

Б У К Т И Њ А

Часопис за књижевност, уметност и културу
Број 49

Издавач

Крајински књижевни клуб

Трг Ђорђа Станојевића бр.17
19300 Неготин
krajinskiknjizevniklub.wordpress.com
krajinskiknjizevnik@gmail.com

Главни уредник

Миљан Ристић

Редакција

Саша Скалушевић Скала
Радојка Плавшић Ранковић
Иван Томић
Милоје Демир Неготински
Градмир Станисављевић
Филип Благојевић

Лектура и коректура

Радојка Плавшић Ранковић

Компјутерска обрада

Миљан Ристић

Дизајн логотипа Буктиња

Милоје Демир Неготински

Дизајн корица

Миљан Ристић

Фотографија на корици:

Предраг Трокичић: Fanatiker Nekromantik

Штампа

Штампарија Нарру
Зајечар

Тираж

500 примерака

Неготин

2016.

**Овај број часописа Буктиња објављен је захваљујући
финансијској подршци Општине Неготин**

Букџиња

**ЧАСОПИС ЗА КЊИЖЕВНОСТ,
УМЕТНОСТ И КУЛТУРУ
БРОЈ 49**

**НЕГОТИН
2016.**

РЕЧ УРЕДНИКА

*У самоћи бедник осећа сву своју беду;
велики дух сву своју величину.*

Артур Шопенхауер

Постоје две врсте самоће: она које се плашимо јер не желимо остати сами и она у коју бежимо јер нам је, из одређених разлога, прекопотребна. Прву нам намеће живот и на њу не можемо утицати, а друга је људска потреба за изолацијом. У првој самоћи људи пате и пропадају, у другој стварају и напредују. Да би нешто настало, потребно је време, концентрација, мир. То се једино постиже отуђењем. Бекством у самоћу. Зато се многи креативни људи отуђују и осамљују. Зарад стварања. Међутим, када се једном осамите и у својој самоћи пронађете смисао и креативност, заувек ћете се отуђити од људи.

У овом броју Буктиње писано је на много тема, али акценат је стављен на отуђеност и самоћу. На крају крајева, одређена доза отуђености и самоће била је неопходна и за настајање овог броја Буктиње, што аутора који су писали, што нас као чланова редакције која је концептирала овај број.

Уредник

Миљан Ристић

ПОЕЗИЈА

Горан Паовић

ХЕЈ, ЦОНИ

Хеј, Цони,
куда си кренуо по овом кијамету
са хрпом новина у корпи свог бицикла.
Једном руком управљаш возећи са капом небеском
на раменима,
једном руком испоручујеш дневну штампу
једном наплаћујеш и враћаш кусур,
једном једином руком као са хиљаду руку
живот хваташ за гушу,
једном за свагда Рајска врата отвараш.
Распињеш се кротошћу
од дома до дома,
од бироа до бироа,
од човека до човека,
од руке до руке,
од душе до душе
преносећи домаће и светске
насловe и приче за свачију ћуд.
По води и по снегу,
на леду и под тропским сунцем
без крова над главом,
путујеш кроз сан
улицама уклесаним у твоје сећање,
као у камен.
Памтиш ли, Цони?
Док се небо расипало у пахуље
снег је цвилио од милине под твојим стопама,
а ја сам ти рекао: хвала, не читам дневну штампу.
Јер је свако од нас по један примерак
ходајуће свакодневне штампе.

ПОЕЗИЈА

Памтиш ли, Џони?
Много тога смо претурили преко главе.
Гризло нас је изнутра разбраћивање
и обезбожавање народа.

Крвави рат који је једнако косио
ратнике, домаћине, жене и децу.
Инфлација тешка као земља
скрозира нам биће.
Огољени немамо више тајни
ни пред собом ни пред другима.
Сада живимо у златном добу депресије
након свих погрома духа.
Све је глад.
Руке посежу за свим што очи виде
да насите незасито.

А једног раног пролећа
снегови су се отапали са околних брда
и воде је било посвуда, газило се у води до колена.
Засијало је сунце, засебло маглу својим мачевима
и скинуло скраму са очију.

Памтиш ли Џони?

Рекао си ми да први пут видиш букове шуме
у подножју манастира.
Неке бучне птице које досад ниси чуо.
Изворе непресушне воде и
Живоносни источник у Букову,
како сузама заливају неготинску долину.

Да ли се још увек питаш шта је то са људима?
Ко је човеку узео срце из груди,
па не види даље од своје муке и туђе несреће.
А ти се веселиш и радујеш свакоме
и новом дану, као Божијем дару.

И памтиш, био си млад ратник.
Са мачем у руци и на коњу,
војевао си све битке овога света,
а сада, на крају века, голом руком
бијеш битку над биткама.

РАЂАЊЕ НАРОДА

Зора је.
Земља испарава.
Све подсећа на сумпор и дим.
Испарава са напаћене и изгажене земље,
са широких и племенитих груди тежака,
са грбина њихових напаћених жена.
Испарава из ноздрва блага док угибају
по једином комаду земље који су газили.
Испарава из огњишта које окупља пет генерација
око исте ватре.
Испарава из уста деце док трче боси по прашини
смејући се и плачући истовремено.

ГЕНЕЗА

Градови прелазе у села
села се спуштају у земљу
земља се издиже у чокоте
чокоти се премећу у гроздове
гроздови се муљају у сокове
сокови се претварају у вино
вино се пртаче у крв
а крв се пролива са колена на колена.

Емил Петров

ГУБАВЦИ

Искрзаним улицама
наркоман се саплиће
о сопствену сенку
сав талог из сутрашње море
пада по нашим чистим сновима
Рано нам је за поразе
а касно за опроштаје.

Нисмо сами на улици
лажни пророци
добијају жиг
да знају у чијој се служби
налазе –
прљају погледом
и својим љигавим додиром
опогањују иконе
мисле да су достојни
да милост траже...

Ушивам ране старим канапом
преко ружних ожиљака
тетовираћу Светлост.
Ко добије све
много је изгубио
ако је тада себе продао.
Чекам неумитне процесе
навикао на предавање
чак и кад тамни су облаци
нека крене раздвајање
и нек свако своје грехе
Испашта
Губавци чекају
Месију
савијени, умотани у плату
шапућу молитве...

Нећу се вратити у овај
Град
Овде курве не узимају тело
већ испијају душу.

Иако све говори против
старих вредности
иако све прља изворе
чедности –
ослушкујем себе
и веран себи остајем.

Лажу ме повређивале
смутње
нервирале
очекивао лоше
добијао горе
опекле ме издаје
кувале преваре
ледом Севера
себе покривао
да топлије ми
у самоћи буде.
Али се тешио да
дугове сам платио
тешким сузама
себе прочистио
и не плашим се што слутим
ударе
нити се плашим суда
Истине.

Нека се уплаше
Злу одани
ако за страх од Њега
знају
нек се уплаше и покају
за њих нема места
у рају.

Марија Пејин

ШЕТЊА

Била сам ти данас у улици.
Намрштило се небо над калом.
У улици великих кућа
Било ме је страх да гледам у прозоре.

И водила сам своје дете.
Да поново види где живиш.
Јер оно само о теби мисли,
Па да му те избијем из главе.

Рекло је да је улица црна,
И да нема ниједно дрво,
Иако је била сабласно бела
А дрвета се нису видела од зиме.

ЕКЛИПСА

Долази црвени Месец. Носи огледало.
Најзад ћу те сурвати са Хар Мегиде,
И остати мирна хиљаду година.

У земљи очајних људи, која болује с њима,
Песник када усни да је жив,
Буди се решен да постане врач.
Ближи се рђави Уштап. Време је за ритуал.
Нестаје места за прелесну љубав.
Стиже очињи вид.

У земљи очајних људи, која залази с њима,
Песник када усни еклипсу
Буди се одлучан да постане јутро.
Наступа крвава Луна. А тебе нема без мог мрака.
Зато ћеш се до јутра слити у ветар,
Ко да те никад није ни било.

Снежана Поповић

ОДГОВОР

Кроз лавиринт ума ти сазнања тражиш.
У лутању твоме, цео живот прође.
Вапиш за спокојством, затрпан, у тами
а одговор често сам по себи дође!

Завири у себе, ту ћеш мир пронаћи.
Посматрај са стране свог пламена боје.
Стишај борбу, немир што те бесно жари,
па ћеш наћи одговор на питање своје!

Сва питања твоја своде се у једно.
Уморан си увек, несвестан од чега.
Да одговор често беспотребно тражиш,
схватићеш касније, исцрпљен од свега!

ТУГА

Скрупчана туга чучи у жиж
Тела уморног што трепери,
Мокра од суза, изаћи неће
Кроз урлик олакшања до плача.

Гола ко стена где ветар пева
Држи се за пркос-маску пред светом,
Кривица гули, жуља и крв пушта
Што низ усне цури кроз оквир од осмеха.

Кад мисао тупо удари
У жижу тела влажног од суза
Што личи на росу пред зору што пада,
Тканица сна поцепана буде.

Данијела Павичић

ОСАМА

Утихне ли песма света,
дани краћи, ноћи црње,
тад тражимо руку спаса,
да проведе нас кроз трње.

Тек што јесен замирише,
живот тежак, а смрт лака,
тад крећемо ређим путем,
стазом вука самотњака.

И скупи се зечје срце,
под одором краља лава.
Додирљиво лице страха,
душу нашу искушава.

Плешу сенке бојажљиве,
од танане ватре свеће.
У нама је сво пространство,
наше среће и несреће.

Када студен оков стави,
све у нама кад зазебе,
једини је спас пронаћи,
у осами, самог себе.

Иван Спасић – Спале

ЦРНА РУПА

Редови не стоје више водоравно
сад се између њих лакше чита,
видим ствари које раније нисам
сад више не мора ништа да се пита.

Свако осећа сваког, врхунац комуникације,
велика искоришћеност сваког мозга,
одавде се даље практично не може
постигли смо све што човек хоће да дозна.

Све је већ виђено и све се већ десило
тешко је поверовати таквом напретку,
макро космос и микро самоћа
и након свега мислим да смо на почетку.

Анита Гавриловић - Без наслова

Александар Рогаревић

НЕМОЈ

Сви ми кажу,
Ацо, немој са женама,
патићеш,
немој овамо,
патићеш,
онамо,
патићеш.

Не знају они да ја
већ патим,
да уместо
воде,
умивам се сузама,
да уместо вина,
отров пијем,
да кад певам,
душа ми плаче,
да кад небо гледам
растајем се са душом.

Све то они не знају.
Знају само за мој осмех.

Миодраг Даниловић

АКО И САМО АКО

Ако заорем бразду кроз километре
Непрочитане и прочитане лектире и спалим
Индекс којег сам се грчевито држао јер
Је то била једина котва у мојој махнитој
Чежњи?

Ако на кеца истресем све наизуст научене
Бесмислице, ни да бих те забавио, ни да бих те
Подучио, већ да бих се отресао неисказивог
Немира за исказивањем?

Ако сиђем у подрум, распорим мешине,
Одврнем славине, сломијем браву и пустим
Да се старо и ново вино помешају и усирће
У грозну смешу пуну огавног талога?

Ако од те прекрасне куће у чијој чамотињи
Читаву младост преснатрих као подстанар
Направим голему ломачу?

Хоће ли то бити страشان призор за твоје очи?

ВЕЛИКО ОТАПАЊЕ

Марку Козелеку

Улице су пошле
Низа страну
Повукле собом
Зграде и станове
Четврти су клизнуле
Преко скверова
И раскрсница

ПОЕЗИЈА

Разбијајући паркинге
И дрвореде
Град је прснуо
Као блок леда
На хрбату глечера
И расуо се
По брдима
Јуче док сам
Стајао на улици
И отапао
Коцкицу поезије
У устима

ЕПИФАНИЈА

Хенрику Горецком

Индиго муње и ружичасти облаци
Невреме на сутонским сликама
Разгневљених анђела
Гнев порцуланских удова
У замаху
А онда се један од тих глумаца
Посече на комад велелепне сценографије
И истинска крв унесе стварни немир
У декор извештачених поза
Црвенило лије по нашминканом крилатом телу
Бол пара шавове несраслих наивних маски
И ево га најзад
Анђео

Кристина Точаковић

НА ЋОШКУ

Хоћу град у коме солитер дере небо,
а оно крвари јер не зна шта би друго...
Хоћу дан који се развлачи и одуговлачи,
дан у коме гладни гладе стомак,
а сити гутају пљувачку због сваке сплачине.
Не бих компромитовала ово обично лудило.
Затечена дахом и луталицама које
развлаче град по овом ништавилу,
не преостаје ми ништа друго
него да згазим сузу
пре него што се скори.
Киша је падала неуморно безусловно.
Услове ионако нико не испуњава.
Зашто је пијаници на ћошку поклоњен трептај,
а он се топи, разводњава се и нестаје
пре него што га пијаница зграби.
Остао је крезуб и с рукама пуних блата.
То му нико не може одузети.
Са тупим осмехом и погледом
који се пружа у празнину, нада се.
Али тамо је само накежени кер
који ће лајати дуго, дуго...
Чекајући на зору, плачем,
јер не знам шта бих друго.

СУНЧАНА СТРАНА УЛИЦЕ

Саплићући се о корак, маестро је зашао за ћошак.
Обрисао је срчу са чела и бацио је пролазницима пред ноге.
Каква дрскост!
Као да они немају довољно раскомаданих снова
већ сада морају да пазе да се не оклизну о туђе.
Уместо извињења прешао је на другу страну.
Ионако је више волео таму. Сунце је варљиво.

ПОЕЗИЈА

Гле, већ му је излизало пар лица
која је крио испод отрцаног шешира.
Мора га мењати!
Због њега је остао са још поразних речи
које му неће још дуго слушати.
И шта онда?
Како ће објаснити људима да му је сунце узело
младост, снове и памет?
Никако.
Изгледа да је код њих кренуло отпозади.
Стара луталица је зинула од чуда пред маестровим
упалим лицем и набубрелим, ознојеним слепоочницама.
И би му жао човека
Маестро је у његовим очима видео
крв залазећег сунца.
Реквијем.

***

Крвари мастило из ноктију тишине
и жали своје проливање...
Усахли тренутак ножа у речима крилатице
гребе усамљену музику ума
и вапи за јутарњом кафом
и речима које говоре све.
Слуз његовог инетерсовања се врпољи
у мом оку.

***

Човек је пао
Ничице
Просувши кишу
Кликере
и много ситнине из пукотине на челу.
Извештај издајемо ради
регулисања трошкова сахране.

Милош Петковић

***

Круг је проширена тачка
Лутања
Слепица и анђела
У исто време.

Као вилин коњиц,
Поседујем време.

Страх,
Од различитости.

***

Уз много труда,
Освојио сам симпатије.

У суседној згради
Скривена је нада.

У деминутиву,
Уоквирено постојање.

Моји анђели живе у гету.

Табанамо ли заједничке
Друмове, лепото?

УСАМЉЕНОСТ ЗИДА

пророк укаже на зло, са осмехом. никада му прст није био прав као стрела јер свака стрела има свој пут. нико никог да натера да пева. а певали би: сваки пут другачије. свака пловидба је другачија: много тога пролази: у зноју, у залудности: и утоне у скривене одаје из којих смо изгнани: врисак нагриза површину воде: нико више није невин, а сви мирују.

УСРЕД ЈУТРА

када умиру младице, ништа се не помера: тек, дрхтури неколико вена пуних сокова — можда је време за сједињење. одакле год да ти пишем, слова се претворе у бруј кошнице — и сажима се вид, то плитко иње, снегу недорасло.

Силвија Божић - Деоба Андрејева (пастел и угљен)

Миодраг Златковић

ПЕСНИЦИЗАМ

песничке вечери
се најчешће претварају
у вечере
...тек се тада чују
најбољи стихови
и ударци

ПРЕДНОСТ

Мало сам срећнији од тебе
...тек толико да се убијем
са осмехом

ПРИСУТНОСТ

испоштовала си ме
свих четрдесет дана
на чему сам ти
посебно захвалан
...мада, говориш са мном
као да нисам жив

ДАРИВАЊЕ

Научила си ме да те љубим
отворених очију
како те никада не бих изгубио
Јер, човек се најлакше изгуби
у великој љубави
када помеша стварност и сан
и залуди се у обмани

ПОЕЗИЈА

Научио сам те да водимо љубав
отворених очију
како никада не би заборавила
тајанствене покрете проналажења
Јер, човек се најбоље позна
у великој љубави
када не говори о трагању

Научили смо да живимо
отворених очију
како би заувек остали озвездани
Јер, човек силно умире
у великој љубави
да би живела изнова у другима

XXX

Као лав кад вреба плен
теби се желим приближити
и не одустајем од покушаја
јер је снажан нагон, трен.

Од важности је знак
ваљано проучити жељу
ако је међусобно повезана
то је прави извор, траг.

Тад се судбини препустити треба
нек више силе спајају жељено
то што памет не погледа
срце у чежњи слуги, вреба.

Милица Милошевић

ИНВОЛУЦИЈА

Напредовали су у области технологије.
Измислили су атомско наоружање.
Али још увек немају лек за рак и ХИВ.

Ратују у недоглед због парчета песка.
А песак цури низ шаке и на крају не остане ништа.
Стварају нације преко дечјих трупова.

Двадесет и први век – инволуција!
Једни у друге убризгавају отрове.
Пркосе природи, из обести.

Новац, новац, новац!
Пушчана зрна звецкају у ритму кованица.
Такав сој не види да припада истој цивилизацији.

На крају, драго ми је што сам од оних лептира.
Од лептира који живе само један дан...

*Слободан Станојевић - Надреално
(дигитална фотоманипулација)*

ДЕМОС

Симпатична је демократија.
Нарочито комадићи демоса
размрскани по
фасадама соцреализма.

Данас ћу доручковати
осиромашени уранијум,
а већ сутра ручати цитостатике.
До вечере ће утихнути
и моја слобода говора.

Волим демократију!
Урлик напиње бубне опне.
Урлик жене која по ужеглом сунцу
скупља раштркане удове демоса.

***

Не разумем порив за убијањем.
Можеш убити бубу,
али нећеш убити и страх од исте.

Можеш убити и човека,
лагано резбарећи зидове гуштераче.
Или му смрвити маљем скелет и

слушати мелодију костију
које се увијају под звуком
исплаженог језика.

Можеш их убити на милионе
и постати бард крвавих пирова.
Али нећеш истребити Човечанство.

Зоран Пешић Сигма

DICK LAURENT JE MPTAV

Dick Laurent је мртав. Где сам то ја? Где се то будим?
Ноћ је непролазна, а све сам ствари погубио негде успут, и
мокра је трава, месечина као стакло сече сенке у неповрат,
и глас ми је изгубљен, а тишина надута нада,
да пукне грана под ногама,
невидљиви поток да зажубори штуро као чегртаљка,
и лете неке сподобе,
изнад звезда црна им крила одсецају позадину
васионе, све је то изван страха, непојмљиво,
ужас је проневерен
за сва времена која су се стекла до овог тренутка,
и неће се уздићи од сада до последњег откуцаја кварка,
низ улицу котрља се ветар од дахова мачака које сањају,
нема никога да покаже излаз, пут је такав
да на њему заувек остајем сам.

Река

пред нашим очима није она
која се вртложи у нашим сновима,
жалосно је: пут је река, а река је пут,
нема крви на мојим рукама, а нема опроштаја
за речи које нисам изговорио, нисам створио
мале, шарене, умиљате, у право време,
не, када она већ заборави да је срећа још увек могућа,
она која је мени љубав,
којој сам могао бити љубав,
да перје лети само ако удахнеш дубоко, издахнеш,
и љуљушкајући успорено клизи низ стрмине ваздуха

ПЛАВЕ СЕНКЕ

Плаве сенке, сенке плаве, град је поплавео,
пречасни проповеда да је бог плав, дизајн измишљен
да једноставност победи фракталне шуме,
пречасни лаже, никада није видео бога,
нико не може да га види,
мало је око, мала је душа,
нема где да се смести ни његов осмех,
нема места ни за нашу малену љубав,
нема за нашу мајушну наду,
камоли за апсолут који подешава стварност, челичне мостове,
утемељује очај између галаксија,
пречасни се куне да нема грешке
у дизајну, да то што говори не говори он сам, да то гугл
преводи арамејски, са облака на облак, можда је паства
превише млака
да се побуни, али срећа је релативна ствар, и трпљење нема
граница.

ПОДЗЕМНЕ ВОДЕ

Питома звер испод стена спава,
да смо у бајци песник би написао:
успавани змај склупчан око свог охладнелог срца мирује,
нема грешке у дизајну,
безбрижни смо док мајско сунце вида нашу тугу,
док нам поглед не привуче бунар иза куће
и оданде потмула тишина, претња која се прикрада,
чврсто тло лежи на води,
опомиње да ходимо смерно,
да радост разговора извлачи ведро бистрог флуида
у којем после хладимо пиво

МРЕЖА

Мира Јуришић

ЗАКРПА

док птић дрхтури у ноћи,
пожели већ жељено и нађимо се на пола сна,
пригушених погледа...
успомене попут свитаца лако ухватљиво сјаје у мојој глави,
а онда их свилени ветар истресе из паукове мреже мрака и
одува ко латице с длана...
она сам што те некоћ знала
и зато –
не износи босонога сећање на степениште..
тренутак снагом чекића
већ из првог покушаја разбија све....
још само мало,
желим да после напорног дана будеш моје одмориште ...

УКОСНИЦА СВЕТЛОСТИ

скупљам пољупце у фишек од јучерашњих новина
и кришом са једног прозора
гађам те погледом као праћком
док пролазиш прстима кроз моје сећање...
небо крпи мрак звездама,
а ја....
ја ти на длану цртам успаванку за крај дана...
зато кад ноћни дах склизне низ олук,
ти дођи и упали месец у мојој глави..

да, тако се шапуће срећа....

Стеван Станчевић

ВОТКА

Тешко је дисала. Очи јој тражише трачак наде у просторији са само једним вратима и пар комада старог намештаја. Врата. Врата су спас – понављала је себи док јој је хладна цев колта миловала врхове усана.

Знала је да ће брзо заспати буде ли начинила један нагли покрет, а опет је хистерична тинејџерка у њој то тако желела. Чинило јој се да све око ње, па и она, изгледају просечно у овом трену, није ту било ничег спектакуларног. Осим врата.

Од милијарду мисли које јој пролазише кроз главу, ни једна није била везана за љубав, породицу, особу. Испарења вотке коју је пила непосредно пре пољупца са хладним пријатељем, опустише је довољно да се понаша као главни лик цртаног филма. Пре само пар минута, или то већ беху године, планирала је како ће да среди свој живот. Тада је паперјаста ветар и дим цигарете нису упозорили да може доћи до овога, у топлини њеног дома.

Врата. Врата.

Како се цев подло прибијала уз врхове испуцалих усана, врата су се јасније претварала у неочекивану силу која се појављује изненада и решава ствар. Кроз њих је морао неко да прође. Не. Само када би их отворио поветарац, чак и тиме би била задовољна. То би јој дало још неколико минута.

Силвија Богвић - Без наслова

Али није било времена за празна маштарења. Звук репетирања јој одзвони у глави као праскави глас жене на разгласу са железничке станице. Воз овај пут неће каснити. Инстинктивно је заплакала иако је знала да то неће ништа променити.

Пиштољ се помери са стране и опали. Витрина као да је једва чекала такав исход, те се театрално опростила од истрошених вратанаца.

А она је добила шансу.

Можда је неко чуо ужасни прасак па сада граби ка њеним вратима. Можда постоји тај проклети принц на белом коњу, можда нису сви стока. Сад би јој добро дошла једна вотка. Дупла.

Ток мисли јој прекиде још један прасак, па још један. Никада јој се није свиђала та витрина, па, иако су ово били пуцњи упозорења, сасвим је задовољна шта је из њих изашло. Цев поприми пријатан мирис барута који је запахну када се поново пољубише, по ко зна који пут. Чинило јој се да векови пролазе и питала се када ће најзад нешто да се деси. Тада зачу кораке на степеницама. Зажмурила је како би боље послушнула спасоносни звук, сузе јој склизнуше низ образе, а у стомаку осети стезање попут оног када се први пут заљубила. Звук корака беше све ближи, а њена жеља да се врата отворе уз прасак неиздржива. Он је могао да изгледа као месар који је управо завршио ноћну смену, није је било брига. Кораци се потпуно приближише вратима и она пусти још две сузе, али онда почеше да се удаљавају. Звук беше све слабији и она испути очајнички крик давећи се у сузама. Готово је.

Ником није стало. Нема смисла више живети и сада ће радо дочекати оно што изађе из хладне цеви.

Но, опет се зачуше кораци и врата се отворише уз прасак, а кроз њих прође најлепши човек кога је икада видела, са нечим у руци што је личило на пиштољ. Прво је нишанио по соби, а потом је расколацио очи у страху и спустио своју нараву. Њој се чинило да ће да сване и да ће у његовим очима видети искрену, праву љубав, да ће се најзад десити оно што је одувек прижељкивала. Чекала је још неколико секунди, али ту и даље не беше ничега сем страха. Још неколико секунди – и даље ништа. То није он.

То није он. Проклет био.

Усне јој попримише другачији облик, разочаран. Она склони цев колта са својих усана, упери је у спаситеља и хладним покретом повуче обарач. Човек се затетура и крикну, али не паде. Она опали још једном, па још једном. Израз лица јој беше хладнији са сваким хицем. Спаситељ је сада био на леђима, а она устаде, приђе му и надви се над њим који се гушио. Испалила је још два хица, изговорила: „Касно си дошао“, а онда је себи насула дуплу вотку.

Анита Гавриловић - Без Наслова

ПРЕВОДИ

Саша Скалушевић Скала

МИШЕЛ УЕЛБЕК ИЛИТИ МАГИЧНА ПРИВЛАЧНОСТ КЊИЖЕВНОСТИ

*После Бодлера, број француских књига поређаних
по његовим полицама био је прилично ограничен.
Жорис-Карл Уисманс*

Да ли се шта више има рећи о тренутно можда најинтригантнијем и најзанимљивијем аутору данашњице? Да ли је Мишел Уелбек довољно прочитан? Шта мислимо да знамо о њему.

Знамо да је рођен 1956. године (иако он сам наводи 1958. као годину свог рођења) као Michel Thomas (Мишел Тома), на француском острву Реинион у Индијском океану, надамак Мадагаскара. Од родитеља, инструктора скијања и лекарке који су се брзо отуђили од свог детета и изгубили свако интресовање за њега. Знамо да је живео у Алжиру до своје шесте године, код баке и деке односно, мајчиних родитеља, да се онда сели код мајке свог оца у Француску, која ће га и одгајити. Много година касније, узмеће баш девојачко презиме мајке свог оца Houellebecq и тако постати оно што је данас. Године 1980. успешно ће дипломирати агрономију, радиће чак као компјутерски

администратор у француској Националној скупштини, а онда изненада напустиће све. Знамо и да је у то време због хроничне депресије вишепута лечен у психијатријским установама. Неко каже и да је због љубави доживео нервни слом и из истог разлога напустио државну службу. Док други спомињу да се, схвативши грамзиве принципе трговине, одлучио на тај корак. Како било, Уелбек креће нимало лаком стазом Бодлера, Уисманса, Верлена, Рембоа, већ знаним *roetes maudits* (на које не само делом, већ и понашањем, навикама, својим изгледом подсећа), али и стазом полемике Волтера, Русоа, Сартра, Селина, Камија, Вијана, једног потпуно свежег Женеа у француској књижевности. Чак завршава и филмску школу „Луј Лимијер“. У тај Вавилон књижевности и уметности улази својом вољом 1985. године и то најпре поезијом, да би нешто

касније објавио биографију писца Х. П. Лавкрафта: „Против света, против живота“ (1991), која је у ствари дужи есеј посвећен раду и делу овог великог америчког писца фантастике и хорора са којим дели неке битне ставове, нарочито о отуђењу.

Већ својим првим романом „Проширење подручја борбе“ (1994) скреће пажњу на себе као писца. Убрзо следе и други романи и књиге: „Елементарне честике“ (1998), „Платформа“ (2001), „Могућност острва“ (2005), када већ добија атрибут „нихилистички класик“. Роман који га већ баца у вртлог популарности и контраверзе у којем се још увек налази. Затим „Карта и територија“ (2011), за који добија и најпрестижнију француску књижевну награду „Гонкур“.

Почетком 2015. појавиће се нови, готово пророчки роман „Покоравање“, који ће обележити године пред нама и који ће Уелбека зацементирати на месту најконтраверзнијег светског аутора. Наиме, појавиће се истог дана када ће се одиграти масакар у редакцији француског сатричног недељника „Шарли ебдо“, а управо ће сама Уелбекова карикатура бити на насловној страни поменутог часописа. Након чега ће убрзо бити евакуисан од стране безбедносних служби из Париза. Но, ту се прича не завршава. Пре поменутих трагичних догађаја, Уелбек ће објавити три ЦД-а, на којима пева и рецитује своју поезију. По роману „Могућност острва“ 2008. године

снимиће истоимени филм, објавиће збирку есеја „Ланзароте и други текстови“ (2000) и књигу „Државни непријатељи“ (2008), састављену од преписки које су водили Уелбек и ништа мање познати и контраверзни француски „шампањски“ филозоф, писац и лобиста Бернар-Анри Леви. Још пре тога, Уелбек ће 2005. године завршити на суду због својих дела и изјава. Од стране муслиманских организација биће оптужен за изазивање расне и верске мржње. Налепиће му етикету исламофоба, расисте, женомрца, мизантропа, порнографа, провокатора, алкохолчичара... Позивајући се на слободу говора, суд ће га ослободити свих оптужби, а он ће се као јединствен случај у француској књижевност преселити најпре у Ирску, а потом у Шпанију где и данас живи. Тим поводом рећи ће: „Мој случај је историјски. То нисмо видели још од Русоа. Искрено ме мрзе сви који имају везе са културом у Француској.“

На берлинском Међународном филмском фестивалу „Берлиналу“ 2014. године биће премијерно приказан документарни филм „Отмица Мишела Уелбека“ са самим Уелбеком у главној улози. Наводно филм нуди истиниту причу шта му се догодило 2011. године када је током промотивне турнеје романа „Карта и територија“ изненада мистериозно нестао на неко време. У то време су кренуле интернетом и осталим медијима да круже гласине да га је отела Ал Каида, да

је побегао од славе и људи или се просто самоубио. Након бруталне и сурове коинциденције да се масакар у „Шарли ебдоу“ и излазак „Покоравања“ догоде истог дана, Уелбек ће и поред разграбљеног првог издања тиража од 220.000 примерака и 270.000 преведеног на немачки, одложити своју књижевну турнеју и промоције (треба поменути да се у Србији, превод романа „Покоравање“ појавио само месец дана касније). Седам месеци од поменутог трагичног догађаја у Паризу, уследиће ништа драматичнији рат саопштењима између Уелбека и париског листа „Монд“, који намерава да објави серију текстова под називом „Шест живота Мишела Уелбека“, узимајући изјаве и разговарајући са његовим пријатељима. Већ унапред намеравајући да се баве више његовим приватним животом него анализом и оценом његовог књижевног дела, успут га називајући тиранином, који само глуми жртву.

Толико о Уелбековом животу и прози, која је мање-више позната српском читаоцу, с обзиром да су готово све његове прозне књиге преведене, сем прве и неких мањих есеја. Међутим, остаје питање поезије, што је уједно Уелбеков књижевни прапочетак, који је, за разлику од хрватског читаоца, српском готово непознат. Тако је његов песнички манифест „Остати жив“ објављиван у два наврата са различитим преводима у часописима („Кораци“ и „Књижевни магазин“) и

мршави избор од неколико песама, који се такође може наћи једино у периодици (часопис „Поља“ и „Летопис Матице српске“). То је уједно и све што је доступно од његове поезије код нас. Збирке поезије „Смисао борбе“ (1996), „Потрага за срећом“ (1997), „Ренесанса“ (1999), и друге, остају непознаница. А каква је Уелбекова поезија? Она се не разликује много тематски и мотивски од Уелбека прозаисте и романсијера. Осим што је Уелбек истински песник. Отуда и његов књижевни старт песамама. У својим песамама Уелбек се открива и као романтик и као усамљеник, отпадник. Он који пева о губитницима савременог потрошачког друштва. Његов особен стил и став из романа, видљив је можда и јасније у његовој поезији. Ту је сав ужас туробне свакодневнице коју он јако добро познаје. Ту је и тај наставак Бодлеровог сплина. „Кад љубави нема, ништа не може бити свето.“ (Мишел Уелбек, „Платформа“)

Захваљујући избору и преводу Бориса Лазића са француског и часопис Буктиња, придодаје своју луч у осветљавању таме поезије Мишела Уелбека читаоцима на српском језику.

Мишел Уелбек

ПОСЛЕДЊИ БЕДЕМ ПРОТИВ ЛИБЕРАЛИЗМА

Одбијамо либералну идеологију јер не
Пружа никакав смер, окосницу за помирење
Појединца са својим ближњим унутар заједнице
Коју бисмо могли да назовемо људском,
Штавише циљ који себи поставља је сасвим
Супротан.

Одбијамо либералну идеологију у име енциклике
Леона тринаестог о социјалној улози Еванђеља
У истом духу у коме су антички пророци зазивали
Пропаст и проклетство над Јерусалимом,
И Јерусалим паде, и би му потребно не мање него четири
хиљаде
Година да устане.

Непобитно је, доказано је да сваки људски напор
Се све више мери кроз чисто економске
Аршине,
Апсолутно бројчане критеријуме,
Које памте фајлови рачунара.
То је неприхватљиво и ми треба да се боримо за
Подређивање економије, за њено потчињавање
Одређеним, усудио бих се да кажем, етичким, разлозима.

И кад отпусте три хиљаде људи а чујем где
Баљезгаре о социјалном трошку такве операције дође ми жешће
Да задавим десетак
Саветника за обрачунске ревизије,
Што би, уосталом, била одлична операција,
Апсолутно добитно скидање масног ткива,
Такоређи хигијенска операција.

Имајте поверења у индивидуалну иницијативу, ето што
понављају,
Свугде, на сваком кораку, као ти стари будилници на федере
чији равномерни

Откуј је био довољан да нас баци у смарајућу и потпуну
Несаницу,
На шта могу да кажем само једно, једно које
Проистиче из истовремено поражавајућег и редовног
Искуства,
А то је да је индивидуа, хоћу рећи људска јединка,
Углавном мала звер која је истовремено свирепа и
Бедна,
И да би смешно било указати јој поверење осим
Уколико је не оградимо, омеђимо и одржимо унутар
Строгих принципа ненарушивог морала,
Што није случај.

У либералној идеологији, разуме се.

МАРТИНИКАНСКИ СЕКСУАЛНИ СИСТЕМ

Свугде су тапете беле постављене
Боравак за људе жудне миловања
Овде не сме бдети слутња умирања.
У либерализму, сред мулата, пене,

Под филаосима, кад кожа се зноји,
Дан бива све белји, кад маже се уљем,
Питома публика се занесе слављем,
Док корњачин котлет једе гдекоји.

Још да се удеси размена оргастичка –
Нек свак забави се, на видеу снима
Љубавни загрљај, плес у паровима,
Конац ноћи која је Пароксистичка.

Тако људска бића слуз размењују
Пре но спакују све у кофер од влакна,
Потврдивши с тим да бића су слободна –
К’о и своју људскост шупљу, замењиву.

ПРЕВОДИ

(космолошки тренутак)

Када ноћ се проспе ко успорен снимак
Дан не нуди више план алтернативан
Ти смрти се предај, одмах, без буке, лак,
Јер ништавило мир нуди релативан

Сем ако замислиш да ћеш да оживиш,
Оживиш, без свести, и да ће честице,
(Једна другој слична), као лопте, слутиш,
Лота, да се сложе у књиге странице

Коју пише нитков
Читају глупаци

***

Сирота девојко,
Косе равне, ружног тела
Која радиш на аеродрому
И по киши гледаш
Узлетање авиона.

Мало свињско лице
Згрувано несрећом,
Дојки које већ у седамнаестој су пале,
И до бола бледе задњице

(Систем је смишљен
За репродукцију истоветног:
Потврђени дарвинизам
Врхунску ствара баналност.)

МУШКАРЦИ

Мушкарци траже само да им
Што више сати у дану
Што више лепих девојака пуши курац.
Изван тога, њих занимају само техничка питања.
Да ли је довољно јасно?

***

Зауостављен трен што га кришом проживи
Све те мале смрти, те ситне ломаче;
Два је после подне, жега, град сав врви
Од риба што лаке хаљине облаче.

Све се то намешта за репродукцију:
Поступак је сваки, крет, смех – изнуђен, хладан
Немогућност да се пређе у акцију,
Парчад живота ког сневаш, узалудан.

Врвеж је тих људи унутар твог града:
Читаве су реке с мобилним у руци;
Немир је на вези, свако оштрог погледа,
Све штима, све тече, а ја, сам, на муци.

СУЧЕЉАВАЊА

И ко томе је крив, уколико нам до те мере љубави треба?
Уколико не успевамо да се сасвим и неопозиво прилагодимо
Свету опште размене добара
Које би тако здружено да прихватимо
Психолози, а с њима и сви остали?

И ко томе је крив, уколико нам до те мере треба снова?
Уколико делић још неутврђен наше психе
Не успева никако да се задовољи
Складном употребом наших пописаних порива –
Четири до пет њих, максимално?

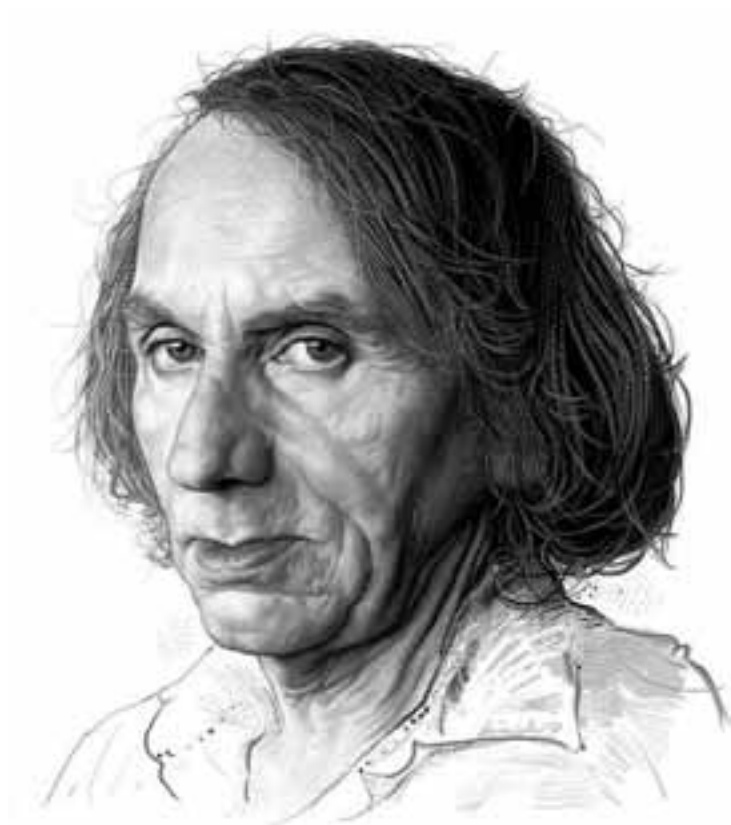
И уколико нам треба да верујемо у нешто
Што нас премаша, што вуче нас унапред, и где истовремено мир
свој налазимо,
Уколико нам треба срећа која не може ничим да се израчуна,
Унутрашња снага која расте у нама и не мари за оно што
одредити се не да
Која се у нама развија и даје нашем постојању његову неутуђиву
вредност, корисност и смисао

ПРЕВОДИ

Уколико нам треба да се истовремено кривим осећамо,
Пониженим и несрећним јер нисмо више од онога што јесмо,
Уколико нам заиста треба то све е да бисмо се осећали као
људи,
Шта даље?

Време је да се оканемо свега

Са француског превео **Борис Лазин**

ПРОЗА (К)

Тамара Луцић Динић

СТАНИШТЕ

Допутовала сам јутрос и настанила са у маленој кућици на ивици града. Превише је далека од сваког мог замишљеног пријатеља па не морам са њима да пијем замишљену кафу, нити да се будим сваки пут кад пожеле да ме виде будну... Дотерујем зидове да изгледају старо као на фотографији и поправљам ограду тако да може да пропусти бар 20 дивљих паса и птица. Тихо је ипак. Уз вечерњу кишу лагано отварам и затварам прозор да проверим колико капи може у једном замаху да ме дотакне... испало је више... испало је много више.

Светлост не пуштам унутра тек тако. Постоји рупа направљена дугогодишњим покушајем једног демона да изађе напоље и кроз ту рупу пуштам светлост да ме дотакне једном годишње. Осталим данима сањам дан. Демон је изашао одавно...

На мом кревету перје давно угинулих птица чини га удобно меким..., а пој духова гусака ме успављује својим тананим вапајем...

Гледала сам једном како старе ципеле затварају врата штиклом и плачу за корацима које никад неће откорачати у правцу у којем су то оне желеле... тако се некако ја осећам сада настањена на супротном крају од свих својих жеља.

Гробље је ту негде... осећам га..., ал' недовољно близу да ме узнемири... Векови у пар грудви земље. Све научене лекције, све исплакране сузе, увреде, љубави... немири... све у пар шачица прашине.

То не признајем за начин нестајања... то је само начин пролетања кроз утробу мајке и излаз мора да је на неком другом крају. Сама сам са повицима неба да се утишам... да може да громове пусти на невољне споре бродове и тако помогне мору да ојача. А море јаче него икада.

Вуче на дно сваку слабу и безвољну живу душу... без извињења и без нагодбе.

Бити јак... остати јак је нужно. Море је свуда где се задесим и таласи се непредвидиво, туробно, јако гомилају.

Кров гори понекад и прети ми димом, па плачем, ал не стварно, кажем — то је од дима.

Ватру угасе неки људи... сваки пут.

Изгубим се међу зидовима повремено и заборавим која боја којој соби припада па се уплашим не знајући где треба да се вратим, једино знам да још увек сам ту негде... бауљам ходницима, прошлим и будућим временима спремна увек да најзад наиђем на врата која се неће лако отворити и која ће се једном отворена за мном заувек уз тресак затворити!

ПО ИСТИНИТОМ ДОГАЂАЈУ

Пробудила сам се једне године нема и паралисана. Осећала сам сваки трен који пролази непокретно немоћна.

Проклето ћебе ме је боцкало, а сат, некако знадох, неће звонити ове недеље. Ни један телефон није смео да зазвони – они што телефонирају знали су то добро и, ни под претњом смрћу, не би ме назвали... тог дана... Схватих у магновењу — ја се нећу никада пробудити... и нисам!

Још спавам у том истом кревету, ником не недостајем, нико ме се више и не сећа...

Сазнала сам да се нешто јако чудно десило...

И још увек пребирам по сећању да схватим где и кад сам тако погрешно заспала...

Молим сан или бар мору да ме посети већ неку годину, ал' још увек заспим и умом, само на тренутке и њима се највише и обрадујем. Ни поштар ни комшија, чак ни неко сасвим случајно није закуцао на моја врата, нема шума, нема јаука...

Тишина и мир и ја ћу спавати док год то буде било неопходно да премрем од ништавила!

Исидора Секулић

СРНА

Анита Гавриловић - Без наслова

Неспособна
да савладам светлост
која одводи
на пут стрепње и чекања,
као звер,
дивља и препуна наде
хитам
плашећи се
да не упаднем у замку.

Бежала сам ка шуми
осврћући се. Његова силуета у
прозору бивала је све мања, да
би убрзо нестала. Замишљао
је већ топлу, младу крв како се
разлива по земљи. Ни слутио
није колико сам, иако рањена,
брза... И да брзина није у снази,
већ у снази одлуке да стигнеш
на циљ.

Трчала сам. Зар да
допустим да ме стигне и
загледа ране на које може да
се сажали само онај који се
заситио крви? Стигох на извор.
Више није весело жуборио.
Преморена, сагох се да пијем
— у одсјају воде кезио се ОН.

СТЕПСКА ВУЧИЦА

Баш на том степенику, који као међа стоји на улазу у зграду, укопам се обузета непресушном жељом да се вратим, ни сама не знам где; негде где бих могла да све што се у мени збива изручим и унесем спокојство у свој дом. Али, неко прође или се сетим да је неминовно да ће проћи и одустанем. Деси се и да помахнитам и потрчим ка говорници одакле бих позвала неког од назови пријатеља; на пола пута станем — сусрет са било којим свео би се на преслишавање самих себе, у ствари ни то — најдубља интима и тада би остала закључана због проклетог поноса и оправданог неповерења.

На том степенику се буде најружнија осећања, толико туробна и тешка, да му се дивим како издржава под њиховим теретом. На њему сам најсебичнија, најкрволочнија. На њему пожелим, али истински пожелим да сам сама на свету. Потпуно сама — да не послушкујем кораке који се приближавају, да не буљим у мрак под утиском да ме вребају очи које бих сутрадан препознала по злурадом осмеху. Потпуно сама — да могу мирно да миришем липу, утонем у свемир и сјединим се.

Док са једног степеника закорачим на други, разбуктим се и угасим, па тако сагорела прелазим на следећи, и онај до њега да бих стигла до другог спрата, прошла кроз стан обувена и изашла на терасу, јер у мени ипак тиња.

Ваздух је ређи, ближе сам свемиру и безбедна — чак и да неко наиђе, не може загледати црвене, влажне очи — високо сам; али, немам ширину, не могу да се размахнем. Решетке ме ограничавају. Потсећају на тамницу, на решетке болничког кревета између којих вире мали недужни прсти. Црне су, скоро невидљиве у мраку, али ту су — да упозоре да постоји граница, да маме да их прескочим.

Ваздух је хладнији и бржи. Улази између решетака, потпуно ме гаси, ставља ми лисице и уводи унутра.

Саша Стојановић – Чарли

КРАЈ РЕВОЛУЦИЈЕ

Уосталом, ко је могао да претпостави да ће једно од ретких пијанстава – практикованих у крчми на Краљевом тргу, углавном после једноличних сати проведених под титравом светлошћу свећа и над косом плочом за цртање – у тој мери пореметити све животне планове страственог архитекте. Елем, баш тога дана је моје идеје прихватио један од *nouveaux riches* – тако различит од клијентеле на коју сам навикао – какве једино преврат може да изроди: грађевински предузимач који Револуцији може да захвали што више не тегли камен испод мишки и цигле на грбачи, бивши зидар што уместо мајсторске капе сада носи цилиндар и зида вишеспратницу у мирном делу Париза. Довољан разлог да се добар посао још боље залије; *bonne idée* – да смо се питали само нас двојица и крчмар који је попијене боце симетрично ређао на празном делу стола: најпре мали квадрат, па нешто већи троугао, на крају овећи ромб који је растао, и растао...

Знам да онај-што-му-се-име-не-спомиње нит копа виноград, нит муља грожђе, али надао сам се да ће бар те ноћи омркнути изнад неког другог гостионичарског подрума: елем, са нашим веселим намерама се очигледно није слагала бучна булумента санкилота, која је утрчала пијано извикујући: „Сви у рат за слободну Француску!“ Беше то трен после жучне расправе у којој сам будућем клијенту објашњавао да чак и „Мирабела“ – јакобински надимак од милоште за гиљотину – заслужује своју геометријску дескрипцију.

– Е, баш ме занима да чујем – рече муштерија наручујући нову флашу – како изгледа научни опис...

– „Хоризонтална раван неколико стопа изнад земље“ – започех дефиницију, пренебрегавајући сурови сарказам неугог полемичара – „на којој су подигнуте две управне праве...“

– Оне дебеле гредетине, са бочним жлебовима набреклим од крви? – беше лажно радознао бивши дунђерин наливајући нам вино у чаше.

– „...Раздвојене правоуглим троуглом“ – нисам се дао омести бесмисленом реториком и јадном елоквенцијом – „који се спушта кроз један круг на једну лопту...“

– Мислите, на главу јадника? – заигра му брк иронично док се куцао са мном.

– „...Која потом остаје одвојена сечицом, односно тангентом“ – доврших тачну математичку дефиницију револуционарне Гијотенове иновације, пре него што је мој клијент праснуо у смех.

***

– Овај уштогљени као да ми је познат однекуд... – чух брундаће из гомиле „безгаћника“ и угледах сада прст који се претећи мрдао у правцу мог саговорника – ... ма, сетићу се...

– Највећи профит није ни у грађевинарству ни у трговини житом, нити у шпекулацијама безвредним асигнатима – нагло утиша свој глас и привуче столицу ближе к мени мој саговорник – *la mort* је занатска грана будућности!

– *Comment?*

– Целат Сансон на својим седељкама износи само сребрно посуђе – настави своју опасну елаборацију мој саговорник већ довољно стишаним тоном – а број сталних упосленика овог предузећа већ сада се попео на шеснаест: од тога осморица других целата, а ту су и три коња, три кочијаша, споредни трошкови...

– Знам да дотичног зову „народни осветник“, али... – промрмљах, још увек у неверици.

– Обичан крвник, мој наивни господине – сада већ завредих и поглед пун сажалења, поред усана скоро прибијених уз моје уво – отвара свечане прославе новог духа!

– *Attendez, attendez* – покушах да најпре себи разјасним недоумицу – зар њему није оспорено право „активног грађанина“?

– Након оспоравања тог права целатима, Сансон га је затражио од Народне скупштине – рецитујући устаде од стола мој „брат по флаши“ – иста ће га прогласити „грађанином познатим по свом родољубљу“ и казнити Горсаса и Демулена за клевету.

– Надам се да се шалите – и даље нисам сакривао необавештеност која ме постиде на тренутак.

– Нимало, *monsieur* – сада је извор мојих информација неопрезно скочио на столицу имитирајући Горсасову ароганцију и Демуленово замуцкивање – „*Повлачим реч, Сансоне, грађанине Париза, ти си способан да бираш*“, иронично је викао Горсас целату, „*Демулене, Горсасе, ругајте се, ваше главе су њему намењене! Богови ће ускоро бити жедни!*“

– *Je te souviens* – узвикну пијани санкилот од малопре лупајући се по штрокавом челу – сада, када је споменуо жеђ! То ђубре нам је остало дужно бедних шездесет суа, фртал хлеб и политрењак вина за надницу по оној жеги. Једног дана је „заборавио“ да нам плати...

– *Mais, messieurs* – пробих да смирим руљу што се окупљала око нашег стола, трен пре него што сам добио тојагом по раздельку – *je vous prie!* Где су вам докази?

– Ево судије – повика најгласнији показујући омчу од дебелог конопца, коју је вешто пребацио преко канделабра, а пошто су нас већ изнели напоље

као вреће – и порота је већ одлучила!

– Ти си следећи – унесе ми се пијани коловођа у лице – и запамти, биће брже ако умукнеш!

– Треба још нешто да знате, игноранти – додадох из жабље перспективе упирући руком ка извору вештачке светлости, тик пре него што се мој несуђени инвеститор обешен заклатио на фењеру – планирана статика те лучоносне направе не подразумева и неплански придодату тежину оклембешеног људског тела!

– Овај је луд, *vraiment fou* – рече бежећи највећи међу убицама, остављајући ме на плочнику окрвављеног и опељешених џепова док су неки војници управо дотрчавали – грех је такве вешати...

***

– Грађанине – декламовао је судија при општинској секцији Комуна, док ми је глава још увек пуцала од вина и батина – важећим актом Конвента, који је јуче ступио на снагу, сви затечени без личних докумената на јавним местима, биће одмах регрутовани у добровољце револуционарне војске!

– Какав црни добровољац – побуних се – ја...

– Сачекајте! Имамо и хитније послове – грубо ме прекину представник власти и обрати се човеку на вратима – где су младенци?

– *Déjà fini* – одговори помоћник са чачкалицом у зубима – грађанин Шомет је већ одржао говор разведенима који поново ступају у брак.

– И – заинтересова се судија – шта је рекао велеуважени посланик?

– „Млади супружници, који сте већ били сједињени нежним заветима, за вас се управо на олтарима слободе поново пале луче химена!“ – свечано одрецитова асистент.

– Јесу ли „картароши“ прихватили наше препоруке?

– Ту је изјава произвођача карата за играње, дата „Париском листу“...

– Да чујем... *Clairement dit!*

– „Републиканац ни у игри картама не сме да се служи изразима који подсећају на деспотизам и неједнакост!“ – поче свечано да чита „мали од Јустиције“, држећи високо подигнуту браду. – „Краљ постаје *геније* – срца или рата, трефа или мира, пика или уметности, каро или трговине; даме постају *слободе*, пубови постају *једнакости*, а кечеве *закони*“.

– Даље... – уморно рече представник револуционарне власти.

– Оружар Жемап тражи да му се плати израда хиљаду ножева које је покојни Мара наручио за своје „пиљарице“.

– Наручилац јесте херој Револуције, али га више нема међу нама – прошапута судија отирући непостојећу сузу – а кад нема човека, нема ни поруџбине...

– Могу ли сада ја – усудих се да прекинем важну државну полемику не чекајући одговор – да приупитам: шта ће бити са мном?

– Хех, лако је са вама добровољцима – рече судија не дижући поглед са папира – да је више таквих Мараових синова!

– *Mais, je ne suis pas...*

– ...Уколико нисте присталица Револуције, треба само овде да потпишете – рече, потурајући ми под нос печатирани папир чији садржај није мирисао ни на шта добро – али, уколико Вам је наша ствар важнија од живота, ако Републику волите више од себе...

– Волим – завапих напрасно стеченом одушевљеношћу – ко је не би волео баш овакву? *Vive la Révolution!!!*

– Архитекта, рекосте? – упита судија.

– *Ehactement, messieurs* – одговорих поносно – са уредом на Тргу Грев, обавезно заказивање и...

– Артиљерија! Управо су ми јавили да је један капетан малопрерасходован, само још да га покупе... Баш имате среће!

– *Tutoie, juge* – опомену га помоћник – управо је стигла наредба: „у законнику нове углађености“ – коју проповедају Шалије и сви републиканци – „свим канцеларијама се наређује ословљавање само са *tu*“...

– Полазиш одмах – исправи се главни – бићеш спроведен до места окупљања...

***

– Зачеље, идемо мало брже – командовао је ужурбаној колони наредник који је од униформе имао само тророги шешир и подофицирске ознаке.

– Први дан у рату, колико видим – упита ме господин на коме тада препознах капетанске чиновне, шта га није спречило да акварел, са врха гомиле мојих цртежа, мајсторски згужва и волшебено претвори у приручни чеп за недопијену флашу вина – који род?

– Тобција – одговорих занет у скицирање занимљивих кућа и цртање црквених торњева које смо мимоилазили.

– Има разлога за славље – насмеја се колега по чину, пре него што је у моју скицу велелепног и спаљеног дворца звучно истресао нос – чујем да смо најзад добили тај барут о коме се толико прича. Шалитру сами копамо са дна винских подрума, тога бар има колико вам срце иште!

– Без приче у колони – сада се и каплар продрао на пешадинце који су задихано шипчили поред нас – идемо, лева, десна, *la gauche... gauche... gauche!*

– Додуше... – настави мој саговорник медвеђи ме потапшавши по рамену, због чега је једна катедрала на мом листу папира постала пробушена

од порте до звоника – члан Конвента Шабо не воли научнике, а посланик Дима напада Лавоазјеа тврдећи како „Републици нису потребни хемичари“.

– Колико сам успео да разумем – покушах да се одмакнем од наратора на удаљеност безбедну по уметност– артиљерија није ништа друго до хемија и физика које, јелте, не могу без математике?

– Не заваравајте се, драги колега – насмејао се од срца привукавши ме к себи једном руком, док је другом већ мотао дуван у парче тек завршеног крајолика реке и изгореле шуме – то је пре свега срећа и нешто мало храбрости. Попут оног поручника Бонапарте, који је случајно спазио довољно велики жбун иза кога је било могуће поставити топ.

– *Peut-être* – додадох склањајући од вишка саговорничке присности ресто чудом преживелих цртежа дивних грађевина, службено прекрштених у „фортификацијске објекте“ – али да њега није било, Тулон би још увек био у рукама завојевача.

– „*Allons enfants de la Patrie...*“ поново се огласио наредник, почињући прве тактове познате песме – гласније, грађани – војници, да загрми!

– Успео сам да се снабдем и штапом пре поласка – рече искуснији брат по лафету, ширећи листове мало старијег издања новина „*Journal de Perlet*“ – слушајте ово: „Познато је да ће Робеспјер ускоро покренути лист под насловом *Бранилац Устава*. Издавач који га је преузео даје му 10.000 ливара. Оваква дарежљивост чуди ако се познаје издавач...“

– А сада и „кармањолу“ – продра се каплар поред нас – само певање, без танцовања, *s'il vous plaît!*

– „А за аустријски комитет било би сјајно да у своје најамнике уброји и човека кога је народ звао неподмитљивим а да то „Неподмитљиви“ и не слути!“ – наставих са читањем не скривајући неверицу, те упитих – јесте ли сигурни да је ово истина? *Non, ce n'est pas possible... – Lisez, lisez...* И не прекидајте када је најзанимљивије! – љутито ме укори старији артиљерац погледом велике нужде тражећи гомилу мојих папира који су му до малопре били под руком, пре него што је са болном гримасом на лицу командовао:

– Колона, стој!

– Остав! – сада се већ драо и наредник, незадовољан гласовним постигнућима марширајуће армаде. – Ко не зна, нека слуша онога ко зна и нека понавља!

– *C'est la vie* – одговори блажени саговорник излазећи из жбуна поред кога, осим новина, препознах и згужване крокије срушених мостова, које сам узалудно тражио већ читав сат – *et c'est la guerre aussi...*

– Идемо испочетка! – повикаше сада каплар и наредник у један глас. – Ово је већ било боље... Прва чета пева дубоко, друга и трећа високо! *Trois, quatre!*

***

Већ сам навикао на гацање по блату ровова и пијано мумлање „Марселезе“ на грудобранима, иако су ми, признајем, помало недостајали лењир и шестар. *C'est bête, je le sais bien*. Више није имало смисла размишљати о кокетним стубовима и раскаланим балконима; барем не између хрпа просутих црева и гомилица откинутих удова: док је Лавоазјеовог барута и гласних топова, Револуција живи!

И све је живахнија, за разлику од мајора кога смо јуче купили у шаторско крило; у последње време једине речи које је изговарао биле су плотун или картеч, па сам углавном ескивирао дружења са њим. Додуше, избегавао сам и борбу: бука ми омета концентрацију, грумење земље, нападало после експлозија, прља моја ремек-дела. Дobar разлог да ме цела батерија обожава док се башкаре на сунцу, а ја користим заклон неке грађевине и калкулишем јој статичка напрезања усред канонаде непријатељске артиљерије.

Претпостављени ме пронашао у деликатном моменту израчунавања нагиба сеоске воденице, задихано неосетљив на танане прорачуне:

– Шта је ово, мој капетане, фронт или пикник?

– Гледајте – одговорих занет у крајњи резултат – само мала промена нагиба убрзала би воденични точак за педесет посто...

– Лепо кажу да си луд – одговори трчећи према мојој изненађеној батерији. – Војници, ја преузимам команду! Плотуном, пали!

– Иницијативу не треба гушити – рекох више за себе – *pas du tout!* Само да знате, ово је кардинална грешка... Што цабе провоцирате људе?

– Ићи ћеш ти мени на војни суд! Неће ово да се овако завршишшш... – шиштање беше тужни крај последње речи, пре него што је серија експлозија разбашкарила по ливади и њега и целу моју батерију.

Елем, иако никоме није било јасно како је могуће да сам једини преживео ту кланицу, свечано су ми уручили орден за храброст; приликом доделе умало нисам заплакао.

***

А онда... *Tout à coup*... Најпре су се растрчали неки официри у гланц новим униформама, гласном виком тражећи архитекту међу нама, па се неко „паметан“ сетио да имамо и мене: додуше, кад год нисам сликао, ја сам спавао сном праведника.

Наредио сам да ме буде само за оброке и због доласка доброшара који је објављивао нове вести читајући чланке из престоничке штампе:

„Радионице оружја су јуче поставиле рекорд у производњи! Од данас

се у Паризу производи 650 мускета дневно!“... „*Молите се, господо, да при уласку у салу скинете шубаре и капе и да не вршите нужду по лежама!*“, овако гласи текст упозорења које је на врата *Позоришта Уједињених* ставио његов управник, пре почетка извођења представе *Шарл Девети!*... „Богати пријатељи Француске понудили су кредит од милијарду ливара! Они који се нису сетили сопствене дарежљивости позвани су пред Револуционарни суд!“...

Vraiment, задихани курири су ме нашли да дремам на џаку са кромпиром и мушки ме протресли својим ручердама; нисам стигао да остружем блато са мундира, а већ сам стајао пред бркатим генералом збуњенијим од мене.

– *Mon capitaine* – огласио се врховни заповедник, држећи дрхтавом руком писано наређење и бришући термидорски зној са лица другим рукавом – одмах се спремите за пут у Париз! Престоница је у великој опасности, а *Grande Révolution* се брани и вештином и талентом!

– Могу ли да знам сврху изненадне посете метрополи, *mon général?* – усудио сам се да прозборим, уплашен да бих могао да ипак будем одведен у неки прави рат. – Знате, архитектура је ипак наука – додадох лукаво – не могу тек тако да са лафета и нишана пређем на писаљке и угломере...

– Све ћете сазнати када стигнете на циљ. Знајте само да судбина Париза сада зависи искључиво од Вас! Наређење је послао Робеспјер, *lui-même!* – рекао је генерал, пре него што је загњурио голему главуцу у кофу са леденом водом.

***

Иако смо пролазили кроз спаљене градове и са пушкама на готове заобилазили сунцем обасјана села – мање-више сравњена са земљом – фронтуска несташница у храни и пићу није се ни осетила током пута. Напротив, представник Конвента – чије име нисам успео да чујем – својски се потрудио да, упркос летњој жеги, путовање прође у аристократском обиљу бордоа и печених препелица; наравно, све време је дахћући напомињао како ме чека задатак важан за Револуцију, посао у коме ће моје знање – у то је и лично дубоко уверен – бити искоришћено на најбољи могући начин. Били су ту, додуше, и погужвани листови тазе новина што путовање учинише интересантнијим – одакле је домаћин вадио разрезано и од кора и семенки очишћено свеже воће – а који ме изнова изненадише садржајем:

„Укинута је одбрана и истражни поступак.“... „Поротници се морају задовољити *моралним доказима*“... „Судије се налазе пред дилемом: ослобођење или смрт.“... „Знатно је проширена дефиниција *непријатеља револуције*.“... „Мање је важно да буду кажњени; треба их уништити.“... У Париз смо стигли ноћу; репрезент Конвента је већ у рану зору закуцао на

врата мог апартмана – нађеног у истом стању у каквом сам га и оставио, не рачунајући вишак прашине са паучином и мањак сребрних свећњака – пожурујући ме да кренемо што пре.

– *Allez, vite, vite!* – прошапутао је уплашено. – Идемо, чека нас посао!

– Опет ћу градити, као некад? – упитих раздрагано, када смо већ стигли близу трга познатог по изуму доконог доктора Гијотена.

– Општинске секције су уложиле приговор Одбору за јавну безбедност зато што жедни пси лочу крв после гиљотинирања – рече представник Конвента, правећи се да ме не чује – а шта, јелте, ствара ружну слику која ужасава сваког поштеног родољуба.

– Јадни људи – нисам издржао да не покажем разочарање, размишљајући о естетици поквареног двопека на фронту – шта све морају да трпе...

– Општа акција тамањења четвороножних луталица није дала очекиване резултате – није посустајао мој налогодавац – крици животиња у агонији реметили су миран сан невиног грађанства.

– Није им лако – упутих своје сажаљење присећајући се детонација око блатњавих ровова – могу да замислим тај акустични пакао...

– Дакле, Ваше је да пројектујете на први поглед неуочљиве а дражесне канале – ево прилике за уметност на којој инсистирате – којима ће се крв са Трга револуције најкраћим путем сливати у Сену: у ефикасности одвода шансу добија и та Ваша... да, наука; *jamais*, никада нећу заборавити ту проклету реч, нити онолико ваше инсистирање на дотичном појму. Надам се да Вам је задатак јасан? *Au revoir!*

Већ сутра почео сам да премеравам нагибе од губилишта према реци; мало су ми сметали наметљиви продавци вина – узвикујући упорно „*in vino veritas*“ и не знајући шта то значи – и досадни посластичари, који су од погубљења правили обично вашариште. Пијани верглаши били су гласнији од бучних кутија које су – обичним окретањем ручице – стварале музику: четири металне странице као резонатор, велика труба на врху – *et voilà*; с муком сам се провлачио између жена које су доводиле дечурлију овде као да иду на „Анрија Осмог“. Ланчићи са ликовима народних хероја – Мараа, Лепелетјеа и Шалијеа – продавали су се на сваком кораку: ситне карике судбински везане једна за другу и медаљони које је смртоносна гравитација вукла надоле. Онај Верњо – помислих док сам последњи пут проверавао слободан пад лепљиве течности гушће од таласа Сене – тај је једини разумео пориве Сатурна који тамани сопствени окот. Архитектура је – *comme la révolution, je sais maintenant* – најпре страст...

И баш тада су затандркале таљиге из Консијержије са набацаним херојима у букагијама: око руку нешто тањи и на ногама мало дебљи ланци о које бежаху окачене тешке кугле; силе затезања против сила растезања. Сlike окованих јунака су до јуче висиле свуда: чак и по црквама које су

постајале храмови Врховног бића и богомоље Разума. *Ah, mon dieu!* Најпре сам препознао Непоткупљивог коме је вилица била смрскана куршумом, после неуспелог покушаја самоубиства! Ту су били још и његов брат Огистен са поломљеном цеваницом из које је вирила белина покоснице, бесни Сен-Жист и парализовани Кутон чије су беживотне ноге ландарале преко ивице целатових кола...

Узбуђени повици руље су ме просто натерали да на тренутак застанем са цртањем, да новчић заменим за чашу вина коју наздрављајући подигох, погледа упућеног ка историјском механизму: грубо истесани дрвени степеници, греде исковане под правим углом, закошено челично сечиво што лети кроз метални жлеб. У суштини, и то је била само још једна конструкција. Крута, беживотна статика и луда, самртна динамика. Ништа више.

Никола Ранковић

ГОДИШЊИ ОДМОР (Газијантеп у мом срцу)

Бујрум,

Зовем се Мурат Куртоглу, имам 52 године, рођен сам у Турској, у Газијантепу близу границе са Сиријом. Са 17 година сам емигрирао у Немачку и од тада живим у Пенемундеу. Имам хануму Рамизу и петоро деце. Најстарији син Салих је добар момак, али све ми се чини да га је шејтан помало запосео, никада га нисам видео у друштву жена. Помало сумњам у њега. Други син је Омер. Леп, побожан дечко. Трећи син се зове Султан..., он је будала. Имам и две ћерке. Аиду и Шефику. Оне ми задају пуно проблема. Неће да покривају главу и носе ферецу, слушају каурску музику, пуше, а мислим да кришом и пију. Слабо иду у џамију, излазе са момцима који нису наши, нису анадолци. Чак су научиле и немачки! Са нама живи још и ташта, Селима. Курва стара. Не знам да ли сам поменуо трећег сина, Султана? Он је будала.

Елем, коначно је дошао и август, сезона годишњих одмора. Јуче сам са комшијом Сафетом променио уље на свом комбију, направио сам и мали кревет у задњем делу. На прозоре сам поставио завесице и окачио јелкицу на ретровизор. Борова шума. Ханума Рамиза је данима куповала поклоне за родбину. Чарапе, мараме, играчке, полован сет квачила за Мерцедес њеног брата Исмета. Потрошила је две моје плате на поклоне, али нека. Једном годишње се иде у Газијантеп! Ташта, курва стара, је спремала провијант за путовање од скоро 3000км. Гурабије, пите, воће, воду, лубенице. Да се не трошимо на путу. Сваки евро је тешко зарађен и треба водити рачуна. Син Султан? Он је будала.

У четвртак сам измолио газду Курта да са посла изађем мало раније. Одјурio сам до џамије, изуо ципеле и чарапе, плакнуо ноге, помолио се и поздравио се са хоџом Јусуфом. Пизда му матерна. Само мени може да западне да је и хоџа из Газијантепа. Увалио ми је да понесем две торбе разних дрангулија за његову родбину. Али шта ћу. Хоџа се не одбија. Поготово се не одбија у сред Курбан- бајрама. Треснуо сам хоџине ствари у комби на импровизовани кревет у задњем делу, и бесно затворио врата. „Курац ћеш се ти наспавати Мурате“, помислих, „натоварили су ти комби ко Арапин камилу, возићеш два-три дана без одмора“. Да бар Селима, курва стара, отегне папке па да имам мало више места у комбију. Да, Бајрам је, али нисам могао да издржим. Отрчао сам иза ћошка до киоска са гирсом који држи неки Грк, псето православно, и појео нешто с ногу и на брзака дрмнуо два ладна пива. Није толико лоша та крметина помислих. Алах ће

ми опростити. Нисам смео да једем донер код комшије Азиза. Пукла би брука – Мурат једе дању у сред Бајрама. О пиву тек да не говорим. Султан? Он је будала.

Потрпао сам хануму, децу, поклоне, провијант... у комби. Селима, курва стара, је села до мене. Коначно смо кренули. Газијантепе – долазимо ти! ЦД у комбију није радио па сам пустио неке добре зурле на касетофону који смо као поклон купили амици Сулејману. Залауфао сам се аутопутем 150 на сат и уживао у звуцима родног краја. Деца, су се стално нешто свађала и врпољила. Јако су ме сви нервирали са својим причама. А и ништа их нисам разумео. Причали су на немачком. Ћерка Шефика ми је посебно ишла на ганглије. Слушала је на свом телефону неку одвратну шејтанску кукњаву и завијање. Пустио сам волан на тренутак, окренуо се и отео јој телефон из руку. На сву срећу, камионџија иза нас је био опрезан па неће бити колективне ценазе. Пројурили смо кроз Немачку и ушли у Аустрију. Сви су спавали. Зауставио сам се на пумпи, натоочио дизел до врха и на кварно дрмнуо два пива. Алах ће ми опростити.

Селима, курва стара, хркала је и балавила на сувозачком седишту. Кришом сам је меркао. Није тако лоша иако је матора. Када би обукла неке добре, секси димије са халтерима... свашта би ту могло да буде. Улазили смо у Мађарску мало пре зоре. Паркирао сам комби, а ханума Рамиза је на трави поред пута раширила столњак и поставила нам да мало замезетимо. Претходно смо се и помолили. Наравно, са Омером сам се посвађао у ком правцу је Мека. Остале је било баш брига. Сумњам у њихову побожност поготово од када сам код ћерке Аиде у школској торби пронашао чеп од пива и кондоме. Ваљда се дете игра... прави балоне и пуни их пивом. Зна она шта значи част породице Куртоглу. Све ми је лепо објаснила. Добро. Завршили смо са одмором, ханума је истресла столњак и ђубре на траву поред пут, а Селима, курва стара, спаковала је остатак провијанта. Јездиле смо мађарском равницом 160 на сат. Сви су опет задремали, само коњина Мурат мора да вози. Кришом сам из касете извадио пиво које сам сакрио претходне ноћи и за два минута га попио. Било је млако, али пријало ми је. Алах је милостив. Бацио сам празну лименку кроз прозор и наставио да возим. Не знам да ли сам вам то већ поменуо? Имам и сина Султана. Он је будала.

Стигли смо и до мађарско-српске границе и прикључили се километарској колони својих сународника на путу за отаџбину. Мало сам дремнуо за воланом, а синови су гурали комби како се ред на граници померао. Не можеш дати деци волан у руке, опасно је то, није играчка. После пет сати чекања, ушли смо у Србију. Цариник је отворио врата комбија и покушавао да нас све преброји. Грешком је гурнуо руку у чинију са гурабијама и нешто опсовао на свом чудном језику. Селима, курва стара, насмејала се јер је њен

бабо рођен негде у Србији па је помало и разумевала тај њихов језик. Ја знам само турски и само он ми је потребан. Не говорим ни немачки, осим пар речи... „бите, данке“ и слично. Шта ће ми тај немачки? А ионако се у Немачкој све више говори турски. После тридесетак километара нас је зауставила полиција. Млатарали су рукама и нешто показивали. Пробудио сам Селиму, курву стару, и замолио је да помогне и види шта се дешава. Није ми радило светло. Казна 50 евра!!! Ћушноу сам 20 европских новчаница полицајцу у џеп и наставио пут. Душа ме је болела због изгубљеног новца. За 20 евра у Газијантепу могу да купим цело јагње. Наставили смо кроз Србију и направили нову паузу на пумпи у близини границе са Бугарском. Наточио сам дизел и купио два пива која сам ексирео у клозету да ме нико не види. Алах је велики. Ханума је опет раширила столњак и поставила нам мезетлук док смо се Омер и ја препирали око положаја Меке. Паркинг је био пун мојих сународника. Сви су јели, дремали или се молили. И ја сам мало прилегао. Само пола сата, да имам снаге за вожњу до завичаја. Оставили смо гомилу ђубрета иза себе и прикључили се колони на српско-бугарској граници. После пар сати смо наставили пут. Домовина је била све ближа, а срце све пуније. Зурле из касетофона су утихнуле. Цркла батерија. Стао сам код неке продавнице поред пута и пазарио батерије. Купио сам и два пива. Једно сам одмах попио, а друго скембао у џеп. За касније. Алах је свемогућ. Џомбасти бугарски путеви су претили да ми униште комби, а полиција ме је оладила за још 20 евра. Појас. Била је ноћ и сви су спавали, само је коњина Мурат морао да вози. Попио сам пиво које сам раније сакрио и Селима, курва стара, ми је опет изгледала пожељно. Замислио сам је како само за мене у димијама, окићена дукатима изводи трбушни плес док ја лешкарим на отоману. Изгледа да сам се мало опустио и задремао. Из дремке ме је тргла бука сирене огромног шлепера који ми је долазио у сусрет. Инстинктивно сам тргнуо волан у десно и истумбао сапутнике и гурабије. Масовна ценаза је опет избегнута. Много су нервозни ти возачи који долазе из супротног смера. Само ми трубе и аблендују. Имају ли они срца и душе? Знају ли да ја идем кући у мој вољени Газијантеп? Мислио сам на свог сина Султана. Он је будала.

Стигли смо и на границу моје родне груде. Срце је хтело да ми искочи из груди. Купио сам пар пива за уснут јер је у Бугарској све јефтиније. Нестрпљиво сам чекао у реду на граници и диванио са нашим камионџијама о свим абровима и вестима из најмилије нам Турске. Под изговором да идем да се олакшам, иза камиона сам попио пиво, а деца су гурала комби када се колона мрдне. Женска чељад је покрила лица и главе. Да у Турску уђу онако како доликује. У ноздрвама сам већ осећао мирис лоја и наргила, а у ваздуху се могао начути милозвучни хоџин пој. Полицајац, НАШ полицајац нам је ударио печате у пасоше. Коначно смо ушли у домовину! Царинику сам

пољубио руку, кришом му дајући 50 евра да нас не би малтретирао и отварао гепек. Фин неки човек. Није нам правео проблеме. Паметно потрошен новац, помислих у себи. Чим смо напустили гранични прелаз, паркирао сам поред пута и целу породицу најурио из комбија. Пољубио сам родну груду и запевао химну „ İstiklal Marşı“. Деца нису певала. Кажу не знају речи, а ни турски им баш не иде од руке. Опалио сам им свима по мотивациону шамарчину. Добро, деца су... научиће. Нагазио сам комби и просто летео друмом. Вољени Газијантеп је био све ближи. Јурио сам сатима без стајања. На породицу нисам обраћао пажњу. Дрмао сам јефтино бугарско пиво без сакривања, а хануми Рамизи сам запретио гадним зулумом ако настави да ми зановега. Празне лименке сам уредно слагао у најлон кесу. Домовина мора да се пази. У Измиру сам опет напунио резервоар и купио домаћи нектар – ЕФЕС!!! Прву флашу нисам попио. Сипао сам пиво у руку и умивао се њим. Трљао сам груди, косу, лице. Био сам на корак од куће. Остатак сам стрпао у комби и наставио ка дому. Ефес је брзо нестајао, а Газијантеп је био све ближи. Алах је милосрдан. Познати мирис анадолских штала и ашчиница је испуњавао ваздух. Срце је хтело да ми искочи из груди. Возио сам готово непрекидно скоро три дана, али умор више нисам осећао. Још 10км до куће... 9... 8... Полиција ме зауставља. Кажу, пијан сам. Браћо моја, земљаци, рођаци... па где пијан. Ни капи нисам попио, муслиман сам, Бајрам је... Чудно су ме гледали, али 30 евра у полицајчевом џепу је разрешило све дилеме. Нисам пијан. Син Султан? Он је будала.

Било је вече када смо ујездили у блатњаво двориште моје родне куће. Дочекала су ме браћа и сестре. Изљубили смо се срдечно, а ханума Рамиза је већ делила поклоне. За асталом у главној соби су седели остарели бабо и мајка. Пољубио сам их у руку и лично уручио дарове. Пар свилених марарама и најновији слушни апарат. Мајка је направила софру која се ретко виђа... бамије, соган долме, салате, риба, баклава, тулумбе. Седели смо око стола и диванили сатима. Комшилук је долазио да нас поздрави и да прими поклоне. Пили смо чај и пушили. Жене смо најурили у другу собу. Терке су ме само брукале. Било ме је срамота што су моје, што не знају наш језик и што међусобно причају на немачком. Ни остарелом баби није било баш по вољи. Остали смо само браћа и ја за столом. Брат Суад је донео и боцу домаће ракије коју је крио од оца. Седели смо до јутра. Причао сам им о свом болу за отаџбином, мукама у туђини и убеђивао их да је прави живот само у Газијантепу. Нигде није као код своје куће. Пили смо до зоре. Алах је највећи. Стровалио сам се на пољски кревет који су ми наменили и лагано утонуо у сан. Спаваћу бар два дана. Тако је сваке године. Ваља се опоравити од пута и онда уживати. А за 12 дана поново почиње арбајт и свакодневне неразумљиве придике газда Курта. Натоварићемо комби домаћим сиром, корама, касетама са најновијом музиком, зачинима, туршијама, поклонима

за комшилук у Пенемундеу и смркнутих лица ћемо одјездити назад. Ћеркама лица неће бити смркнута. Не знам зашто је то тако? Да ли сам вам поменуо да имам и сина Султана? Он је будала. Завршио је факултет, купио себи стан и одселио се. Ради у некаквој компјутерашкој фирми. Није хтео да пође са нама у Газијантепски рај ни на силу. Отишао је на одмор авионом у тамо неку Шпанију.

*Јарек Кубицки - Икона
(фотографија, фотоманипулација)*

Борис Лазич

ИЗЛЕТ У НИКЕЈУ

(одломци)

Никеја или - Томес? Победа или - Пораз? Од свега - најлепше је испети се до Еза, и бацити поглед на Корзику. Да ли сте знали да је Корзика једина - окупирана - земља која није издала Јевреје нити их предала нацистима? Ниједног (како Јевреје француске националности, тако и странце, избеглице). Заједно су делили хлеб, а домаћин би прогнаном рекао - докле буде хлеба, јешћемо. Пре ћу ја да умрем него ти. Последњи је залог за тебе. Корзиканци нису предали ниједног - нити једног - Јеврејина.

Свако поређење иде на штету средине, културе из које потичем.

Поводом несреће Јевреја, деда ми је пред смрт испричао сећање из детињства, односно на прве дане рата, четрнаесте. Имао је шест година кад је 1914. био сведок убиства Јеврејина, логоша (тако су, у Бачкој, називали момке на селу који би се, бежећи од војне обавезе, скривали по логовима надајући се да их неће открити пандури). Пуким случајем је као зрео човек преживео Рацију 1942. (видео је исте такве пандуре, униформе, људе силовите и наказне, о томе ми сам никад није причао, његове кћери јесу). Деда је умро 1999, у фебруару месецу.

Нешто, као нити: његов деда по мајци (у чијој је кући одрастао, човек поред чијег одра је седео, док је умирао), његовом сину, а свом праунуку – кога није упознао, јер четири године деле његову смрт од праунукова рођења – док шетају бујном баштом, под сенком високих топола, показује му свој дом, имање и каже му (оним својим присним, топлим гласом који је још увек жив у духу сневача): Ово је, сине, твоја кућа.

***

Да сам мизантроп, рекао бих: већина се људских односа своди на манипулацију, на заваривање других (себе?), чија је крајња сврха да се оствари некаква надмоћ (над ким, над чим?). Познавао сам жену која је свој феминистички радикализам скривала иза породице и брака све док није постала професор универзитета и отарасила се непотребног кућног баласта (мужа), као и проповедника који је свој атеизам скривао иза црквене службе, докле год је подизао децу (и имао потребу за редовном платом). У

оба случаја, те особе су свој Coming out оствариле тек пошто су до краја искористиле своје матичне друштвене ћелије (једна породицу, други цркву – речју: докле су год, дакле, били зависни од других, они су ћутали, скривали властиту природу). Какав је морални профил ових лица? Каква пустош у срцима изиграних?

***

Оно је земља Диониса, оно је земља крајности и уживања у свим њеним видовима. Наш је дух нагао, искључив. До склада и до мере су доспевали само ретки: Кантакузин, Бунић, Мушицки, Лазаревић, Кнежевић, Андрић. Ипак, постоји нешто непорециво, непроцењиво: То је Београд и његов дух. Степен докучене ведрине, нешто за чиме човек жуди ма где да је – дух тог града.

СНОВИ

Схватио је: он искључиво сневa о другарима из младости. Ниједан његов сан није испуњен садашњим догађајем – осим у случајевима када сања своју децу. Све остало – то је живот од некада, и живот у оној средини. Кључне фигуре су другари из Гимназије, студентски дани. Место дешавања: Простор Без Имена. Време: Нестало.

***

Сањам неку децу која се играју кликера, гледам их док сечем између зграда од Војводе Бране ка Булевару. Неки клинац ме зауставља, поклања ми пар лепих кликера, каже, за Гаврила. Подижем их са травњака, полажем на длан и загледам. Идем на посао, али сада без журбе. Ја још не знам да то сањам, негде у Ници, негде у Француској, у другој деценији овога века. Још увек не знам да нисам остао у Београду, да је прошло петнаест година, да ту где боравим и није мој стан, мој дом и да ми дечак не одраста у Србији. Ја још не знам да од свега тога нема ништа и да ћу да се за који час пробудим.

Још увек сањам.

Јовица Аћин

ОМАЊИЈАНИ БРУНО ШУЛЦ

Притајивши се, посматра нечију прилику како је, с векном хлеба у руци, на тренутак предахнула над тек ископаном земљом.

Док свуда другде влада мрак, ноћ на гробљу је, под месечином, кад се загледамо, јесењи дан испуњен сенкама, широким и лелујавим. Све дневне сени са улица, кућних улаза, из башта и дворишта, долазе да ту преспавају. Није то миран починак, него је обузет немирима покупљеним из људских послова и кретања. Али, само такав одмор прија сенкама у њиховој гробној спаваоници. Ту се оне крепе до јутра, ослобађају се светлости која онда магличасто обасјава територију мртвих. Из једне од удаљених сенки, Бруно гледа у прилику, могло би бити да је она Влад или Емил или, ипак, Павел, гледа је како хлеб премешта из руке у руку. Чини му се да је ископана јама некако плитка и мала, као да је за дете.

Приљубивши стомак уз тло, прикрада се ближе. Црне очи су му жуделе и светле. Ни мајим очима није лако са игром сенки, иако су им сенке природна средина. Бруно је застао иза стабла ариша, и даље четвороношке. Покушава да се усправи, хвата се за дрво, али на крају одустаје, само благо почешавши стегно о кору. Лице му је бледо, брада мала и шиљаста, на наусницама тек неколико длака. Око врата му је огрлица. Голе и ситне прси су му без маља. Заклон је недовољан да би сакрио стражњи део његовог тела, моћне слабине, пар шапа и дебели, дуги реп, све с попречним пругама. Као да је преображај прекинут на пола. Као у случају сирена, тритона, кентаура. Кад би се пробудио, накратко помисли из средине свог успаваног мозга, да ли би остао такав, пола човек, пола тигар. Да ли само ноћу у њему врви жеља да је звер, да се умиљава, да кида? Једног јутра се Бруно Шулиц пробудио претворен у чудног створа, не у бубу, неког опнокрилца, или испуњеног кондора на полици у салону, већ баш у тигра кога распиње пожуда. Ништа ново у животу. Но, у Бруновом случају, сам би рекао, десило се да се он пробудио сувише рано, и преображај је морао бити прекинут. Тако може бити и са стварањем. Рачунамо да ће оно потрајати низ година, да је пред њим вечност, али после шестог дана Бог, пренеражен, престаје и уклања се с видика недовршеног света.

Прилика се још тренутак премишља, онда ипак, пошто је брзо принела хлеб устима, чучнувши, спушта векну налик сивом камену у раку. Бруно је довољно близу да уочи да рака није празна. Осети глад, и пожали што и сам није појео макар залогај хлеба. Да се благовремено усудио, могао је то да учини. Нечије згрчено тело с хлебом жустро је затрпано. Хумка је донекле

поравнана лопатом. Готово се и не подиговши из чучња, или је Бруну то само изгледало, згурена прилика измиче сенкама и напушта гробље.

Бруно Шулц, професор цртања у дробобичкој гимназији „Владислав Јагел“, пробудио се веома рано. Тако рано, ни свануло није, да се више не сећа ни да ли је ноћас спавао. Пробудио се као Бруно Шулц, мада још није сигуран у то. Боји се да ће га неизвесност коју осећа пратити целог дана. Прати га она већ целу годину, или чак две, три. Губи и појам о годишњим добима. На прозору, иза стакла ваљда је навејао снег. Шта год да је, сасвим је покрило површину окна. Ко би још у зору прао прозоре млеком, пита се, и то млеком залеђеним, искристалисаним од досуте воде. „Бело блато“, каже у браду да не би узнемиравао остале у другим собама, иако чује пригушено шљапкање у ходнику и однекуда, с друге стране, дечји плач. „Галиција, какав црни снег!“ - рече, дохватајући књигу с пода у којој је заденут лист жућкастог папира. У полумраку се осврте за оловком. Узе је из чаше на сточићу. Сипну у чашу мало воде из лименог бокала, нагну је и виде како се у води као у огледалу нагну цела соба. Отпи, повуче покривач испод пазуха, ослони о узглавље кревета, а књигу положи на колена. Под њим сламарица јако зашуста. Погледа у слова на корици, *Ferdy*; остатак је прекрио папир. Изравна га.

Поче да црта тигра, од репа, и када је стигао до слабина престаде, па облизнувши танке усне крете да пише.

Бруно Шулц - Омађијани град 2

Новембар 19, 1942.

Може бити да је тај датум, а не мора бити. Свеједно, али ме мучи да ли сам код куће. Која је моја кућа? Улица Флоријанска 10, Дрохобич, Галиција, Пољска, или Хондурас, Никарагва, Абракадабра, или као у сну кад глас каже над жртвом, немаш ти друге територије, није твоја земља овде него је у подземљу, врати се тамо? Откако сам пресељен овде, у Столарску, изгледа да је гето мој једини дом, последњи дом, и који сутра никада неће изгледати као данас. Биће срушен и спаљен. Хтео бих драгој Госпођи да кажем како ми је мило што сам је срео, и како ми је жао што се најбоље ствари у животу не дешавају раније док нам још календар није ишчилео из мозга и још знамо где станујемо, која нам је отаџбина.

Ваш Бруно Шулиц

Још не зна коме ће послати ово писамце, срочено некако безвољно, и да ли ће га икоме послати. Пошта је строго контролисана. Нити свако може да шаље, нити свако може да прима писма. Чини му се да су сви, свакако све жене којима је писао, већ мртве или ће бити мртве, можда и не стигавши да прочитају његово писмо, или ће их погубити сутрадан пошто га добију и прочитају. Намести јастук под леђима. Гомбровичев роман *Ferdynurke* који му је служио као подметач склизну на под. Одустао је од идеје да се послужи *Чаробним брегом* или *Јосифом* Томаса Мана, претешки су. Био је гладан и једва дохвати књигу, одложивши је опет на крило. Да ли сам код куће? Онда му испошћено и искривљено лице готово сину. Чак развуче стиснута уста. Као да му је у посету дошао неки мили дух и уз узглавље му спустио јабуку. Поче да пише испод потписа.

Czy Adela jest w domu? - тако ме је на капији запитала госпођа коју сам тада први пут видео. Адела, код куће!? И не сачекавши мој одговор, ушла је са осмехом, очешавши ми лакат својим широким куком. У том куку нисам осетио никакву топлину. Хајде, дете, додала је, ступајући у кућу, пре него што ће викнути, има ли овде неке Аделе, хајде, дете, иди нешто цртај, и мој Карл, млађи од тебе, већ уме да боји као велики молер.

Наша служавка Адела се појави из кухиње. Овлашно звирну госпођи у лице и врати се у кухињу. Тамо је шмирглом чистила рингле на шпорету. Отац је био на тавану. Мора да је чуо да неко тражи Аделу, и могао сам одоздо да видим његово лице на кровном прозорчету. Било је обливано знојем и тресло се. Цела кућа је подрхтавала од његове изненадне грознице. Готово би се срушила да у њеном темељу, у кухињи, није стајала Адела и, леђима окренута придошлици, без икаквог знака слушала шта јој је ова говорила. Речи су првих пет минута биле неповезане, само замршено клупко гласова.

Госпођа је била узбуђена што је нашла Аделу. Морала је да се распитује на све стране. Обишла је многе адресе које су се показале лажним. Сумануто је лутала градом и околином. После тог увода, прибра се колико је то било могућно у њеном стању и запита.

Знате ли ко сам ја?

Адела престаде с трљањем, лагано се обрте целим телом, суочивши се лицем у лице с том брижљиво и помодно одевеном женом, и значајно трепну. Онда једва приметно скрете поглед. Гледајући преко госпођиних рамена, осмехивала се с блаженством. Кроз отворени кухињски прозор вирили су очеви помоћници и давали јој знакове.

Е, па онда, знате и да ће Вам код мене бити боље него игде. Држају Вас као мало воде на длану.

Нема сумње, госпођо Гинтер, да би тако било, мазним гласом рече Адела, и даље гледајући у помоћнике који почеше да скачу, праве свакојаке смешне гримасе, истовремено с похлепним изразом. Показивали су шта би све радили са Аделом. Без очеве дозволе су напустили дућан, препуштајући муштеријама да се саме сналазе с балама памука, намотаним текстилом и шареним тканинама. Аделине црне очи су блистале. Задиже хаљину изнад колена и почеша се по бутини. На тренутак јој се назре подвезица. Помоћницима скочи температура, разлетеше се по тамним кутковима дворишта. Потом поново, гуркајући се и пењући се један другом на леђа, нагрнуше на прозорски оквир.

Прихватате? - полетно запита госпођа Гинтер.

Адела седе на столицу уз шпорет, прекрсти ноге у полупровидним чарапама.

Госпођа је, док је у њој несавладиво расла напетост, чекала одговор. Не издржавши, молећиво је додала да јој је муж ленштина, ћерке су се угледале на оца, а дечак је диваљ и тупоглав. Једноставно, немоћна је да све сама постигне.

Не. Не могу. Аделин одговор је био пун самилости, али звучао је неопозиво.

Узмакавши неколико корака, погледао сам горе на таванско прозорче. Очево лице, орошено знојем, видно је попримило спокојнији изглед. Неколико лептирова из његове колекције правили су шестице и осмице изнад његовог чела. Наша служавка Адела није волела те летеће шаролике листиће чије ларве је отац набављао по високим ценама из најегзотичнијих крајева света. Отуда ће их једном, док је отац имао свој редовни напад градског скитања, махањем марамом све истерати из куће да се више никада не врате.

Док је госпођа Гинтер падала у очај, позивајући се на неко тобожње Аделино обећање, на своју беспомоћност, те да служавкин одговор лако

може да је отера и у смрт, Адела је бивала све мрзовољнија. Шта ће она код ових пропалих трговаца текстилним материјалом, понављала је госпођа. И хоће ли Адела да сместа клекнем пред њом, и већ се спуштала на под који је Адела увек држала веома чистим. Госпођа се упусти и у објашњавање како наводно Адели нуди да буде господарица, а не тек обична и проста служавка. Адела је слегала раменима, ширила руке, дланове окретала на горе, али није одступала. У један мах Адела се, на госпођине речи да је спремна и да јој лиже стопе, закикота и од тог неконтролисаног кикота суза јој навре на очи. Но, одмах се суспрегну и зналачки нашминкано лице јој се стврдну. Госпођа је из минута у минут схватала да је њена мисија пропала.

Прелети погледом писмо и, занемаривши оно што је дописао, запе на гласу из сна; дакле, вероватно је спавао. Оно чега није могао да се сети, може бити да му се отело док је писао. Ако је то било и само на трен, ипак је сањао. Бог је одступио, а Велики фалсификатор је у то умешао прсте, творца, злочинац и јеретик. Држи се за ногавице тог јеретичког творца, јер га само он својим лажима може пронети до краја овог света и, затворивши круг, вратити га на почетак кад још никакве историје није било, кад је Месија, зајавивши хоризонт, прекорачио облачне границе и ступио у беспомоћни и отворени свет.

Почетак сна испружи руку из заборавља и напросто га ошамари. Снови нас кажњавају ако их заборављамо. Одмотава му се тај сан попут ноћи у снегу. Сахрана на пустом гробљу. Жртва је гурнута под земљу, јер то може бити једино жртва. Само је њено право на подземну територију, чак и када остаје насред улице, или заједно с другим жртвама трули у јарковима.

Нема обреда, нема молитви, нема бдења. Какав је то леш, чији, пита се Бруно, јер не може да назре наставак сна. Овај сан, закључује, почиње од репа. Или је то само привид мртве материје која би да оживи? А он у овом часу не сања ли будан нешто пуно претње, надокнађујући тако ноћашњу несаницу? Коначно диже руке, па их спушта и устаје из постеље. И време је, полицијски час је истекао, може напоље. Може, мрмља, из гета, али ће у њему вечно остати. Књига је опет на поду. Е, мој Гомбро, рече Бруно. С њом је и писмо с постскриптом одлепшало. Ту ће их и оставити, хитајући са облачењем. Не успева, међутим, да устане. Одиже ћебе. Чаршав му је обавио ногу, а притиснуо га је петом друге. Слободном ногом одвија чаршав с друге. Но, чаршав не попушта, опире се и на крају је сав згужван. Ноздрве му голицају дашци од прашњаве сламе. После тог малог рвања ногу и чаршава, Бруно остаје да лежи још неки минут, хватајући дах.

Рите, мисли на искрзане рукаве и крагну. Узима свој последњи цртеж и с две шпенадлице га причвршћује испод кошуље, уз груди. На цртежу је тужни мушки лик у часу док се претвара у похотну звер која се умиљава пару девојака само у блузама од тила, с француским чарапама, и голим

од подвезица до пупка: загрљене, једна прекрштених ногу седи другој у крилу. Боље му је. Цртеж греје, и делује против урока. Гомбро је отпловио, округли, заједљиви пан Витолд, кренуо је за љубављу и није се вратио. Бруно покушава да се сети још нечега. Но, не вреди, није се ни обријао. Још ће ми никнути брада као правовернима. Везује кравату. Приметио је да га снови током ове године умирују. Једино га снови умирују, утолико више што је помиренији да из Дрохобича неће кренути за Варшаву. Жури, јер мора до Дома старца, мора до Јахачке школе, затим код Ландауових. Мора успут да смисли и неког витеза из бајке, и неку принцезу. При свему томе, осећа све јачу глад за коју, ипак, верује да ће минути кад изиђе на улицу, а можда ће и сасвим проћи кад пређе границу гета, мада би се, да није постављен контролни пункт за проверу градских дозвола, сваки пут питао где је та граница.

Бруно Шулиц - Ундулин вечни идеал

Кревет је остао незастрт, претрпан уваљаном постељином. Његов злослутни изглед одвраћао је од тога да ико више у њега легне. Тако је, иначе, било недељама, и Бруно за то није марио.

Да ли би му помогло да гута ветар? Као млађи се, током лета, упуштао у дуге шетње долином Тисмјењице. Повремено би се дао у трк, разјапивши што више може уста. Осетио би лахор чак до дна плућа. То је пробао и у рану јесен. Ваздух је био хладан и покаткад с димљивом маглом. Касније, међутим, кад би провејао снег, није морао да трчи. Бржи ход и донекле забачена глава, и снег му је натапао језик, од даха му се мрешкајући у грлу попут простране водене површине. Ако не би дисао, на памет му пада лења мисао, овај влажни ветар који дува с појезерја, где су широко разливене

мочваре и рибњаци, измешан с ветром од подгорја, могао би да му продре до самог желуца, хладећи га и завааравајући.

Кад не виде да му ико иде у сусрет, отвори уста, али га после неколико часака запахну танка нит нечег туђег. Мирис нафте, чак доведе од Рафинерије. Закашља се са одвратношћу. Повратио би да је могао на гладно срце.

Служио се очевим док није сачинио сопствени план града. Свој план је сматрао делотворнијим и, свакако, једноставнијим. Више је одговарао скровитијим слојевима градске збиље. И једино је он умео да га чита. А данас је био уверен да су само на његовом тачно уписани тргови, учртане улице и знаменитости Дрохобича. Дрохобич је постао један од невидљивих градова, лажно место у коме се странац, служећи се купљеним туристичким водичем, никада не може снаћи, него је осуђен да лута до бесвести, све унезверенији, све обузетији паником да је погубио и циљеве и полазишта. Планови у продаји по књижарама, који су били раније изузетно прецизни и које су картографи с поносом истицали као мајсторски рад међу делима у тој врсти, наједном су изгубили сваку веродостојност. Не зато што се град тобоже изграђивао и ширио, што су нека здања рушена а друга подизана, већ напросто што је неки злодух умешао прсте. Бог је одвратио очи од Дрохобича. Устоличена лажност града учинила је у један мах све донедавна тачне планове ништавним, вишеструко и опасно лажним. Ко би у њих поверовао и кренуо улицама, пратећи на плану правце и размере, називе и координате, најпосле би се затекао у безизгледном положају, чак био ухапшен као сумњива скитница или непријатељски уљез. Тражили бисте Гимназију у којој је некад предавао сликарство, не коракнувши ниједном а да прст нисте промишљено померили по плану, и излетели бисте чаролијом на другу страну, на тесни и лавиринтски Подвалем. И план који је отац чувао у доњој фиоци свог писаћег стола, ремек-дело с којим сте могли лутати до миле воље, а да ипак никада не залутате, претрпео је описани пораз. Његови пергаментски листови, дивно израђени у барокном стилу илустрованих проспеката, заувек су изгубили битку. Нису је изгубили против заплетеног и разноликог хаоса улица и ћорсокака. Изгубили су је од нестварности која је запосела Дрохобич. Сада су спојени пергаментски листови били пука слика, ни лепа ни ружна, слика нечега чега више нема.

Ако ништа није тамо где би по плану требало да буде, Бруно је на лаж одговарао једнаком лажи, али обрнутом по смеру. План који је саздао за себе, био је у његовој глави. Био му је неопходан, јер његов град, његов откад се родио, више није био његов. Зинуо је да опет ухвати мало ветра. Његов план је био једноставан. Сва своја искуства и знања испретурао је у глави. Идући улицама поуздавао се у случајност. Фаталан план. Да би доспео до Дома старца, ретко када би се погодило да донде иде истом путањом. Занемаривао је искуство и знање и предавао се инстинкту. План

којим се служио био је фаталан, јер је било само питање дана када ће изневерити. И тада Бруно неће стићи тамо куда је наумио. Но, мора му се одати признање. Током протекле две године, од часа када је зараза лажности неповратно освојила Дрохобич, ваљано га је служио, онако како мртва материја исхрањује живу.

Поранили сте, господине Шулц, рече му на капији Дома старца Ања која се трудила да кућу одржи чистом и у реду.

Никако, пре ће бити да је дан спорији него иначе.

Мислите на време? Питајући, Ања поче да мете на улазу, низ ветар.

Време, не, њега никада довољно, само ми о времену не причајте. Знате, Ањешка, време више као да и не постоји за мене, све је испретурано. Изгубљена је поступност, ни догађаји се више не натискују, стајући један другоме на пете и прсте. Између две чињенице је огромна празнина, пространа и пушта попут мојих педесет година. Зато више ни причања нема, додаде на крају Бруно и уђе. А шта има и да се прича, већ за себе рече Ањешка.

Дом старца је дупке пун књига и докумената оних којих више нема. То су конфисковани романи и лични документи, отете песме, магловите теорије намењене ломачи. Но, пре сваке катастрофе, мрмља Бруно, елементи морају бити доведени у ред да би најпосле лакше били срушени, смрвљени у прах. Прашина у Дому мирише на пропаст. Тај задах, колико год чистила и брисала, прала и испирала, Ањешка је немоћна да уклони. После гутања ветра, данас му се учини да катастрофа има и загушљиви петролејски воњ.

И какве везе има Бог с катастрофама света? настави Бруно неми разговор са собом за оштећеним писаћим столом. После овог дана могу да говорим нека ми Бог сутра буде у помоћи. Осећам да се нешто збива, али не успевам да то преведем у мисао и одговарајући увид праћен тачном и брзом одлуком. Кад се у хипу нађем у невољи, сав утрнем. Само се блесаво осмехујем, осврћем молећиво, а помоћи ниоткуда, и нисам сигуран хоће ли сутра ма који Бог бити уз мене.

Свака катастрофа би могла бити само упозорење. Али, за шта? Неки знаци могу бити упозорење за предстојећу катастрофу, али за шта је сама катастрофа упозорење? За неку још већу катастрофу? Добро, увек постоје мање и веће катастрофе. Но, истинска катастрофа је она последња, после које више нема света.

Ако су наше свакодневне катастрофе упозорење, онда ме свакако подсећају да истичу последњи часи, те да без оклевања прекинем и изнова почнем, јер је живот већ на измаку. Не мислити на оно после, не планирати, него испунити неки наговештени смисао, а који при томе никада неће бити испуњен. Свеједно, без лудила о коме свакодневно сањам, и на које ме свака катастрофа упозорава, да су му шансе све мање, све тање, живот пролази

улудо. То ћу знати када се суочим с последњом катастрофом, и када више ни тренутка неће бити за ма какву авантуру живота. Бојим се, а катастрофе ме свакодневно храбре. Немам више шта да изгубим, кажу. Узећемо ти све ионако, стога се одлучи, не допусти да ти свакодневно подсецамо ноге. Скочи, вичу ми на ухо. Скочи!

Дакле, да скочим!?

Још од јесени 1939. године очекивао је да ће се појавити. Веровао је, ипак, да ће се то догодити у сну, а не овако, на јави, и то док преврће и пописује књиге којих је сваким даном све више, које као скакавци у најезди налећу преко ноћи на капију Дома стараца.

Имао је маску, сву обојену у бело, с црвено исцртаним обрвама. „Јеси ли ти, Сташ?“ тихо запита Бруно посетиоца. Овај не одговори, али скиде маску и искревели се, надува образе и исплази језик. „Дуго ти је требало“, рече му Бруно. „Ово је, наравно, за тебе други свет. Да ли је требало да пођем за тобом? Одлучио си да не одеш сам, него у љубави и с љубављу. Познајеш позориште боље од икога.“ Виткијевичева утвара је ћутала, непрестано се кривељећи. Разјапи уста прстима.

„Извршио си право филозофско самоубиство. Узорно самоуништење, за пример. Немам аргумента против тога. Ако те памћење није напустило, сетићеш се већ: ако умрете, нећете знати каква вас сутрадан катастрофа тек чека. Но, зашто да знамо? Када је има, таштина живота је безмерна, па је само свакодневне катастрофе могу доводити у нормалу.

Мене нема више ко да прати у смрт. Јосефа? Изгубљена је за мене. Ни ја више немам кога да пратим. У свему ме катастрофе предухитрују. Можда катастрофе доприносе твојој генијалности, али признајем да се ја уопште не осећам генијално. Осећам се, напротив, као мртва материја.

Дакле, не из страха него филозофски си као први човек, спознавши обману, повео своју Еву у свет, у смрт, из нашег Раја. Тебе је јабука отровала, а она је, Чеслава, знаш ли, отров преболела.“

Утвара тада престаде с кривељењем и брзо намести маску на лице.

„Видиш“, Бруно продужи равним гласом, „ја верујем да се провалија може прећи милиметар по милиметар, поступно, без скока. И да је сваки пут прелазим шта год да чиним док мислим да време истиче, да сам већ почео изнова. Уклет сам, та тактика малих корака упропашћава моје снаге. Изгледа да постоји једино слепи скок...“

Појави се Ања. „Господине Шуцц...“ Он се трже и устаде од стола. „Јавили су да данас не идете у *Reitschule*. Тамо ће бити свечани обилазак, официри... Боље да Вас не виде.“

„Волео бих мало чаја“, рече он, подигавши поглед према стропу куда је одлебдео његов маскирани посетилац.

Изишао је из Дома. Његов умор се удвостручио, и његова глад се

појачала. Још му је остало времена, скоро цео сат, до Ландауових. Негг Феликс Ландау се кући из гестаповске Централне враћао око четири часа поподне, уколико се не би задржао на специјалним пословима или ванредним задацима. Прође поред затворене библиотеке „Алфа“. Из ње је давно позајмио Рилкеовог *Малтеа*. Тај измишљени Малте Лауридс Бриге, који је требало да опонаша свога творца, сада је био само сабласт, без даха, у раскораку са својим већ мртвим читаоцима. Судбина дела је одређена бројем мртвих читалаца, а не оних који се још нису родили. Зар си дошао нешто да ми кажеш или да ме позовеш? Питање је у себи упутио Виткацију, покушавајући да оживи прошлу сеансу с пријатељском утваром усред гомиле књига мртвих читалаца. Али се Станислав Виткијевич више није дао позвати, или је сматрао да је на питање већ одговорио. Бруна обузе тиха горчина с помишљу да је он можда попут Виткацијеве пријатељице преживео, да је за њега уобичајена доза отрова недовољна. Виткаци је сишао у подземље по њу. Не из малодушности. Не, Сташ је био генијални видовњак. И поновио је Орфејев силазак у Хад по Еуридику. Погрешна доза отрова оставила ју је на цедилу, у животу. Или се, запита се још једном Бруно, самоубица намерно осврнуо, тај заступник јеретичких и преступничких метода. Није одмерио погрешно, него је дозу, њој и себи иза леђа, хотимично ублажио. Она је остала, а он је отишао. Несрећа се не губи својим понављањем, не постаје елегија, већ бива само трајнија и несхватљивија. Док цртам бајке за малог Ландауа, и ја остајем. Заправо разблажујем дозу, одлажем одлазак. Хтео бих млаку воду у коју ћу склизнути полако, а не хладну, не нагли грч. То је моја спиритистичка сеанса са смрћу, лекција из безболне смрти.

Без неке веће одлучности, да не би негде заставши био сумњив, крете пут Стријске улице. Одавно није био у њој. Ионако она није више оно што је некада била, није више његова Крокодилска улица, пуна варки и препродаваца жеља. Тек што је ушао у њу, сrete ониског и дебељушкастог господина Шеста. Тако су га звали. Име је добио по томе што је рођен са шест прстију на левој руци. Тек одскора је дошао у гето и уселио се у кућу која је била и Бруново боравиште. Причало се да је златом плаћао да га не населе у гето, и потпуно је осиромашило. Када више није могао да плаћа, разумљиво је да се нашао тамо где и остали. Шесто стаде испред њега. „Мој наклон, господине Професоре, мој наклон.“ Кад му Бруно невољно узврати поздрав, овај одмах, не допуштајући му да прође, готово кликну: „Господине Професоре, молио бих Вас за један савет. Потпуно сам слућен, а немам никога ко би ми у овој ствари могао помоћи. Сви ми окрећу леђа. Јесте ли видели наше јутрошње новине?“ Кад му Бруно рече, једва га некако обилашавши, да није видео дрохобички *Тигодњик* и да се боји да му ни он никако не би могао бити од помоћи, Шесто затапка за њим, чак га ухвати под руку, и поче да објашњава. „Најпре да чујете шта се десило, а и Ви

нисте без везе с тим нечувеним случајем, и знаћете боље, та још ономад сте сарађивали с тим новинама, и некада сам с највећом пажњом, са истинским уважањем такорећи проучавао Ваше цртеже које сте у њима објављивали. Једноставно, да Вам кажем, ја сам п-о-к-р-а-д-е-н!“ Није било радозналости код Бруна, али га из неке махиналне пристојности погледа. „Још пре две недеље, када још нисам био комшија цењеном господину Професору, написао сам чланак и као слободан грађанин однео га у редакцију. Прво нису хтели уопште да ме приме, али имам и ја веза и везица, и на крају сам доспео у канцеларију помоћника главног уредника. Знате ли о чему сам написао чланак?“ Бруно је ћутао и реши да се за минут-два свакако опрости од Шеста. „Не бисте погодили о чему.“

Претпостављам о нечем важном, јер све је у нашем животу постало важно - промрмља Бруно, с муком помисливши да је у њиховом животу заправо све постало неважно. Осим, да он жали што се већ једном не претвори у неку дивљу мачку и почне нормално да живи на дрвећу, негде у прашуми, праисторичној прашуми, када је време још било детињарија, месијанско доба.

„Апсолутно сте у праву“, каза Шесто, и чвршће стеже Бруна за руку, као да је предосетио спремност господина Професора да се с њим убрзо опрости. „Апсолутно сте, кажем, у праву. Реч је, укратко, била шта с Јеврејима. То је питање које нас све боли. Предложио сам да нестанемо с лица земље, и да се тако коначно установи да смо ми со ове планете. Заложих сам се да се питање већ једном и коначно реши. Јевреји несумњиво заслужују посебан третман. Наравно да се слажем да се из нашег народа морају уклонити оне Јеврејчине, они Чивутини, оне брадоње које можемо да препознамо и по носу. Но, ми други, истина малобројни, били бисмо захвални за специјалан поступак. Изнео сам, на пример, могућност да се настанимо на комети. Нека се припреме транспортни авиони; ево ја бих први приложио све што имам за њихову изградњу. И када поново у нашу близину наиђе Халејева комета, а то би требало да буде ускоро, да будемо пребачени на њу, и мирна земља, и сви бисмо били срећни и радосни. Идеја ми је синила када сам, ту, скоро, прочитао изјаву угледног немачког научника, једног од врховних академика, да је Халејева комета накрцана свим елементима и супстанцама, који су и у саставу Земље, и да је, дакле, изузетно плодно место, не само настањиво и подобно за живот, него прави, небески рај.“

Значи, доста с Јеврејима - први пут Бруно рече гласније.

„Него шта, доста, својим питањем само оптерећују Земљу, лишвају људе благодети, доста, доста, и срећан им пут. А вратићемо се с Комете тек када нас буду позвали покајнички, извињавајући се за све што смо морали да плаћамо. Али, није у томе проблем.“

Да, Ваш чланак, господине Шесто...

„Помоћник главног уредника ме је примио намргођено и намргођено ме је испратио. Наводно, чланак ће бити прочитан, и ако је тако револуционаран како кажем, свакако ће бити објављен. Ево, колико сам дана већ нестрпљиво ишчекивао појаву мога чланка. Ноћима нисам тренуо од узбуђења. И данас сам још пре зоре био на ногама, и молио се да полицијски час већ једном прође и ја видим свој чланак, лепо украшен, с великим насловом, с мојим именом, објављен на челном месту у новинама.“

Бруно Шулиц - Пастуви и евнуси

Бруно се сети шљапкања у ходнику.

„Међутим, покраден сам, и зато тражим Ваш савет. Шта да радим? Чланак је објављен, погледајте.“ Шесто разви новине и надланицом благо лупи по насловној страници. „Истина, наслов му је измењен. Мој је био *Халејева комета - Обећана земља*. Имам ја стила. А они су ставили нешто трг-мрт о Мадагаскару. Све су моје тезе ту. Делови чланка су нешто испремештани, понешто је и изостављено, али све је ту моје. Сада схватам зашто нису чланак могли одмах да објаве. Требало им је времена да га испреписују, да промене ту и тамо покоју реч, као и да ја заборавим на оно што сам написао, па тек онда да га мирне душе објаве, и то под туђим именом, као да се ја тобоже стидим свога. Чланак сам чак потписао надимком, да би сви знали ко је његов писац. Ето, видите да сам опљачкан. Мој чланак је објављен као да није мој. Моје идеје су плагиране, само што су извршене незнатне замене, уместо Комете - Мадагаскар, иначе ту је и посебан третман, и коначно решење, ма у целости је мој ауторски рад

преписан. Узмите, прочитајте, уверите се и сами.“

Бруно слеже раменима, рекавши тихо: „Заиста журим, већ ми је време. Па ипак, ако верујете да сам упућен у те ствари, у плагијате, крађе ауторства и слично, мој савет је да једноставно дигнете руке. Будите напросто задовољни што Ваше идеје пролазе, што хватају корена, и постају такоређи опште добро. Шта бисте иначе учинили? Не примајте то срцу. Једном ће истина бити откривена и бићете неизбежно удостојени пажње. Ваше идеје су оригиналне. Ако сте данас маргинализовани, сутра ћете бити у центру, нећете моћи да се одбраните од славе, а она је ко куга, ни ватра је није кадра зауздати.“

„Да, да, тако сам и ја сам на моменат помислио. Апсолутно сте у праву. Поступићу како кажете. Извините, још тренутак: како сте оно рекли - да не марим, да будем поносан, јер моје идеје су опште или јавно добро?“

Бруно одмахну руком Шесту, што је за овога значило и једно и друго, и опште и јавно добро, као и дискретну, али солидну подршку господина Професора да настави са својим оригиналним идејама, пожртвовано, ма и по цену да његов геније остане непризнат, да, ваља бити доследан и одважан, урадити највише шта се може, по сваку цену, нема ватре без пепела, да, и ту му се оте гласно, доста више с тим тлачитељима Јеврејцима. Случајни пролазник погледа Шеста са одобравањем.

За разлику од фресака које Бруно ради, по налогу градске команде, на зидовима Јахачке школе, *Reitschule*, за бившег столара Ландауа, данашњег гестаповског часника, прави породичне портрете, родослове, осликава дечју собу. Бивши столар је за себе обезбедио личног уметника, „свог Јеврејина“. Докле год је „његов“, поклоњена му је извесна заштита, мимоилазе га погроми и транспорти, а понекад добије тањирић чорбе или остатак од ручка. „Ја сам домаћа мачка“, понавља у себи док се пријављује, „пијем млеко из зделе.“

Данас само један, један и по сат, кажу му, па ни толико. Вечерас домаћину долазе гости на договор. Бруно се двоуми коју од Гримових бајки да изабере. Дали су му оловке у боји и табак цртаћег папира. Он зна како је то тешко наћи у продавницама Дрохобича. Дете није ту, изишло је да се игра. Као да се преслишава, полугласно препричава *Ивицу и Марицу*, а онда започиње лагано да црта један од призора из *Снежане и седам патуљака*. Да ли да за Снежану скине црте с Јозефининог лица? Она је ионако католкиња. Одустаје. Није способен да дозове Јозефинин лик. Снежана, успавана, испада некако безлично. Тек наговештена сличност са Ањешком из Дома. Но, принц у потпуности личи на Шеста, али веома витког и подмлађеног. Нос је апсолутно његов. У ћошак убацује и једног патуљка. То је, онако, његов искаркирани аутопортрет. На патуљковом малтене безизражајном лицу искрсава, једва приметно, тек из позадине, животињско лице. Бруно

с неколико потеза појачава и сада је то, мада и даље тешко видљиво, али несумњиво присутно, жалостиво псетанце чије оклембешене уши висе преко патуљкових образа. Да би обрис прерушио, доцртава капуљачу са спуштеним ушанкама. Нисам више за детињарије, прошапута, моја генијална епоха је ишчезла, детињство, моји месијански тренуци.

Бруно се загледао у рад. Оклева. Да ли да нацрта други, а овај понесе? Не, не би више стигао. Нема времена. На крају бих га још и уништио, помисли, када се сетим оних папира у Дому стараца, те опорукe према којој нико више ништа не баштини.

Бруно облачи танки капут на излазу. Само да стигне пре полицијског часа да оде још по хлеб. Напољу дува. „Видим да се слабо храниш, Шулц“, каже одсечно Феликс Ландау, појавивши се у предсобљу, и у униформи. „Не штеди на себи и немој да ми се разболиш. Очекујем много од тебе. Наша нација цени уметност, и лично сам је добро упознао док сам радио столарију.“ „Да, *herr* Ландау.“ „Закачио сам се с Гинтером. Тај је осветољубив.“ То је тако рекао као да је рекао „гад“. „Не могу да бринем о свему, а послова, с вама, Јеврејима, увек има. Јасно ми је да сте заслужили, али увек говорим да они који умеју - могу грех да одраде. Значи, не излажи се, држи се реда. А сада иди до кухиње. Нека ти нешто дају.“

Пребирајући у глави свој „једноставни план“ града, уобличен на инстинктима и чистој интуицији, планирајући како да најбрже стигне до хлеба, поново помисли на Јосефу. Зар је могућно да се не може сетити њеног лика? Добро, ове године су за њега ионако године амнезије. Најстреловитије нам из маште ветре они који су нам блиски или су нам некада били веома блиски. Посветио јој је своју другу и последњу објављену књигу прича. Тако је постала његова заручница не само у животу него и у духу. *Санаторијум под знаком Пешчаника* Јозефини Шелинској. Спојио је лаж и истину живота и духа. Не, не само да није кадар да је себи опише, него је немоћан да ишта каже о њој, а да му то самеоме зазвучи веродостојно. Пре пет-шест година могао је с њом да проведе најмање месец дана у Лешњој поткови, у најбољим санаторијумским условима, када се болесна чула опорављају у додиру с природом и исцељују кроз љубав, а ипак није. Читава вечност је отада прошла. Могао би да каже да се целог живота није мицао одавде. Париз, давно, Варшава понекад, увек прекратко. У Дому стараца, у пећини књишких колекција, на дну тог исписаног бездана, у последњој књизи, сакривену чува фалсификовану исправу с којом би могао да се пресели у Варшаву. Била је зрно песка после чијег пада морамо да окренемо пешчани часовник. Та *Kennkarte* могла би бити избављење. Но, шта неки Статистички завод зна о његовом спасу! Одмахну руком и огледа се у стрепњи да га не вребају. Шта је онако мрко говорио Ландау? Да га не ухапсе? Гутљајем супе заварана глад вратила се још жешће. У ћуди јој да бива све нестрпљивија

што је веће очекивање да ће бити утољена, што је ближе хлебу. То је глад црног четвртка.

Јозефина је изгубљени чаробни брег. Од заједничког нам остаје једино Кафкин *Процес* у преводу. А и он је попут исправе за Варшаву фалсификован или нам је, док је преводила и поуздање јој падало, сав песак исцурио из пешчаника. На крају сам једино ја потписао превод, њен превод, моје име. Ваљда је тако морало бити. Посвета није довољно искупљење. Месију не дирам, од када и не памтим. Један роман за други, писани за преведени, недокончани за недокончани. Мој рукопис у комадима, мој *Месија* који неће објавити хоризонт и, нагињући се над свет, коначно пасти на ову земљу која више није ни беспомоћна ни отворена ни бела - за *Процес* коме такође није много недостајало да сконча у Дому старца, разврстан, пописан, спаљен. Да би неко дело било сачувано, друго ће морати да остане нестворено, за све који се никада родили нису нити ће икада бити рођени. Ето правде коју фантазија уводи у стварност.

С *Месијом* оде и Јосефа. Зато се више не сећам њеног лика. Она је лик из *Месије*, и остаће тамо као у ковчежићу који сам, желећи да бирам између многих, промашио... Као у сну, као да сам ходао у сну и, у неверици, промашио кваку. Тако сам промашио и с Лешњом потковом, и с Јосефом, у *Месији* или у животу. Пипнувши џеп у коме му је била дозвола за кретање, пресече улицу. Загризавши усницу, директно се обрати лику из романа. „Изгледа да ја то само сањам, је ли?“

Све време сам то знала. Али, како бих могла да ти то кажем!

Да, не, ниси могла. Нисам ти давао прилику. И преводила си под мојим притиском. Све што си могла, било је као судбински предодређено. Захтевао сам да говориш једино о себи. О мени си морала да ћутиш. Требало је да те пустим. Више знаш него што хоћу да признам. Заправо једино што знаш - то сам ја. Ни о коме другом. Понајмање о себи. Ти си мој сан, мој, нијачији више, и никоме важан осим мени.

Да. Не постојим друкчије. То је твоја мука, а сада и моја. То је чаролија од које никоме неће бити лакше, али барем знамо да смо проживели неколико тренутака у нади да ће нам бити лакше, у нади да из свега може нешто испасти.

Па? Да ли је испало?

Сањаш ме, и ништа више. Сањаш ме, и ништа више. Сањаш ме, и ништа више. Ништа више. Баш ништа, ништа.

И то *нимало* - већ ми је у сваком погледу много. Још када би се некако ослободила мене, када бих био отпуштен с понижавајућег, чиновничког места твог чувара, било би више од свега, права ствар.

Онда бих ја тебе могла да сањам. Шанса да нешто испадне.

Да. То.

Требало је, изгледа, да прође дан и да га тек први сумрак непобитно увери да је прошле ноћи ипак уснуо, и да више не умишља. И да је сву своју фантазију оставио у дечјој соби, предао је бајкама, заменио за шољицу супе. Сада му се свест разбистрила и знао је да је спавао, и сети се наставка призора из сна. Тигровским скоком се нашао на зиду који је опасивао гробље, тај светли џеп усред велике, таласаве јесење ноћи, још веће услед сенки, раширене ветровима. Препознао је и гробље, Јеврејско. Погледом је пратио далеку прилику на мрачној улици. Залаја неко штене, а прилика пожури, гурајући колица на два точка. Кад год би двочкуља мало зашкрипала, из капија би се огласио лавеж. На колицима је било беживотно тело, тек делимично прекривено. Све му се то приближавало, лавеж, шкрипутање, тамна прилика на чије је лице усредсређено чекао да га јасно види и распозна. И то му не би необично.

Бруно Шулиц - Звери

Док је хитао, пошто је набавио хлеб, плативши га прехрамбеном картом и цртежом, од јутрос скривеним под кошуљом, придружи му се Павел. Њих двојица се, коначно, запутише Улицом Мицкијевича. Под капутом је миловао умотани хлеб, одолевајући да не одлومي комадић и прогута га наочиглед уличних пролазника. Пред очима му наједном поново и живо искрсну сан.

Био је то управо Павел у сну; препознао је и улицу, то је била ова улица, ено тамо на окрету у Улицу Чацког, препознао је и место, до кога им је остала још неких десетак корака. На том месту Павел, усред ноћи, из џепова убијеног грчевитом брзином вади документа и папире, а онда га товари на колица. Окрете се пријатељу и хтеде да му исприча свој сан. „Сањао сам те...“, али чу како га преко улице неко позива, пискавим гласом. Истовремено, у Улици Чацког виде да је рација. Десетак људи стајало је у гомили. Глас у коме се осећала зачуђеност и радост, као када неког блиског сретнете неочекивано, глас истовремено ношен упитношћу и неразумљивим, славодобитним бесом због упитног тона. „Јеси ли ти, Бруно?“ Бруно махинално убрза, па стаде и погледа ко га зове, са стрепњом већ због чињенице да је на домаку полиције која је заповедним повицима сатеривала нему групу на педесетак метара одатле. Опazi да се Павел узмакнуо у сенку апотеке, и удаљавао корачајући унатраг. Пискави глас је потицао од... Бруно је с неверицом зурio у дечака, одевеног у црну униформу и с лакованим чизмама чије су пете одзвањале по плочнику. Дечак наједном порасте. Није могао да се присети да ли га познаје. „Шулц“, рече му овај, још пискавије. „Не познајеш ме, је ли? Ја сам онај кога одавно тражиш, и за тебе сам Месија.“ Извадио је из футроле већ откочени пиштољ. „Клекни!“ Док се спуштао на колена, Бруна као да прострели сан који није стигао никоме да повери. Виде да је тело сахрањивано у његовом сну, тело које је на колицима ношено ноћу по Дрохобичу пут Јеврејског гробља, тело чији необележени гроб никада више неће бити препознат, његово сопствено тело. Виде да је, у пољупцу с плочником, бескрвно лице мртвог који ће бити однесен с пуне улице, његово лице. Инстинктивно, штитећи се, векницом хлеба покри врат, осети чак и њен тврди, неочекивано хладни додир на затиљку. Први пут да га је болесна глад током тог дана прошла. Изнад главе је чуо шиштави смех. Ја нисам мртав, помисли, само сам зачаран, и у том трену му је гестаповац Карл Гинтер први пут пуцао у главу. Онда је, поново у главу, опалио још једном.

Све је у том четвртку било уобичајено у животу Бруна Шулца, све је било као и месецима уназад, осим да је овога пута Бруно Шулц био заувек зачаран. И разумљиво је тада што његов гроб, после ослобођења, када је Дрохобич припао Украјини, никада није могао ни бити пронађен. Чак су, путем новинског огласа, тражени његови наследници или даљи сродници да би им била предата Шулцова оставштина. Али, ни они се нису јављали, нити су икада нађени. Рукописна оставштина у питању, неуручена, у којој је могао бити и роман *Месија*, такође је нестала без трага.

Бруно Шулц је, у сумрак, остао на улици извесно време. Потом се пишчев пријатељ кришом вратио по њега. И по хлеб, који је зачудо остао на месту, нетакнут, попрскан крвљу. У том хлебу, у који није загризао упркос

огромној глади, стекла се сва детињаста благост Шулцовог живота, хранећи нас који не желимо да га заборавимо. У нашој зачараности траје његова зачараност. Све остало што се може рећи, већ припада машти.

Бруно Шулиц - Аутопортрет

ИНТЕРВЈУ

РАЗГОВОР СА ПОВОДОМ: ВЕСНА ПРВУЛОВИЋ

Повод за интервју у овом броју Буктиње је преводилачки успех наше суграђанке Весне Првуловић која је превела роман „Девет и по недеља“ Елизабет Макнил са енглеског језика. Превод је ове године објавила Издавачка кућа „Чаробна књига“ из Новог Сада.

БУКТИЊА: Кажите нам нешто о томе откуда жеља да почнеш да се бавиш превођењем?

В.П: Роман „Девет и по недеља“ је мој преводилачки првенац, једноставно ми се допао и помислила сам да би могао да заинтересује публику, с обзиром на популарност истоименог филма. Била сам изненађена тиме што роман већ није преведен на наш језик.

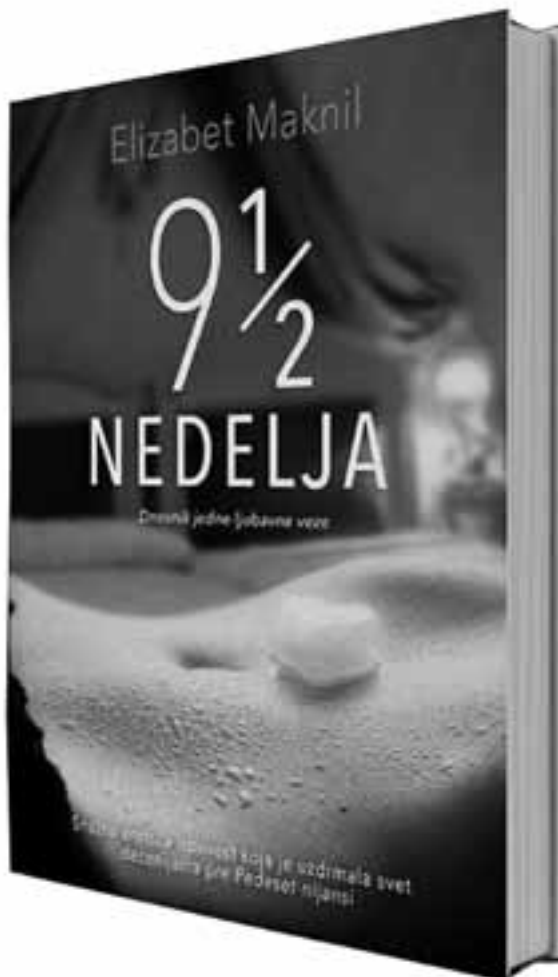
БУКТИЊА: Твој превод је изашао 2016. године и, с обзиром да ти је то први намењен широј читалачкој публици у Србији, како ти се ове дистанце чини преводилачка струка код нас ако знамо колико је то захтеван рад и где се она налази по мерилима неке нормалне Европе и света?

В.П : Превод је изашао 2016. године у априлу, а потрага за издавачем је трајала од марта 2015. Ово ми је први већи преводилачки подухват, и то моје скромно искуство ми, не могу да кажем потврђује, али бар наговештава, да превођење већини може да буде само неки допунски хонорар, тешко основно занимање.

БУКТИЊА: Знамо да је ауторки Елизабет Мекнил (која је, узгред, преминула 2011. године) то био псеудоним, да јој је право име Ингеборг Деј, да је рођена у Грацу 1940, да јој је отац био у злогласним СС јединицима током рата и да је у Америку стигла 1957. у размени студената где се касније настанила и удала. Колико си се бавила њеном биографијом ако знамо податак да је роман „ Девет и по недеља“ писан по истинитој афери?

В.П: Да, роман је инспирисан њеном животном причом у којој је, према писању неких критичара, сакрила свој идентитет како би заштитила своју малолетну ћерку која је делимично и била сведок догађаја. Можда је крила свој идентитет и због тога што је у то време таква прича била виша него скандалозна и срамотна, за разлику од данашњице када се аутори утркују ко ће више да се разголити пред публиком.

БУКТИЊА: Књига „Девет и по недеља“, ауторке Елизабет Макнил, имала је своју култну екранизацију осамдесетих година, тачније 1986. Можемо рећи да је ове године тридесетогодишњица. Да ли је та чињеница на неки начин утицала на твој избор?

В.П: Можда се тиме издавач руководио, али сам ја сасвим случајно открила да је тај филм снимљен на основу аутобиографије Макнилове. Роман је иначе објављен давне 1978, тако да се заправо ближи четрдесетогодишњица, а можда и време за римејк филма.

БУКТИЊА: Шта је оно због чега би ову књигу препоручила за читање млађим нараштајима који нису гледали незаборавне главне улоге Мики Руркија и Ким Бејсинџер?

В.П: Роман заправо нема много додирних тачака са филмом, осим обриса заплета. Ова прича би могла да се схвати као упозорење — докле може да нас доведе било који облик екстремног понашања и опседнутости.

БУКТИЊА: Како је текао рад на превођењу? Колико је времена отприлике трајао? Какве су природе тешкоће са којима се један преводилац суочава?

В.П: Само превођење није трајало дуго, око месец дана. Тај део посла ми је представљао изазов и уживање. Тежи део је проналажење издавача. То је трајало више од годину дана, а не би се могло рећи да може много да се ужива кад добијете одговор: „Не, хвала, нисмо заинтересовани“... Ипак, задовољна сам што се труд исплатио.

БУКТИЊА: Роман је дефинисан као еротски трилер. Постоји ли интерес међу издавачима за овакву врсту литературе?

В.П: Тржиште обилује оваквим насловима, мада мислим да је уметнички домет тих остварења јако низак. Након светског успеха „Педесет нијанси сиве“, мислим да је масовна појава сличних романа уствари диктат тржишта.

БУКТИЊА: Који су твоји даљи планови на пољу превођења и да ли можемо да очекујемо још неко дело англосаксонске књижевности?

В.П: За сада немам неке конкретне планове, и ако се то деси, то ће вероватно бити случајно откриће, као што је било и са романом „Девет и по недеља“.

БУКТИЊА: Да ли си упозната са даљом судбином књиге, односно има ли интересовања међу читаоцима?

В.П: Повратне информације о књизи сам углавном добила од уског круга мени блиских људи, али бих волела да чујем и коментаре шире публике. На фејсбук профилу „Чаробне књиге“ роман има 610 лајкова, али за сада нема коментара.

БУКТИЊА: Елизабет Мекнил је написала још нека дела (*Ghost Waltz, Bodies*) да ли ће и она бити предмет твог преводачког интересовања?

В.П: Нисам прочитала ни једну њену књигу сем „Девет и по недеља“, али ако их будем читала и допадно ми се, можда их и преведем.

БУКТИЊА: Постоје ли планови за даљу сарадњу са „Чаробном књигом“ или можда неким другим издавачем?

В.П: За сада нема никакве конкретне сарадње, али се надам да ћу открити још неки добар непреведен роман, а затим и издавача.

БУКТИЊА: За крај, захваљујемо се на разговору и питање да ли намераваш можда и сама да напишеш роман или неко друго књижевно дело?

В.П: Не, немам таквих амбиција.

Интервју урадила: Радојка Плавшић Ранковић.

ЕСЕЈИ И КРИТИКЕ

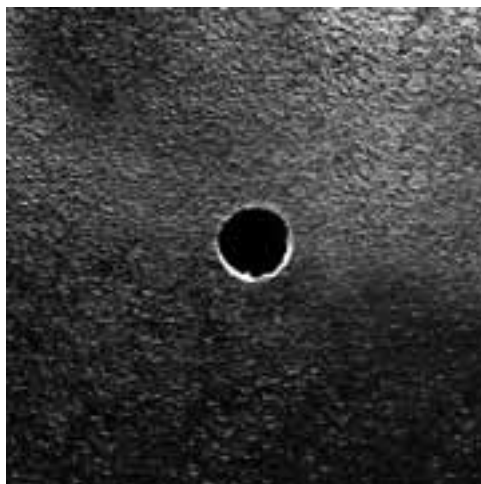
Весна Стаменковић

РУПЕ

(Утисак са изложбе фотографије)

Изложба фотографија Рупе, ауторке из Књажевца, Жељке Алексић организована је у Музеју Крајине од 7-29. априла 2016. године. Милена Милошевић Мицић, виши кустос историчар уметности, у каталогу изложбе је писала о пројекту који ауторка ради од 2014. године: ...Стављајући себе и посматрача у улогу воајера, поигравајући се са потребом човека да буде виђен и да га виде. Тридесет фотографија, рађених у црно-белој техници, постављено је у црне кутије распоређене у изложбеном простору. Фотографије које приказују мушке и женске актове могу се видети кроз рупу на кутији уз помоћ унутрашњег осветљења. На овај начин инсталација у простору активира посматрача да се укључи у поступак, погледа кроз рупу. Посматрач је уведен у интимни тренутак, изазван да погледа/завири у туђи простор, стављен у позицију воајера, несвесно укључен у дешавање као посматрач, из безбедне позиције иза рупе, са места фотографа.

Посетиоци су одушевљено прихватили изложбу, која је својом

необичношћу и оригиналношћу изазвала осмехе на њиховим лицима. Замрачени амбијент, у коме су постављене црне кутије на белим постаментима, различитих висина, на почетку је за посетиоце био збуњујућ. Уз објашњење музејских радника изложба им је приближена и пренета идеја аутора. Радознало су прилазили црним кутијама и гвирили кроз рупицу. Већ у првом тренутку сваком од посетилаца, када погледају скривену фотографију иза рупице, усне почињу да се извијају у осмех. Уз позитивне коментаре и осмехе прилазили су већ наредној

кутији и настављали да гвире, не скидајући осмех све до тридесете кутије. Чаробна мелодија Филипа Гласа, америчког композитора класичне музике, која се чула у позадини, додатно је учинила да се посетиоци осећају пријатно. За поједине посетиоце стекао се утисак да не желе ни да напусте галерију, с обзиром на то да су се по пар пута враћали да провире у већ виђене кутије. Сви смо ми у суштини војери, бар је понекад сваком од нас пало на памет да завиримо кроз неку рупицу, што је и написао посетилац у књизи утисака: Честитам уметници на оригиналној идеји. Ми јесмо војери, али сам се ја увек стидела да гледам кроз кључаонице или прозоре (осветљене). Ово је први пут да кроз „рупице“ гледам без снебивања и непријатности, напротив уз кикотање и добацавања присутне публике (и то врло духовита). На

страну што за „гвирење“ морамо и да се савијемо. Фотографије су лепо актови који у себи немају ништа вулгарно, већ само тајанствено и несагледиво. Кутије су ме подсетиле на старе фото-апарате на ногарима, те је свеукупан утисак и пријатан, и забаван и уметнички занимљив.

Ауторка је самом идејом, која налаже да посматрач погледа у црне кутије, ставила посетиоце у позицију војера. Војеризам представља неочекивани и неконтролисани елемент уметничког концепта, што фотографије чини још привлачнијим. Бити војер традиционално се сматра срамотно, ауторка је истраживањем туђих живота, тј. представљањем војеристичких перспектива одредила границу погледа кроз кључаоницу.

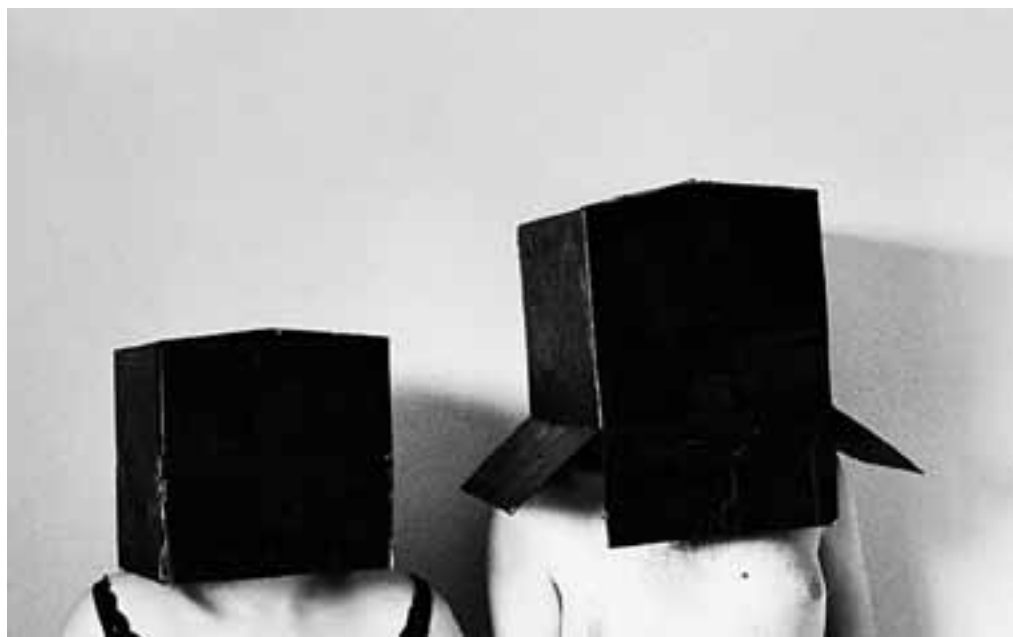
Фотографије људског тела нису саме за себе сврха већ средство изражавања неке теме или идеје.

Жељка Алексић учинила је видљивим оно што је обично сакривено од очију јавности, завирујући у животе других кроз одшкринута врата, истражује узбуђење и контраверзно понашање. Бити део нечега што је табу је оно што задивљује ауторку, која жели да помери креативне границе стварајући фотографије које су сервиране у савреном војеристичком паковању. Користила је различиту светлост и композицију у циљу наглашавања суптилне градације сенчења којом заокружује форму модела, постигла је да сенке у оку посматрача изгледају природно. На фотографијама нам не представља лице модела да би се пажња усмерила на људско тело, које се одваја од саме позадине. Ускладивши модел и амбијент, у

којем је фотографисала, добила је најбољи резултат.

Из књиге утисака:

Идеја изванредна, личи ми на неки шалтер, али је тамо „рупа“ већа. Погледаш кроз шалтер „рупу“ и видиш неког из администрације који треба да те услужи. Гледаш, гледаш и чекаш да ти каже „изволите!“. Али је време доручка и каже ти: „Дођите касније! Сада је моја пауза за доручак!“ Овде нема чекања. Дођеш, сагнеш се, видиш и задовољно одеш. Жељка, хвала ти за погледе заинтересованих кроз те „рупе“.

Милена Кулић

КАДА БИ АЈКУЛЕ БИЛЕ ЉУДИ

*Зар онај што тамо мирно прелази улицу
Збиља није код куће за своје пријатеље
Који су у невољи?
Б. Брехт*

Уморни човек, европејац двадесет и првог века, попео се на последњу галерију. Живци су му били преморени, у глави су му бучале глупе ситне бригае свакодневнице, као ритам корака живота; а разливен у свести тињао је и страшан земљотрес који је порушио цео један јужни део Италије, мигрантски немири и једна поплава која је однела куће и судбине многих голих људи у Србији. Тако, нејасно и скривено, неприметно и постиђено, сам са собом, осећајући се кривим пред тим људским ликовима који немоћно пружају руке пред стихијом – уморни човек који је заложиио живот у борбу против недаћа које су резултат односа у друштву – седео је мирно док се завеса не дигне. Завеса се дигла.

Тишина. Зачуђеност. Збуњеност. У дну свести побуна – шта је то и каквог смисла има? Покретна непокретност. Неразговорни разговор. Језик не разумемо. Осећаје не осећамо. Наслућујемо душевне покрете иза стилизованих грлених гласова који се ломе. Али тела? Та тела су речита. Девојка која се снебива, плаши и мази, онако како се заљубљена девојка хиљадама година

снебивала и мазила. Младић који се ломе и урла када су му драгану отели. Који стоји у исконској пози ванвременског чекања. Мајка која импулсивно и најискреније даје живот за спокој свог детета. Унука која одбија да баби купи одору за сахрану, јер се, себично загрљена са животом, френетично плаши смрти. То је живот, свачији живот, то је човек уопште – иза стилизованог израза покрета и гласова. *Живим у мрачно време*, одзвања на позорници. *„Кажу ми: Једи и пиј! Буди срећан што имаш шта! Али како да једем и пијем, Кад оно што поједем отимам гладноме, А чаши воде коју попијем недостаје жедноме? А ипак једем и пијем.“* Речи о(п)стају поред нас, док стидљиво ломимо прсте што тише (да не сечемо гробну тишину), потискујући осећај да се око нас догађа нешто заиста битно, нешто важно што (још увек) не разумемо. Ни не слутимо одговор. Фасада се урушава, одлама део по део нашминканога живота – чији путеви у мочваре воде. Ствар поноса је бити човек. Ствар ретког и несхватљивога пркоса. Човек на последњој галерији се потом запита – да ли вреди да будем човек када

су сви остали постали машине? Да ли могу да победим масу и останем личност? Победим масу и останем човек? Људи без људскости, човек без чојства (није Миљанов, ал' је и даље архетип). Свестан је да њихови дланови служе за намештени аплауз, њихови гласови за буку која прикрива истину, њихов корак као лажни правац за обећану земљу – само воштане фигуре на изложби „Људи за људе“. Покушавање доспевања и преузимања онога што по законима истине људима не припада. Човек крије сопство у старој мансарди буке, параде кича и карневализованог смеха. Њихов дах само је шури остатак од оног Човека који је некада постојао. Лупају длановима, причају, певају, вриште, све док им се дланови не зарумене, уста не пресуше – апсурдна гротеска

у монтипајтоновском свету. Мали дечак у њему, загрљен са зеленом лоптом и вечито мусав, и даље се упорно пита – да ли је искрен само онај који гласно говори?

„А када би ајкуле биле људи“, упита господина К. ћеркица његове газдарице, „дали би биле пристојније према малим рибама?“ Европејца на последњој галерији хвата паника на помисао о сопственој слабости и да ће га открити. Свестан отуђеног и себичног живота, крије се од спознаје и кајања. Зато френетично креира маску да би иза ње сакрио оншалантно, софистицирано лице, да му помогне да се претвара, да га заштити од погледа који зна. Незадовољство почиње да га издваја, дуготрајно уверење о безвредности гради снажне зидове. Што ближе приђеш човеку, наглије ће узвратити.

Слободан Станојевић - Надреално
(фотоманипулација)

То је неразумно, али упркос ономе што човеку кажу књиге, човек је често неразуман. Бори се баш против оне ствари за којом чезне. Усамљује се, ствара око себе круг празнине, узалуд се сусреће са људима, јер они не улазе у његов затворени простор у којем живи сам са својом повређеношћу и сујетом. То је однос – страشان, али искрен – ничег нема. Невеселе улице, ходање без циља, тапшање по рамену, медаље око врата, пуне кафане пуне светла, бежање од људи које познаје, непотребне везе без икаквог задовољства. Човекове слабости су се отимале, не успевајући ни да завладају потпуно животом, ни да потпуно умру. Авети настављају да ходају тим кругом који је око себе нацртао, по коме светле пламичци сећања, не осветљавајући ништа, плашећи и њега и друге својим мртвилком. Нисмо у њему, јер он није у нама, не живимо га, не оправдавамо својим учешћем.

Уморни човек силази са последње галерије и улази у свој живот назад – у Европу, у борбе идеја, у оштри немилосрдни обрачун друштвене реалности, свет без загрљаја, без играчака. За тренутак застане напољу. Израња из спознаје о свету као из дубоке црне воде. Поглед му је маглен, сећање прекинуто. Из свог мрака види само како пред њим мутно светли пећински отвор. Ко је подигао камен? Загледан у силуету дрвета с тишином и осећањем непролазне пролазности људске снаге и љубави. Хоће да викне, али

нема гласа, нема снаге, осећа само мучнину и страх. Самртнички страх – јер су сви отишли некуд и никада се њему неће вратити, нестали су нетрагом, помрли од ужаса хладне људске емоције, изгорели су на праговима сопствених кућа, нема их, никог нема. Остао је сам, сам под пећинским стропом који се све више спушта, затвара га у гроб жива, леже му на прса. Не може да крикне, не може да се одупре рукама, не може да макне један део тела, ваздуха нестаје, стена га притиска... А онда притисак попушта, осети чврст стисак у руци, дише лакше у полутами пећине, окупан незнањем и сенком Истине, гледањем право у пећински отвор и страх је мањи. Када би ајкуле биле људи, сада Европејац схвата, стисак руке би био спас. Када би ајкуле биле људи, човек би човеку био друг.

Јадранка Миленковић

„ЖАБЕ“ ИЛИ КАКО НАПИСАТИ ОДУ ЖИВОТУ

Књигу непривлачног наслова купила сам вођена инстинктом. Оно што нас ужасава и јежи, помало нас и привлачи, на један таман, дубок и неодољив начин. Животињски свет ме, свакако, фасцинира својом необичношћу, разноликошћу и пре свега уклопљеношћу у све неразумљиве тајне по којима се живот одвија. Међутим, моја опчињеност људским далеко надмашује ту фасцинацију и оставља животињски свет у сенци из које се, неким нарочитим феноменом,

ретко наметне мом погледу. „То што видимо, то је увек свет, а никад оно чисто, немотрено, што се удише и бесконачно зна и за чим се не жуди (...) То је судбина, бити насупрот, вазда“, каже Рилке у „Девинским елегијама“.

Зашто „Жабе“? Шта је нагнало аутора да свом роману да такав наслов? Да бих дошла до макар половичног одговора на ово питање, морала сам прочитати првих пет обимних поглавља, више од 300 страница овог романа. Мо Јен је књижевни псеудоним Гуан Мојеа, и игра речи – те две речи заправо значе „не говори“, „ћути“. На сличан начин и наслов књиге заправо је варка, обмана, игра речи, навођење на криви траг. Има још таквих примера: прва асоцијација ми је наслов Куцијевог познатог романа „Фо“; можемо га тумачити као презиме писца „Робинзона Крусое“, али и као реч „непријатељ“ („friend or foe“) чиме нам аутор суптилно наговештава да је писац (можда) непријатељ (читаоца, ликова, истине). Исто тако, реч „жабе“, „ва“, може се тумачити на више начина. Није у питању трик, поигравање са читаоцем, постављање загонетке коју ћемо пожелети да решавамо из забаве; књига нам, кријући се на почетку, а затим све отвореније, предочава и

раскринкава најделикатније питање Кине у периоду после II светског рата.

А све почиње лагано, привидно наивно. Наратор, у форми писама упућених старијем колеги, познатом и прослављеном књижевнику из Јапана, започиње причу о својој тетки, школованој акушерки која покреће своју праксу у послератном периоду, у селима Североисточног Гаомија. Прича нам на самом почетку даје увид у детињство читаве једне генерације рођене десетак година након завршетка II светског рата, која заједно са одраслима мора сносити терет обнове и индустријализације земље, њен прелаз од аграрне у модерну комунистичку државу. Благо разочарање оваквим почетком књиге ставила сам „у заграде“, сигурна да иза тог идиличног, мада помало горког описа одрастања на селу, описа једне дружине чији сваки члан носи име по неком делу људског тела (Носоња, Рукан, Стопалан), аутор мора понудити нешто чиме ће нас тргнути из тог идиличног сна. Понављам ту реч - идилично – иако већ на почетку књиге читава дружина здушно жваће угаљ, услед глади која је тих година владала у Кини. Како онда говорим о идиличности? Оно што сам прочитала на првим страницама подсетило ме је, начином на који је приказано, на романе мог детињства, на Бранка Ћопића и друге ауторе који су, у послератној Југославији, описивали одрастање на селу, рат и послератни период из перспективе детета, помало горко, али са дозом

хумора. Без обзира на све, то је време, у односу на оно у коме се аутор налази док пише, идилично, или због временске дистанце која све обоји на другачији начин, или због промена, нарочито убрзаних у двадесетом веку, које јесу донеле ново, другачије друштво, али оно можда није оправдало очекивања. Одавно ми до руку није дошао роман који бих, било због одабира теме или због начина на који је тема обрађена, упоредила са романима детињства, са школском лектиром осамдесетих година у социјалистичкој Југославији. Вероватно су романописци савременог Запада напустили овакав начин писања пре једног, или бар више од пола века. С обзиром да сама нисам одрастала на селу, и да припадам нешто млађој генерацији од описане, оно о чему аутор пише, у смислу поистовећивања, могло би бити занимљиво тек генерацији мојих родитеља или још старијима. Оквир у коме се ја као читалац много лакше проналазим је велики град, сивило предграђа, па био то Париз, Праг, Лисабон, Буенос Ајрес или неки други. Могу се пронаћи и у градовима уништеним ратом, бомбардовањима, чак и у рову или импровизованим војним амбулантима. Али не и на селу, мора то бити асфалт, то је мој терен. Међутим, овај ме аутор води по селима Североисточног Гаомија, тамо где се узгајају брескве, где је уметност сведена на прављење фигурица од глине, где се даноноћно чује кретање огромног броја жаба,

где децу на свет још увек доносе старе примаље, а први ручни сат изазива огромну пажњу и постаје читава мала сензација. Јасно је да је аутор намерно одабрао епистоларну форму и једноставан и директан начин приповедања, да нам из перспективе детета дочара једно време у коме се зачиње проблем који представља његову основну преокупацију. Причајући нам лагано, директно, наивно, ту своју породичну причу, описујући детаљно сва хтења и страховања њених чланова, он нам, наизглед овлаш и само у функцији приче, набацује најважније податке о променама у кинеском друштву које су на те чланове утицале. Тако сазнајемо да је од '53. до '57. године био период процвата производње и економије и да су биле богате жетве.

„Народ је био сит, добро обучен и срећан, те су се жене утркивале која ће пре да затрудни и роди. Тих година, тетка није знала где јој је глава од посла. Трагови точкова њеног бицикла могли су се видети на сваком друму, у сваком сокаку тих осамнаест села нашег Североисточног Гаомија, док су отисци њених стопала били расути по двориштима већине сељана. (...) У познијим годинама, тетка би се често са сетом сећала тих дана. Било је то златно доба Кине, у исто време и златно доба теткиног живота. Не памтим више колико је пута тетка, са сјајем у очима, чежњиво говорила: 'У то време ја сам била живи Буда, богиња плодности, мирисала сам на стотину цветова, за мном су летели

ројеви пчела и лептирова. А сад, мајку му милосну, сад за мном лете само ројеви зунзара...'“

Откуд та промена у теткином животу и животу Кине? Зар са годинама Кина није била све напреднија, економски све јача? Дечаци, тада ученици петог разреда основне школе, мораће на својој кожи прво осетити погоршање односа између Кине и Совјетског Савеза. Неколико година касније уследиће и сурова Културна револуција, која не оставља нетакнутима ни најверније представнике борбе за развој и напредак комунистичке Кине. Након глади, сазнајемо даље из романа, 1962. године богато је родио кромпир. То је донело велико олакшање народу, али истовремено и нове проблеме држави у развоју.

„Почетком зиме 1963. године, Североисточни Гаоми забележио је први талас раста природног прираштаја после оснивања Народне републике Кине. Те године, само у 52 села наше комуне рођено је 2868 беба. Њих је тетка називала 'децом слатког кромпира'.“

Аутор је радњу и овог романа, као и неких ранијих, сместио у фиктивни Североисточни Гаоми. Његово родно место заиста се звало Гаоми, али подаци о којима је говорио, места која је наводио, била су измишљена. Ипак, ти подаци вероватно нису много одударали од ситуације која је тих година била актуелна.

„За свако од те 'деце слатког кромпира' родитељи би, када би дошли да их упишу у матичне књиге

рођених, добијали купоне за 5 и по метара платна и килограм сојиног уља. Они који су добили близанце, добијали би дупло више. И док су посматрали то златножуто сојино уље и прстима савијали купоне из којих се ширио мирис мастила, тим мајкама и очевима би очи засузиле, а душа би им се испунила дубоком захвалношћу. 'Нема бољег друштва од овог садашњег! Још ти и поклоне дају кад родиш дете', рекла је моја мајка. 'Земљи фале људи, требају људи, њој су људи драгоцени, него шта!' И док је у души осећао неизмерну захвалност, народ је кришом донео одлуку да рађа што је могуће више деце, и тиме се одужи домовини за њену доброту."

Преокрет је уследио већ 1965. године. Врглави пораст становништва почео је да притиска државну касу, да угрожава план о напредовању и модернизацији земље. Приступило се новој политици – политици планског рађања. Слоган који су власти тада истакле гласио је: „Ни једно није мало, двоје је таман, троје је превише.“ У то време, то је још увек имало форму предлога. Приступило се едукацији неуког сеоског становништва. Тетка, до тада само примаља, постала је један од извршилаца и контролора спровођења нове политике. Није се могло никако ићи против новосостављеног система који је из форме предлога и едукације веома брзо прешао у форму обавезног, а затим и присиле путем санкционисања и медицинских захвата; то је правдано

речима да се ради о позиву партије, директиви друга Маоа, о политици државе која се, у интересу свих, мора беспоговорно спроводити. И спроводила се, у почетку кроз пропагирање контрацепције, кроз пуштање, у селима и градовима, поучних филмова и извођење позоришних комада у едукативне сврхе, затим кроз дељење бесплатних презерватива и контрацептивних пилула, да би се убрзо прешло и на технику подвезивања семеновода, уз мере принуде. Ускоро је уследила уградња спирала женама одмах после првог порођаја, без тражења дозволе и сагласности за такав захват. Народ се, неук народ, томе противио. Писац избегава да нам о свему томе изриче свој суд; ипак, кроз говор обичних људи (рецимо, нараторове мајке) можемо видети шта се у Кини сматрало традиционалним вредностима од памтивека.

„Од када је света и века, људи су децу рађали пратећи законе природе. Још у славно доба династије Хан, цар је изд’о уредбу којом је наредио да се женска деца удају са тринаес’. Тешко би га било очевима и браћи оних које се у тим годинама не удају. ’Де ће држава да нађе војнике ако жене не буду рађале? Сваки боговетни дан нам пуне главу како ће Американци да нас нападну, сваки боговетни дан на сав глас позивају на ослобођење Тајвана, па ’де ћемо да нађемо војнике ако жене не буду рађале? Ко ће онда да нас брани од тих Американаца, ако не будемо имали војнике? Кога ћемо онда да

шаљемо да ослобађа Тајван? (...) Председник Мао је рек'о: ' Што нас је више, то смо снажнији, што нас је више то ће нам бити лакше. Људи су живо богатство, ко има људе има свет!“

Јесу ли то заиста биле речи председника Маоа? То не сазнајемо из текста. Наступиле су године које су биле предвиђене за стварање неких других богатстава. Политика планског рађања ограничила је породице већ почетком осамдесетих година прошлог века на само једно дете. У сеоским домаћинствима, у случају да је прво дете било женско, могло се је родити још једно, али тек после осам година. Државни службеници, чланови партије, војници и официри, нису смели ни помишљати на друго дете, осим по цену жртвовања службе и враћања на село. Али како се систем вредности променио, то није била привлачна алтернатива. За разлику од државних службеника, људи са села били су спремни да на сваки начин покушају да преваре власти. Они који су откривени у покушајима преваре, најстроже су санкционисани. Женама су абортуси рађени и у поодмаклој трудноћи, што се неретко завршавало смртним исходом и по мајку и по дете. Таква је ситуација, с друге стране, изазвала отпор и илегално узајамно потпомагање људи који су покушавали да остваре своје (сматрали су) елементарно право на рађање. Живо дете, рођено дете, није се могло више убити, иако су за њега морали платити

баснословну казну. Играјући на ту карту, жене су одлазиле код оних који су били спремни (за неку надокнаду или без ње) да им илегално отклоне на силу уграђене спирале, а након зачећа, породице су их сакривале, неретко у подрумима и на сличним местима, у нади да ће моћи промаћи ригорозним контролама које је партија упућивала у свако село. Да би се политика планског рађања спровела до краја дете је морало бити убијено док је још у мајчиној утроби, по цену мајчине смрти. Мо Јен нам, живо и више нимало идилично, приказује осећања тих мајки, спречених да добију друго дете, које, иако су присуствовале ситуацијама са смртним исходом својих сународница, нису одустајале од покушаја да донесу на свет „незаконито“ дете.

Свакако, сад се већ јасно види о чему заправо говори овај, на почетку лаган, а заправо претежак роман. Жабе, на кинеском „ва“ , такође значи и деца, бебе, само се другачије изговара. Тајну нам открива супруга наратора, и сама учесница, будући акушерка, у многим абортусима.

„Кад мало боље размислиш, жабе уопште нису грозне. Људи и жабе имају исте претке. По свом облику, пуноглавац је сличан људском сперматозоиду, људске јајне ћелије и јајашца жаба такође се не разликују. Осим тога, да л' си некад видео како изгледа људски ембрион стар три месеца? С онако дугачким репом, ништа се не разликује од жабе у периоду метаморфозе. (...)“

Зашто речи 'жаба' и 'беба' исто звуче? Зашто је плач детета које је тек изашло из мајчине утробе тако сличан кркетању жаба? Зашто многе од глинених фигурица из нашег Североисточног Гаомија у своме наручју држе жабу? Зашто се предак људског рода назива 'Нива'? 'Ва' и 'жабе' потпуно се исто изговарају, што потврђује да је први предак људи била једна велика женка жабе. То доказује да су људи настали еволуцијом од жаба. Теорија да је човек настао од мајмуна потпуно је нетачна.“

Супруга наратора кажњена је за своја „злодела“, за велики број абортуса силом извршених над женама, тиме што сама не може остати у другом стању. Бездетна жена је неостварена, несрећна жена, иако је школована и остварена у својој професији. Она горе наведеним речима убеђује мужа да је пусти да ради на фарми жаба букачица. Језив опис ове фарме изразит је контраст политици планског рађања. Жабе се вештачким путем, стимулисањем овулације, подстичу на што већи природни прираштај. Жабе су корисне, за разлику од беба. Могу се јести, из њих је издвојен веома користан пептид који служи за подмлађивање, од њихове коже справља се скупочена крема. Шта може бити ужасније? Можда фарма беба? Аутор не крије свој ужас и гађење, свој страх. Ствар постаје још замршенија када се открива да је фарма само параван за прикривање „сурогат материнства“, праве фарме

беба, која некима служи за стицање огромне зараде, а другима да се докопају силно жељеног потомства. Упркос политици планског рађања, обичан свет се и даље клања Богињи Плодности, и на улици купује глинене фигурице које представљају децу, надајући се да оне имају чаробну моћ и да доносе принову паровима без деце.

Жабе имају још једну улогу у овој причи. Тетки, извршиоцу, и то сувише ревносном, политике планског рађања и уништавања незаконитих трудноћа, кроз привиђање жаба враћају се душе нерођене деце које траже одмазду. Тетка, већ помало помраченог ума услед халуцинација које пројектује грижа савести, проналази решење у веровању да се свако од те нерођене деце ипак поново рађа, али у другачијим условима. Мора веровати и да их она, онако како их је убила, сада поново оживљава, па смишља ритуал са глиненим фигурицама у чему јој помаже један од локалних уметника. Молећи се испред извајане деце, призивајући их у живот, она се обраћа вишим силама за помоћ. Да ли је нека виша сила у стању да поново оживи убијену децу, или то превазилази њене моћи? Веровање у такву могућност одржава тетку у животу; парадоксално, она почиње да верује да није убица, већ спасилац те деце. Убивши их у једном тренутку, створила им је шансу за бољи живот у неком другом. Савремена Тетида, која не убија своју, већ туђу новорођенчад

(заправо, свако новорођенче је свачије дете, убијајући било чије, увек убијамо своје), проналази задовољство или бар смирење верујући да им је подарила бољи живот. Оно што разликује човеково убиство од оног које животиња врши услед инстинкта или самоодбране, јесте човеково веровање да је у служби божанског, да је и сам постао богом, те има право да одлучује о животу исмрти других.

Аутор не крије осећај кривице. Криви су многи други, али крив је и он сам. Учесник, као и многи, у политици коју је држава спроводила уз цену коју је при том одредила да плати. Је ли то била праведна цена? „Свако дете је јединствено и незамењиво. Значи ли то да крв којом сам укаљао руке никада нећу моћи да сперем? Значи ли то да душа морена осећајем кривице никада неће добити опрост?“

Прошетавши нас кроз године послератне Кине, Мо Јен нам је дао комплексну слику једног друштва у развоју. Најлакше је било упознати онај припрост свет, обичне сељаке који верују да је врхунац човекове среће, и успеха једне породице, у рађању детета. Ипак, омогућено нам је да видимо и друге ствари, оне које се одвијају мало даље, иза паравана: како се постаје успешан политичар у социјалистичком (или било ком другом) миљеу, како се од богаташа може доћи до просјака, чиме се у Кини баве школовани људи, ко и под каквим

мултинационалне компаније итд. Донекле нам је приказана, у том новом свету, и позиција уметника, прво оног традиционалног, ког би, језиком Достојевског, могли чак назвати „јуродивим“. Аутор нам приказује вајаре глинених фигурица за које народ верује да су у поседу магијских моћи, помало врачевани. Тај давнашњи, данас углавном изгубљени став о уметнику као свештенику неке наслеђене, помало јеретичке вере, никако се не може применити на уметника новог доба. „Јуродиви“ врач-уметник потпуно је неосетљив на почаст и новац, непоткупљив и незаинтересован да се стави у било чију службу (сем неких сила којима се заветовао, и до којих, рекло би се, једини има приступ). Неретко је неспособан да се брине сам о себи као и да пласира своју уметност, па се неко од оних који се диве његовом делу ставља у његову службу, уместо њега завршавајући прозаичне послове и продајући за минимални новац, довољан за преживљавање, његов рад. Упркос томе, њима се чак и припадници власти диве, иако их ти стари ствараоци у потпуности игноришу, чак и презиру. За разлику од њих, уметника нове генерације препознајемо у лику наратора, у неком смислу ускогрудог, плашљивог, каријеристе, неспремног да се супротстави. Његово дело нема магијских моћи. Зар он, такав, може бити уметник? У бездваздушном простору, на пола пута између села и града, своје прошлости и

каријере уметника коју покушава да изгради, он је само посматрач који покушава својим писањем оно што његова тетка покушава молитвама испред глинених фигурица – да се реши утвара које га прогањају. Није способен да утиче на стварност и да је мења, није чак способен ни да растера духове који њега самог прогањају. Да ли се, тиме што говори о њима, растерећује? Аутор нас разуберава.

Књига се завршава истоименом драмом у девет чинова, коју писац од првих страница најављује, као да све написано служи само томе да најави драму. Драма је писана у сасвим другачијем маниру, веома модерном, чак бекетовском. У њој се радња романа тек делимично понавља, уводе се нови ликови (за неке се може рећи да играју улогу хора у драми). После читања драме (за коју морам признати да би можда била помало недоступна, неразумљива, без романа који је најављује), остаје нам горак окус, и осећај који нас нагони да признамо – криви смо. И ми смо судионици у изградњи једног света у коме су, сад се већ може рећи одавно, једне вредности замењене другима. У то име, непосредно или посредно, сви смо убице деце.

ПРВИ ЧОВЕК У ЦРНОМ: Матори, видим ја да теби живот више није мио. Ко још тако клевета људе?

ДРУГИ ЧОВЕК У ЦРНОМ: Шта дробиш којешта? ’Де у оваквом друштву има таквих гнусних и мучких убистава о којима ти

причаш?

ПРВИ ЧОВЕК У ЦРНОМ: Мора да је у оној радњи поред пута глед’о превише филмова.

ДРУГИ ЧОВЕК У ЦРНОМ: Па је почело да му се привиђа.

ПРВИ ЧОВЕК У ЦРНОМ: Па је социјализам помеш’о с капитализмом.

ДРУГИ ЧОВЕК У ЦРНОМ: А добре људе с олошима.

ПРВИ ЧОВЕК У ЦРНОМ: А добронамерност са злонамерношћу.

После свега наведеног, остаје питање зашто сам поред наслова „Жабе“ ставила као поднаслов – „како написати оду животу“? Књига је у великој мери посвећена нерођеној деци Кине, оној непоновљивој, коју никаква магија традиционалних, а поготово не савремених уметника, неће поново оживети. Њихови несуђени родитељи и сами се, налик утварама, вуку по свету не налазећи ништа што би им тај свет могао понудити у замену за оно што нису добили, нису могли добити, нису хтели или нису дозволили другима. Гротеска у коју се прича на крају претвара не оставља пуно простора за величанствена осећања. Ипак...

„Седео сам за радним столом, господине, и пишући вама писмо, разматрао питање одгоја тог детета. Обоје смо били људи од већ скоро шездесет, физичка снага и енергија почела је да нам опада, па је било логично да унајмимо дадиљу која је већ имала искуства у неговању беба, или пак неку дојиљу како би нам дете сисало људско млеко. Моја мајка је

говорила да деца одгајана на крављем или козјем млеку немају мирис човека. Иако се дете може однеговати и на крављем млеку, опасности је ту небројено много. Да ли ће ти бескрупулозни трговци после афера 'разређеног млека у праху' и 'млека са меламинам' престати са својим хемијским експериментима? Ко зна каква ће се још деца појавити после 'главате деце' и 'деце са камењем у бубрезима'? Сад сви они држе реп међу ногама, ко пребијена псета, и претварају се да су јадни, али неће проћи ни неколико година, а они ће поново весело махати реповима и смишљати ко зна какве још гнусније препарате којима ће тровати народ. Јасно ми је да је највреднија течност на свету право мајчино млеко. У том се млеку налази небројено много мистериозних састојака, који су заправо материјализована мајчинска љубав. (...) С дубоким осећањем стида, господине, морам да вам

кажем да ћу писање драме морати да оставим за касније. Дете које само што није стигло на овај свет, сигурно је далеко битније од једне драме. Можда је то и добро, јер су делови које сам претходно већ осмислио били мрачни и криви. У њима има само уништења, а не и рађања, само очајања, а не и наде. Једно такво дело може само да затрује људима душу, а то би још више продубило моје грехове. Молим вас, господине, да ми верујете. Ту драму ћу сигурно написати. Латићу се пера када се то дете буде родило. Написаћу једну оду животу.“

Миљан Ристић

ОТУЂЕНОСТ МУРАКАМИЈЕВИХ ЛИКОВА

Харуки Мураками је најпознатији и најпопуларнији савремени јапански писац који је и на нашим просторима прилично актуелан и читан. Последњих неколико година главни је фаворит за добијање Нобелове награде за књижевност, али то никако да се деси. Међутим, у некој догледној будућности мислим да је то неминовно и да ће ова најпрестижнија награда припасти овом великом писцу, јер сматрам да је то стварно заслужио. Мураками је један од ретких писаца који доследно наставља традицију магијског реализма. Наставља тамо где су стали Борхес, Маркес... И не само да наставља, већ кричи нове стазе за будућа поколења писаца и читалаца,

открива нове светове надреалног и магијског, чиме књижевном правцу „магијски реализам“ додаје епитет „постмодерни“.

У вези са Муракамијем има више занимљивости. Једна од њих јесу наслови његових романа. Неретко он даје наслове који су директно везани за одређене уметнике односно уметничка дела и на тај начин им одаје својеврсни омаж са једне стране и означава као своје узоре са друге стране. Тако, на пример, трилогија романа „1Q84“ безусловно асоцира на Орвелову „1984“¹. Наслов романа „Норвешка шума“ дат је по називу истоимене песме групе „The Beatles“. За роман „Јужно од границе, западно од сунца“ наслов је преузет од песме Нета Кинга Кола. Наслов романа „Кафка на обали мора“ неминовно алудира на познатог писца Франца Кафку. Роман „Безбојни Цукару Тазаки и његове године ходочашћа“ упућује на Франц Листове „Године ходочашћа“. За збирку прича „Мушкарци без жена“ која је код нас објављена у септембру 2016. године, Мураками је искористио истоветан наслов Хемингвејевог збирке приповедака. Свакако да у

1 У јапанском језику слово Q и број 9 исто се изговарају. Када се 1Q84 изговори на јапанском, добије се 1984, што је директна алузија на познати роман Џорџа Орвела који се више пута и помиње и цитира на овим страницама. (поговор романа 1Q84, задња корице, Геопетика 2010).

поменути књигама Мураками даје објашњења и смернице на основу којих ће читалац моћи да растумачи саму симболику наслова и пронађе нити које повезују контекст Муракамијевог дела са насловом, а самим тим и са аутором-узором и његовим делом на основу којег је дат и сам наслов.

Ако бисмо покушали да укратко објаснимо оно о чему Мураками пише, могли бисмо да кажемо: Муракамијева дела су попут снова. Док пише, он будан сања и ми, његови читаоци, док читамо, будни сањамо његове снове које је он на јави просањао и записао.² А снови су тако непредвидиви. Конфузни. Нереални. Пун симбола и тајних значења. Није једноставно писати снове. Посматрано из другог угла, из угла читаоца, није једноставно дешифровати снове. Зато Мураками јесте једно велико искушење за све читаоце. За оне почетнике је готово немогућа мисија, али и за оне са дугим читалачким искуством није 'мали залагај'. Због тога је за читање Муракамијевих дела потребно прилично много времена и добра концентрација и проницљивост. Такође, потребно је и да знате како да га читате. Уколико Муракамију не приступите на прави начин, може се десити да вам промакне нека нит, неки детаљ који је нужан и неопходан да се Мураками схвати на прави начин. Ко се сретао са Муракамијем

и његовим обимнијим делима, зна о чему говорим (трилогија „1Q84“, „Играј, Играј, Играј“, „Окорела земља чуда и крај света“, „Кафка на обали мора“, „Хроника птице навијалице“). Овом приликом не желим да занемарим и потценим Муракамијеве краће романе и новеле („Спутник Љубав“, „Јужно од границе западно од сунца“, „Када падне ноћ“, „Лов на дивљу овцу“...) јер и они имају своје дражи. Међутим, они би требало да буду само увод у Муракамијеве светове. Загревање. Исто као када идете у теретану. Почине се са теговима мање тежине. Прави Мураками 'крије' се у горе поменути обимнијим романима и, ако у њих улетите неприпремљени, лако можете 'залутати' у свету Муракамијевих речи. Морате следити нит, да се не бисте изгубили у лавиринту који је Мураками саградио само за вас. А нити је много. Из тих разлога, поједине књиге је потребно прочитати барем два пута, баш због 'хватања' што већег броја нити које је Мураками исплео својим речима и, самим тим, што потпунијег схватања написаног.

Мураками у својим делима иде до самих детаља. Ствари, појаве, догађаје и чињенице објашњава до најмањих ситница и ништа не препушта случају. То само говори о величини његовог интелекта, знању и искуству које поседује, али то у неким тренуцима зна да буде прилично монотono и може да створи утисак да је можда све то чак и сувишно. Више пута сам се

² То је рекао и сам Мураками за своје писање али до тог закључка сам дошао и ја као аутор овог текста дугогодишњим читањем и проучавањем његових књига.

питао није ли могао да напише мање опширно дело, док сам се 'мучио' са гомилом исписаних страница, којима није било краја. Сматрао сам да је краће књижевно дело (до триста страница) привлачнија опција за читаоце, али, дугогодишњим читањем Муракамија, схватио сам да то и јесте поента целе приче. У том детаљисању. Он вас тим подробним описима толико увуче у причу 'реалног и нормалног', да готово и не осетите када будете увучени у свет паранормалног и надреалног који, исто тако, описује до детаља. А после вам нема повратка. Једноставно сте омађијани.

*Кафка на обали мора
илустрација*

Поред поменутог, неопходно је нагласити да су Муракамијева дела испреплетана фрагментима источне и западне културе. Он је у свет јапанске књижевности, а самим тим и уметности увео 'дух' западног света (поп културе) због

чега је и критикован да нарушава традиционалне јапанске вредности. У његовим романима недвосмислено се осећа дух Јапана. То се не може порећи. Он се осврће на историју, традицију, религију, филозофију, културу, обрађује политичка и социолошка питања, али такође има доста елемената и утицаја западне културе (књижевност, музика, филм, историја...). Мураками је на тај начин спојио, на први поглед, неспојиве ствари. Дух истока и уметност запада. Можда је то и један од главних разлога његове популарности широм света. Постао је један од ретких мултикултуралних писаца. Његова књиге су занимљиве за читаоца из Азије, али исто тако и за читаоца из Америке, Европе, Аустралије, баш из тог разлога што су састављене из фрагмената више култура, филозофија, религија, историје, уметности... Муракамијева дела имају једну универзалност препознатљиву са свих меридијана што омогућава да се велики број читалаца препознаје у прочитаном, али исто тако у себи носе и велику дозу мистерије, недокучивости и фантастике што такође невероватно снажно привлачи читаоце.

Занимљиво је споменути начин на који Мураками пише. „*Сам метод писања заснива се на Муракамијевој навици да (док пише роман) створи рутину од које не одступа ни по коју цену. Та рутина се састоји од следећег: устаје сваког дана у четири ујутру и ради на рукопису непрекидно пет, шест*

сати. Поподнева су резервисана за трчање или пливање (или и једно и друго). Иначе, Мураками трчи по десет километара „у цугу“, а плива километар и по. Предвече проводи време у читању и слушању музике, а на спавање одлази у девет увече.“³

Поводом тога Мураками каже:

„Те рутине се држим сваког дана без изузетка јер свакодневно понављање истих поступака постаје у једном тренутку изузетно важна ствар, нека врста трансa. На тај начин хипнотисем самог себе да бих достигао дубље стање свести. Да би се оваква врста навике спроводила дуго времена, на пример шест месеци или годину дана, потребна је велика количина менталне и физичке снаге. У том смислу писање је као тренинг преживљавања. Физичка снага је важна колико и надахнуће.“⁴

Муракамијеви ликови су прича за себе. Свакако да ћете читајући Муракамијева дела успети да уочите неке заједничке карактеристике његових јунака које је градио кроз своје дугогодишње бављење писањем. Углавном су то усамљени и отуђени људи који живе мирним животом. Нису дружељубиви и имају другачији поглед на свет. Нису типични представници своје нације и своје генерације мада у великој мери осликавају своју нацију и своју генерацију. Пасионирани су читаоци и обожавају књигу. Такође велики

3 Преузето са сајта: „Писање.нет“, чланак: „Како пише Мураками“;

4 Цитат из интервјуа дат за часопис „The Paris Review“;

су љубитељи музике и филмова. Због тога Мураками, у својим делима, говори о књигама, музици и филмовима које ’конзумирају’ његови јунаци, чиме на један индиректан начин даје одређену препоруку шта треба прочитати, послушати и погледати. Сходно томе, у свету Муракамија можете ’срести’ следеће писце: Хемингвеја, Керуака, Конарда, Дикенса, Чехова, Кафку, Орвела, Карвера, Селиндера... Када је у питању музика ту су: Бетовен, Лист, Јаначек, Бах, Шуберт, Моцарт, Miles Davis, The Beatles, Beach Boys, Ray Charles, Elvis Presley, Luis Armstrong, Bob Dylan, The Rolling Stones, David Bowie, Bruce Springsteen, The Doors, Michael Jackson, Radiohead...⁵

О значају музике за своје писање Мураками каже:

„Када пишем фикцију, потребна ми је музичка потпора, и песме аутоматски долазе до мене. Научио сам толико много ствари из музике – хармонију, ритам, импровизацију. Ритам је веома битан за мене – потребан је да би читаоци наставили са читањем. Обично слушам музику док пишем, и на тај начин песме доспевају у моје књиге.“⁶

Поред поменутог, већина Муракамијевих јунака су изврсни гастрономи. Уживају у спремању и конзумирању хране. Мураками је и у опису тих кулинарских вештина

5 На званичном Муракамијевом сајту у категорији „Resources“ приказане су све нумере заступљене у Муракамијевим књигама. Такође, оне се могу и преслушати (линк: <http://www.harukimurakami.com/resources>)

6 Цитат из интервјуа дат за часопис „The Guardian“;

својих ликова прилично детаљан тако да ћете читајући га добити и многе рецепте, пре свега, јапанске кухиње, али и прилично огладнети, јер су описи изваредни.

Дакле, Муракамијеви јунаци нису дружељубиви и немају широк круг пријатеља. Више воле да бораве у свету писане речи и уживају у ритму добрих вибрација. А то подразумева самоћу или мали круг људи. Оно што можемо констатовати је чињеница да је њихова отуђеност и усамљеност можда и продукт самих личности јунака. Они не припадају 'овом једном једином свету', већ као да су им тело, дух и ум раздвојени, као да 'бораве' у више светова. Муракамијеви ликови имају одређене моћи и способности да обитавају у паралелним димензијама, да комуницирају са одређеним ентитетима које обичан медиокритет не може да схвати и уочи. То је можда још један разлог што они не могу да пронађу „своје место под сунцем“ у реалном свету, у којем живи већина, баш зато што истовремено припадају и неким другим световима.

Још једна заједничка карактеристика Муракамијевих јунака је та да су сви у потрази за 'нечим'. Сви они имају своју мисију. Трагају. За смислом. Одговорима. Изгубљеним љубавима. Сновима. Или су једноставно на путу духовног и физичког сазревања. На том својем путу и својим мисијама, губе се у другим димензијама у којима важе нека другачија правила,

доспевају на нека непозната места, где доживљавају лична откровења, необичне и невероватне догађаје и авантуре, срећу чудне и надреалне 'ликове', (човека овцу, човечуљке, Џонија шетача (Johnny Walker), лутку од ваздуха, дечака званог врана, Калкулуса, читача снова, сенку...) што често читаоце оставља збуњене и изненађене.

*Човек овца
(лик из романа Играј, играј, играј)*

Са друге стране, Муракамијеви ликови у великој мери осликавају самог Муракамија. Што је готово постало правило за писце. Писци и јесу ликови које стварају. Барем на неком духовном и мисаоном плану. И Мураками није нешто претерано дружељубив тип. Воли да чита, слуша музику, гледа филмове. Више му прија самоћа и отуђење. Одакле толико познаје, ту непознату другу страну, такозвану „тамну

страну месеца⁷, коју приказује у својим књигама, не бих знао да вам одговорим.

Ево, шта он каже о томе:

„Замислите да имам брата близанца, један од нас, 'онај други', је киднапован. Одведен је на неко далеко место и од тада се нисмо видели. Мислим да је он мој главни лик. Део је мене, али није ја, и нисмо међусобно комуницирали дуго времена. То је нека врста алтернативне форме мене самог. У смислу ДНК, ми смо исти, али наша животна средина је била другачија. Тако да наш начин размишљања може бити различит. Сваки пут када пишем књигу 'обујем на своје ноге друге ципеле'. Зато што се понекад уморим да будем ја. На овај начин могу побећи. То је фантазија. Ако не можете фантазирати, која је сврха писања књиге?“⁸

Женски ликови су мало другачији. У питању су мање-више успешне харизматичне жене и девојке које одишу стилем, духом и атипичном лепотом. За разлику од мушких ликова који су усамљеници и

7 „The dark side of the moon“ - музички албум британске групе PINK FLOYD, објављен 1973. године, један од најбољих музичких албума свих времена. Израз „тамна страна месеца“ је у највећој мери кренуо да се примењује након објављивања овог албума, и означава страну месеца која се, посматрано са планете Земље, увек налази у мраку. Примењујући аналогију, израз означава оно што остаје непознато људској спознаји. Недокучиво. Сходно томе, у једном ужем смислу, израз се може односити и на тамну страну свести то јест помрачење свести или пак колективно несвесно. У једном ширем смислу, поменути израз означава сва она мистериозна и недокучива стања ствари за која не постоји реално и логично објашњење (констатација аутора).

8 Цитат из интервјуа дат за часопис „The Paris Review“

чудаци, Муракамијеве јунакиње су баш то, 'јунакиње' у извесном смислу речи. Али и у њима постоји одређена доза тајанствености, натприродности, ексцентричности и фаталности по себе саме и по оне који их воле, желе и за њима трагају. Оне такође не могу да пронађу своје место у једном свету баш зато што су подељене између неколико света, што их такође чини неприлагођеним, отуђеним и несхваћеним. Али, када се сретну са својом другом половином, мушкарцем који за њима трага (у реалном свету или неким другим сферама), савршенство је на помолу. Особе растављених светова се коначно проналазе, раздвојене половине се напослетку спајају, 'изгубљени рај' се ипак проналази и круг се затвара. Али то није крај. Баш зато што круг означава вечито кружење. Непрестано трагање и лутање. Без почетка и без краја. Тако можете гледати и на Муракамијеве књиге. Можете их увек ишчитавати. Изнова и изнова. И увек ћете пронаћи нешто ново. Нешто што у претходним читањима нисте уочили.

Оно што сам изоставио да поменем, а нужно је да бих у потпуности дочарао Муракамијево стваралаштво, у општим-кратким цртама, ако је то уопште и могуће, јесте то да се у Муракамијевим романима велики акценат ставља на чин секса и сам секс. Али не у смислу презаступљености секса или вулгарних сцена и описа, већ из једног мистичног аспекта. Код Муракамија секс није само телесни

ужитак, физичка потреба, врхунац пожуде и страсти, саставни и неопходни чин љубави, перверзија и грех, већ је и једно духовно путовање, ритуал, магија, медијум за продор у неке друге сфере реалности. У појединим романима главни мушки ликови, у мањој или већој мери, пате од Едиповог комплекса (*Кафка на обали мора, IQ84...*), има чак приказа инцестних сцена, али и то није приказано у неком класичном и експлицитном смислу, већ је то све обавијено веловима мистерије, надреалног и метафизике, што код читалаца ствара и изазива одређену дозу збуњености и несигурности по питању прочитаног. Исто као у сну, што нас аутоматски поново упућује на тезу да Мураками будан сања и то записује.

Као завршну констатацију, рекао бих да је у великој мери мој ужитак у читању и проучавању Муракамијевог света омогућила Издавачка кућа „Геопоетика“ која је објавила велики број Муракамијевих романа. Такође, преводи Муракамијевих књига са јапанског, које је превела Наташа Томић, одлични су. Уживао сам у свакој књизи. Можда је ово сувишно што говорим, али више пута сам се уверио у то како лош превод може да уништи једно књижевно дело. Да га банализује, начини нечитљивим, умањи вредност, не прикаже суштину и значај дела и аутора који се преводи. Срећа да Наташа није један од таквих преводилаца и да је посао одрадила максимално професионално и ква-

литетно и на тај начин омогућила нама љубитељима писане речи да на прави начин упознамо величину Харуки Муракамија.

Напоследку, као закључак читаве ове приче, могу само да додам: Оно што пружа потпун учинак надреалног и магичног у вези са Муракамијевим стваралаштвом, оно што спаја фикцију коју Мураками пише са стварношћу читаоца који је чита, јесте чињеница да вам је за читање Муракамијевих књига са његовим отуђеним, усамљеним и атипичним ликовима, неопходно да се и сами отуђите и осамите, јер је то једини прави начин да се чита и схвати Мураками. Значи, читајући Муракамија ви аутоматски постајете исти као његови јунаци. На тај начин Мураками вас увлачи у своје светове и чини вас, ако не својим јунаком у потпуности, онда макар саучесником и сапутником на том виртуелном и надреалном путовању. А то је већ магија. Или стручно речено: постмодерни магијски реализам.

IQ84 - Илустрација

Радмило Крачуновић - Лале

12+1 ЧИЊЕНИЦА КОЈЕ МОЖДА НИСТЕ ЗНАЛИ О ЖИВОТИЊСКОЈ ФАРМИ

Орвелова „Животињска фарма“ је постала обавезно штиво у средњим школама још средином педесетих година XX века, и посебно је значајна јер за многе од нас представља прву причу са скривеном поруком коју смо прочитали у детињству.

На први поглед, то је једноставна прича о једној свињи на умору чија злехуда судбина инспирише остале потлачене животиње на фарми да подигну устанак против свог окрутног људског власника. Међутим, сваки ученик који поседује копију Јоркових „Коментара“ Орвелове књиге, зна да је књига заправо замишљена као благо замаскирана критика Стаљиновог

диктаторског режима.

Обележимо седам деценија од објављивања „Животињске фарме“ (прво издање се нашло у књижарама 17. августа 1945. године) уз 12 чињеница које (можда) нисте учили на часовима енглеског језика:

1. На књигу је утицало Орвелово искуство из Шпанског грађанског рата

О том свом искуству, Орвел је писао 1938. у свом класику „Омаж Каталонији“. Време које је провео у бегу од комунистичких чистки у Шпанији, инспирисало га је да пише о томе ‘како лако тоталитарна пропаганда може контролисати мишљење просвећених људи у демократским земљама’. Као резултат, настала је „Животињска фарма“.

2. Томас Стернс Елиот је одбио да је објави

Елиот је похвалио ‘добар стил и суштински интегритет’ књиге након што је, као уредник издавачке куће Фабер & Фабер, добио копију Орвеловог дела. Међутим, овај угледни песник је одбио да је објави уколико Орвел не измени и презентује неке ставове ‘који ће имати више разумевања за Троцкисте’.

3. Идеју о фарми Орвел је добио од једног десетогодишњег дечака

Идеју да радњу своје сатире

смести на фарму, Орвел је добио посматрајући неког дечака који је бичевао коња упрегнутог у кола сваки пут када је он хтео да се окрене: 'Пало ми је на памет да, кад би само те животиње постале свесне снаге коју поседују, ми не бисмо могли да њима владамо, и да људи искоришћавају животиње на исти начин као што богати искоришћавају пролетеријат'.

4. Један руски шпијун је осујетио рано објављивање књиге

Орвел је у почетку имао великих потешкоћа да нађе издавача који би објавио „Животињску фарму“, у највећој мери услед страха од антируског духа којим је одисала. Изгледало је да ће књига коначно угледати светлост дана када је издавач Џонатан Кејп прихватио да је објави. Међутим, и он се врло брзо предомислио након упозорења које му је упутио Питер Смолет, владин службеник за кога се касније испоставило да је био совјетски шпијун.

5. Прве критике нису увек биле добронамерне

Још од првог издања, *Times* је „Животињску фарму“ сврстао међу 100 најбољих романа на енглеском језику, роман је добио награду Хуго за фикцију, а књига је уврштена и у престижну Листу највећих књига Западне цивилизације. Међутим, неке од првих критика нису биле тако сјајне, попут оне у часопису *New Republic* где је описана као 'досадна, недоследна и пуна стереотипа'.

6. Ово дело је Орвелу донело славу

Иако су нека Орвелова претходна дела не-фикције („Пут у Виган“, „Омаж Каталонији“) већ постала широко позната, „Животињска фарма“ представља његов први комерцијални успех који је дефинитивно утро пут његовом наредном и још познатијем делу – „1984“.

7. Орвелова супруга је преминула пре објављивања књиге

Нажалост, Орвелова супруга Ајлин - његов највећи херој - није могла да буде уз свог мужа након његовог стицања популарности која је све више расла. После 9 година проведених у браку са Орвелом, преминула је од срчаног удара под анестезијом током хируршке интервенције 29. марта 1945. године, мање од шест месеци пре него што се „Животињска фарма“ нашла на

полицама књижара.

8. Књига је била екранизована два пута

„Животињска фарма“ се на великом платну први пут нашла 1954. у форми првог британског дугометражног цртаног филма. Римејк, овога пута са правим глумцима (гласове животињама позајмили су Патрик Стјуарт, Келси Грамар, Пит Послтвајт и други), снимљен је 1999. године, и пратиле су га критике ‘мешовитог’ карактера.

9. „Животињска фарма“ није пун наслов књиге

Оригинално, Орвел је своју књигу назвао „Животињска фарма: Једна бајка“, али ‘бајковити’ наставак је одбацио амерички издавач 1946. године, и то се — осим у једном случају — поновило у сваком издању (и преводу) током Орвеловог живота.

10. Илустрације за књигу је накнадно урадио Квентин Блејк

Познат по свом раду на класичним дечјим причама Роалда Дала, Блејк је био замољен да уради илустрације за верзију „Животињске фарме“ лондонског издавача Folio Society из 1984. године (...) Једанаест година касније, илустратору Ралфу Стедмену је поверена иста улога за специјално илустровано издање поводом 50 година од првог објављивања књиге.

11. Књига је била забрањена у Источном блоку

Уопште не изненађује, сходно темама које обрађује, да је „Животињска фарма“ била забрањена у

земљама Источног блока све до колапса комунизма 1989. године.

12. Овековечена је и у бројним музичким нумерама

„Животињска фарма“ је инспирисала бројне музичаре и њихове хитове: Dead Prez, Half Man Half Biscuit, Radiohead, Pink Floyd, REM... само су неки од њих.

Pink Floyd - Animals

+

13. Иако у њој нема ничега проамеричког, ЦИА је искористила књигу за антисовјетску пропаганду

Углавном је позната чињеница да су Американци користили цртане филмове као средство пропаганде током Другог светског рата, али веома мало информација постоји о томе шта су радили током тзв. Хладног рата (још један појам који се суштински везује за Орвела). Већ крајем четрдесетих година ЦИА је

трошила паре пореских обвезника на културу као средство пропагандне борбе против комунизма широм света. Међутим, Франсес Стонор Сондерс у својој књизи „Ко је платио Гајдаша: ЦИА и Хладни рат у култури“ (1999)¹, навела је само један анимиран филм: британску „Животињску фарму“ (1954) коју су снимили Џој Бачелор и Џон Халас.

То што је ЦИА одлучила да продуцира анимирану верзију Орвелове књиге скоро да је имало смисла. Скоро, јер је у филму изостављен крај из књиге - онај, где се комесари (свиње и људи) уједине у једну корумпирану и злу силу².

Канцеларија ЦИА за тајне владине операције се максимално потрудила да добије права на екранизацију Орвеловог романа. У ту сврху су ангажовали неке од својих најбољих оперативаца, као и проверене сараднике убачене у Холивуд, како би написали сценарио. Они су отпутовали у Енглеску како би убедили Соњу Орвел (Џорџову другу супругу) да им уступи право на снимање филма, што им је релативно лако пошло за руком.

Тони Шо у својој књизи „Британска кинематографија и Хладни рат: Држава, Пропаганда и Консензус“ (2001) каже да је ЦИА изабрала Халаса и Бачелорову (који су, иначе, били супружници)

¹ Фраза у енглеском језику „paying the piper“ значи: ко плаћа гајдаша, тај бира музику по којој ће остали играти. Све је ионако само ствар избора...

² Проблематични крај Орвеловог романа гласи: „Остале животиње су споља кроз прозор гледале у свиње па у људе, затим у људе па у свиње, па опет... али тада је већ постало немогуће рећи ко је ко од њих“.

из најмање два разлога: зато што је јефтиније било урадити филм у Енглеској него у Америци и зато што нису имали поверења у лојалност америчких аниматора услед познатог лова на црвене вештице (започетог још 1947) који је те 1951. године буктио свом снагом по Холивуду (неки од познатих америчких аниматора су већ били стављени на црну листу, упропаштених каријера и живота). Као главни разлог, ипак стоји чињеница да је двоје енглеских аниматора током рата већ радило на пропагандним филмовима заједно са неким од чланова америчке екипе за екранизацију књиге. Све то је на крају превагнуло у корист опције снимања филма ван Америке. „Животињска фарма“ је тако постала први дугометражни анимиран филм који је снимљен у Енглеској.

Уговор је склопљен у новембру 1951. године, а снимање окончано до априла 1954. године. Иако је на самом почетку британској страни било јасно стављено на знање да се сценарио неће стриктно држати оригинала, он је током снимања ипак био међан неколико пута.

У израду филма је било укључено осамдесетак аниматора. Халас је касније изјавио да су таргетирану публику филма чинили одрасли, а не деца, али да су ипак морали да упросте радњу у односу на књигу.

Још једна занимљивост: овај анимиран филм није био приказиван у Француској све до деведесетих година XX века јер је био сматран ‘превише антикомунистичким’.

Приликом премијере 1993. године, домаћини су га представили као ‘омаж комунизму’, на шта је Џон Халас одреаговао са: ‘Овај филм није ни комунистички нити антикомунистички, већ прича за сва времена. Он је анти тоталитаристички и његова је порука хуманистичка.’ Његова супруга Џој Бачелор је причала како је њихова намера била ‘да сниме филм о слободи’.

Иако није сасвим јасно ко је предложио актуелни завршетак, јасно је да је баш то оно што је било потребно ЦИА — на крају само свиње постану у потпуности корумпиране, а остале животиње успешно подигну устанак и против њих. Ту се људи уопште не спомињу. Иако су се Британци (по њиховим изјавама) опирали измени оригиналног краја, после жучних расправа и чак девет сценарија мењаних у ходу током снимања, и првих пројекција тако окончане верзије филма, управо они су бранили измењен крај правдајући га ‘трачком наде у будућност, јер не смете из биоскопа послати кући милионе тотално збуњених гледалаца’ (притом не појаснивши ко је те милионе претходно збунио).

Наравно, ни британска страна екипе која је позадински радила филм није била узор невиности, па је тако Орвелов издавач Фредрик Ворбург неколико пута свраћао у студио и давао разне сугестије које је пре тога купио у МИ6 (тајна обавештајна служба), чији је сарадник био. Предлагао је чак да један од главних ликова има

Черчилов глас и изглед. Уз помоћ разних трикова, и он се добро постарао да филм на крају постане успешно пропагандно оруђе.

Аниматор Хауард Бекермен каже: ‘И поред јасних жеља и налога Ције, сами аутори филма су хтели да ураде тај оптимистичнији крај филма због притиска конкуренције која се првенствено огледала у Дизнију. Да је којим случајем Орвел поживео, вероватно би забранио било какав покушај претварања његове књиге у овакав филм.’ Иако је филм одлично прошао на благајнама, критичари су ипак гледаоцима препоручивали да прво прочитају књигу пре одласка у биоскоп. Потомци аутора данас тврде како њихови родитељи ‘нису били свесни утицаја који је имала ЦИА, али и да педесетих година та служба није имала репутацију коју има данас. Наш отац је одлучно одбацивао такве тврдње, мада се мајка доста нервирала.’

Са теоријама пропаганде и завере се ишло толико далеко да су неки тврдили како је овај цртаћ одлична пропаганда за муслиманске земље, у којима су ‘свиње и пси нечисте животиње’.

Како год било, анимирана верзија „Животињске фарме“ јесте снимљена парама из буџета ЦИА, баш као и филм са правим глумцима који је био сниман паралелно са цртаћем (био је у продукцији 1954). И његов крај је - подразумева се - био измењен. Играни филм није доживео судбину свог анимираног побратима, никада није угледао светлости

позорнице и биоскопски мрак. Поред ЦИА, и британска влада је сматрала Орвелову књигу врло занимљивим пропагандним средством, па је још 1950. финансирала стрип на њој заснован.

ЦИА је у својој историји имала бројне падове и успоне, али њихова умешаност у снимање анимиране верзије „Животињске фарме“, као једна од успешно обављених тајних операција, остала је добро чувана тајна скоро 50 година.

***

На крају текста, из оног прасета #13 једно интересантно питање се само наметнуло:

- Да ли свиње, коњи, псета и мајмуни на власт не долазе уз помоћ оваца, већ иза сваког успешног живинчета стоји Служба?

Ово питање професори књижевности по српским школама и факултетима никада неће изговорити, читали њихови ђаци и студенти Орвела или не. А баш то, одговор на ово питање, представља један од кључних недостатака стварног образовања у овој земљи.

Џорџ Орвел је још увек у праву.

ЛИНКОВИ:

Jon O'Brien: 12 things you probably didn't know about Animal Farm (Metro, 17.08.2015) 07.03.2003)

Karl Cohen: The cartoon that came in from the cold (The Guardian,

А У Т О Р И

ЛИТЕРАРНО СТВАРАЛАШТВО:

Горан Паовић рођен је 28. јануара 1967. године у Кладову. Био је члан Књижевне омладине општине Неготин, сада је члан Крајинског књижевног клуба. Објавио је збирку песама Симфонија душе (2004), ИК „Апостроф”, Београд. Учесник је многих књижевних вечери и трибина. Поезију објављује у зборницима и асописима. Живи и ради у Неготину.

Емил Петров (Димитровград, 1968) Објављене књиге: Изгубљена острва (1998), У изгубљеном граду (2000), Лет кроз сумрак (2003), Потонули бродови (2007), Црне шуме (2009) и Глина, прашина и мало сећања (2012).

Марија Пејин, рођена је 1989. у Београду. Студенткиња је четврте године Српске књижевности и језика са компаратистиком у Београду и прве године Драматургије у Новом Саду. На фестивалу Поетски град, 2015. године у Београду, освојила је прву награду. Није објавила збирку поезије. Са Иваном Пешко и Николом Дум Дум Радићем, основала је и води ТРОП Аутсајдер, заједницу која у Београдском читалишту окупља и представља неафирмисане писце. Живи и ствара у Новом Београду.

Снежана Поповић, рођена 30.1.1960. године у Нишу. Завршила Правни факултет у Нишу. Поезију пише од детињства. Живи и ствара у Кладову.

Данијела Павичић, рођена 5.11.1971. године, у Неготину, где и данас живи и ради.

Иван Спасић, Спале, рођен 2.3.1979. године у Неготину. Велики обожавалац поезије, музике и уметности уопште. Пише поезију. Живи и ствара у Неготину. (ivanspalle@gmail.com)

Александар Ротаревић, рођен 19.10.1983. Живи у Буковчу.

Миодраг Даниловић (1981) аутор је књиге Сиви збег (Књижуљак, 2013). Објављује поезију, прозу и есеје у периодици и на интернету (блог Читаш ме).

Кристина Точаковић, рођена 22.6.1993. године у Неготину. Бави се преживљавањем.

Милош Петковић је рођен 1972. у Зајечару. Објавио је пет књига поезије: Излет (1993); Једноставно писмо (2003); Без великих речи (2007); Три (библиофилско издање, 2010) и Кућа четири ветра (2014).

Миодраг Златковић, рођен 16. септембра 1959. године у Неготину. У част покојног оца Александра, 1985. године поново покреће Часопис за књижевност, уметност и културу Буктиња. Објавио је збирку лирике Уста пуна среће (1980) и збирку поезије Трибина унутрашњег стања (1992) у едицији Крајинског круга.

Милица Милошевић, рођена 1992. године у Београду, живи у Великој Плани. Својевремено писала за портал Булевар Уметности, на коме је први пут објављена њена песма „Капо“. Студира српску књижевност и језик на Филолошком

факултету Универзитета у Београду. Пише поезију и води блог Чупава Келераба.

Зоран Пешић Сигма рођен је 1960. у Белој Цркви (Банат). Живи у Нишу. Уредник је Часописа за књижевност, уметност и културу „Градина“. Члан Српског књижевног друштва. Песме су му превођене на бугарски, румунски, мађарски, македонски, пољски, шпански и грчки језик. Објавио је књиге песама: Промаја (1983), Оргијање празнине (1992), Кактусова сенка - еп о страху (1993), Удобност бесмисла (2004), Воз за једног путника (2008), Варка - књига изгубљених визија (2012), Сродне душе, (2015). Књиге прозе (коаутор): Хронике о Шоугеу (1991) и Terra Marginalis (1997). Преведене књиге: Воз за једног путника и Неухватљиво време, двојезично на грчки језик (2012), Воз за једног путника, на бугарски језик (2013), Варка, на македонски језик (2013).

Мира Јуришић, рођена 31.07.1980. Завршила Факултет политичких наука у Београду. Аутор је блога Шуњ улица (<https://shunjalica.wordpress.com>).

Стеван Станчевић, врло је оштар критичар својих радова. Воли да лута по својим световима маште и морбидлука и да из њих извлачи оно што му треба. По струци је ИТ инжењер и глумац-аматер. Велики је љубитељ гитарске музике и осећаја победе у било ком смислу. Сан је му је да остави нешто историјско иза себе.

Саша Скалушевић Скала рођен 3. априла 1981.године у Неготину. Од 1998. објављује песме, приче, есеје, критику и чланке у домаћој периодици, зборницима, антологијама и блоговима. Добитник је награде „Песничке руковети” и награде „Мирко Петковић” за поезију. Аутор је књиге поезије Митови и сенке. e-mail:s.s.skala@gmail.com

Тамара Луцић Динић рођена је 25.12.1975. године у Зајечару. Пише поезију и прозу. Трн у слепоочници –метак у оку је њена прва самостална књига. Књижевну критику књиге објавио је Блиц, а промоције су одржане у Београду и Неготину. Тамара такође сарађује и са разним часописима из области културе и уметности као што су - Диоген, Аванград, Фанзин побуна уметности, Фанзин Арсенал, Буктиња, Авлија, Књижевне вертикале итд. Објављиване су јој песме и приче и у неколико зборника: Гласови Крајине и Кључа, Сија књига мајке Ангелине, Сазвежђа, Вршачко перо, Море на длану, Валентиново, Трујумф песме и вина, Зборник савремене љубавне поезије, Зборник савремене љубавне прозе, Зборник најкраћих прича 2013. итд. Добитница је прве награде на конкурс у за најбољу необјављену причу за 2013. годину који је расписао часопис за културу „Авлија” из Рожаја, ЦГ и добитница је прве награде на међународном конкурс у за најбољу песму „Лирични гласови“ Софија, Бугарска. Интервјује са песникањом су објавили Фанзин Арсенал и Народне Новине Завичај. Живи и ради у Неготину. e-mail-tamara.lucicdanic@hotmail.com

Исидора Секулић рођена је 13.4.1971. године у Неготину. Завршила гимназију у Неготину. Ради као књиговођа. Мајка двоје деце.

Саша Стојановић – Чарли, рођен је 14. марта 1965. у Приштини. Завршио је Факултет ветеринарске медицине. Оснивач је „Scene exclusive“ у Народном позоришту у Лесковцу. Уређује часопис за Балкан – THINK TANK, Оснивач је и директор Фестивала књижевности „Think Tank Town“ – Лесковац. Аутор је пет

романа: Крвоследници (2003), Manchester City Blues (2006), Вар (2008), Последњи дан Бога Сатурна (2013, друго издање 2014) и Пут за Јерихон (2015). Објавио је књигу приповедака Тачке топљења (2011), као и збирку колумни Свежњеви и сужњеви, објављиваних у листу Данас (Фестивал књижевности „Think Tank Town“, Лесковац и „Службени гласник“, Београд 2012). Објављивао је у часописима: Кораци, Улазница, Поља, Градина, ТФТ (Театар, филм, телевизија), Међај, Наш траг, Литерарни отисак, Наше стварање; Живот, Одјек и Нови израз (Сарајево); Мост (Мостар), Зарез (Загреб), Тваћ и Литерарни новину (Праг), Порта Балканица (Брно). Члан је чешког ПЕН клуба.

Никола Ранковић, рођен у Београду 1972. године у време епидемије великих богиња. На трећој години правног факултета утекао у Јужноафричку Републику и тамо се задржао седам година. Константно кубури са парама, али не кука. Ватрени навијач ФК Црвена Звезда. Обожава пиво, друштво, и фудбал. Иако много лапрда, у души је задрти традиционалиста.

Борис Лазих, рођен 1967. у Паризу, Француска. Пише поезију, прозу, есеје и критику, преводи са француског и на француски. Књиге песама: Посрнуће, (1994); Океанија, (1997); Запис о бескрају, (1999); Псалми иновеног, (2002); Песме лутања и сете, (2008); Орфеј на лимесу, (2012); Кари сласти, (2013). Књиге путописне прозе и есеја: Белешке о Аркадији, (2000); Турски диван, (2005); Врт заточеника – упоредне студије из девете уметности, (2010). Романи: Губилиште, (2007); Панк умире – геопоетичка хроника, (2013). Приредио и превео на француски књигу Петра Петровића Његоша Луча Микрокозма, (2001, 2002, 2010.) и антологију савремене српске поезије Anthologie de la poésie serbe contemporaine, (2011).

Јовица Аћин, рођен 1946. у Зрењанину. Пише песме, кратке приче и есеје, преводи с немачког, француског и енглеског. Објављене књиге прича: Дуге сенке кратких сенки, у три издања (1991, 1997. и 2003); Уништити после моје смрти, у два издања (1993. и 2000); Лептиров сановник (1996); Неземаљске појаве (1999); Лебдећи објекти (2002); Ко хоће да воли, мора да умре (2002); Мали еротски речник српског језика (2003); Дневник изгнане душе (новела) (2005); Прочитано у твојим очима, у два издања: (2006. и 2007); Ушће Океана и друге приче (2012) и Јеванђеље по магарцу (2013). Књиге есеја : Изазов херменеутике (1975); Паукова политика (1978); Шљунак и маховина (1986); Поетика растројства (1987); Поетика кривотворења (1991 и 2013); Гагања по пепелу, у три издања (1993, 2003 и 2009); Шетња по крову (2007); Голи приповедач, (2008 и 2011); Апокалипса Сад, у три издања (1995, 2004 и 2012). Заједнички радови са сликарима, библиофилска издања: Одисеја једне сенке (са сликама Љубе Поповића), Градац (2000) и Голи демони, наге жене (са цртежима Миленка Милетића), Рад, (2006).

Радојка Плавшић Ранковић, рођена 30.4.1978. у Неготину. Пише поезију, збирка је у припреми. Објављивала у књижевним часописима. Члан је Крајинског књижевног клуба. Професор је српског језика и књижевности у Средњој пољопривредној школи „Рајко Боснић” Буково. Живи и ради у Неготину. e-mail: akodokaz@yahoo.com

Весна Стаменковић рођена је 1981. године у Неготину. Основну школу и Гимназију завршила је у Неготину. Дипломирала је на Филозофском факултету у

Београду, на групи за историју уметности. Од 2012. године ради у Музеју Крајине као кустос - историчар уметности.

Милена Кулић (1994, Бачко Добро Поље) – студент српске књижевности. Пише поезију, прозу и есеје. Бави се пре свега позоришном критиком, теоријом позоришних и драмских уметности. Добитник награде „Боривоје Маринковић“ коју додељује Филозофски факултет из Новог Сада. Оснивач, уредник и лектор часописа за културу и уметност КУЛГ. Члан редакције Билтена Стеријиног позорја. До сада објављивала у часописима: Летопис Матице српске, Детињство, Билтен Стеријиног позорја, Слово, Нови Полис, Међутим, Културни херој, P.U.L.S.E, Култ. (milenakulic1@gmail.com)

Јадранка Миленковић, рођена 1969, у Пули, Хрватска. Живи у Нишу, ради у Апелационом суду у Нишу, удата, мајка троје деце. Основала је и води Књижевни клуб „Прејака реч“, који окупља младе људе заинтересоване за читање, писање, филозофију и уметност, и који успешно ради од 2004. године. Пише прозу, углавном кратке приче и есеје; објављивала у часописима: „Градина“, „Часопис Путеви“, „Бдење“, „Кораци“, „Браничево“, „Квартал“, „Фантом слободе“, затим у интернет магацинима: „П.У.Л.С.Е“, „Арт-Анима“, „КУЛГ“ и „Култивиши се“, и зборницима. Завршени роман, под називом „Хетерос“, чека на објављивање. Сарађује са Нишким културним центром.

Миљан Ристић рођен је 3. 11. 1974. године у Неготину. Живи и ствара у Неготину. До сада је објавио четири књиге постмодерних прича Увертира (2001.), ДемоНкратија (2004.), Нитоген (2013.) и Визије (2015.) као и књигу дечје поезије Екстра немирци (2009.) коју је посветио својим синовима. Пише прозу, поезију, афоризме. Такође, пише и рецензије музичких албума, књига и филмова. Његови литерарни радови објављивани су у више књижевних листова, публикација, фанзина, као и веб-магацинима, блоговима, порталима, а поједини текстови превођени су на светске језике. У интернет свету познат је као eXperiment. Под тим псеудонимом ствара на свом блогу exxxperiment.net. У марту 2016. године изабран је за уредника часописа Буктиња. e-mail: miljan.cann@gmail.com

Радмило Крачуновић, Лале, рођен 7.11.1966. године у Неготину. Један је од првих блогера у Србији. Председник је удружења Грађански круг. Аутор је блогова Грађански круг и Гробљански круг. Живи и ствара у Неготину.

ЛИКОВНО СТВАРАЛАШТВО:

Предраг Трокицић, рођен је 1965. године. Имао је две самосталне изложбе својих фотографија: прва у кафе-галерији Медуза у Београду и самостална изложба у Дому културе у Неготину. Имао је и две групне изложбе: Неготински уметници и колекција дела из фонда Дома културе и колективна са Фото клубом Неготин. Његове фотографије објављују се као илустрације на сајту Пешчаник. Објављено му је 260 фотографија у последњих годину дана. Учествовао је са две фотографије на 13. међународном бијеналу минијатуре у Горњем Милановцу. <http://pescanik.net/duboka-srbija/>

Анита Гавриловић, рођена 1.3.1987. у Неготину. Известан период похађала

је ликовну школу дома културе у Неготину, на чијој су колективној изложби 2012. године први пут изложени њени цртежи и слике. Након тога, 2014. уследила је међународна изложба у Франкфурту (Немачка) под називом „Боје Балкана“. Године 2015. и 2016. излагала је на међународној изложби у Мајданпеку „Уметност у минијатури“ (две године заредом), и на изложби „Жене сликари“, такође у Мајданпеку. Живи и ствара у Буковчу.

Силвија Богих, рођена 1989. године у Неготину. Године 2008. завршила је средњу Уметничку школу у Нишу, а 2015. дипломирала на Факултету ликовних уметности у Београду у класи проф. Анђелке Бојовић, на смеру сликарство. Учесница је бројних групних изложби.

Слободан Станојевић, рођен 1981. године у Неготину. Још са дванаест година показао је свој таленат и љубав према цртању. Уписује приватну ликовну школу коју су држали академски уметници Душанка Ботуњац и Драгољуб Стајковић. Након пет година почиње да ствара самостално, радећи у техници оловке, акварела, темпере. Активно ствара до 2003. године када започиње рад на локалној телевизији, где добија место монтажера. Обрађујући електронску слику и дигитални звук у њему се пробудила нова страст за истраживањем која га кроз континуирани рад, усавршавање и информисање уводи у свет фотошопа, помоћу кога се упознаје са монтажом фотографије.

Јарек Кубицки је пољски сликар, фотограф и веб дизајнер. Завршио је средњу ликовну школу у Гдинију и Академију ликовних уметности у Гдањску. Дизајнирао је бројне насловнице музичких албума и књига. Графички је дизајнер неколико сајтова.

Бруно Шуц (1892–1942) је пољски писац, књижевни критичар и професор цртања, који се сматра за једног од највећих прозних стилиста XX века. Трагична смрт у јеврејском гету начинила је од њега икону Средње Европе

САДРЖАЈ

ПОЕЗИЈА

Горан Паовић

ХЕЈ, ЦОНИ.....	7
РАЂАЊЕ НАРОДА.....	9
ГЕНЕЗА.....	9

Емил Петров

ГУБАВЦИ.....	10
--------------	----

Марија Пејин

ШЕТЊА.....	12
ЕКЛИПСА.....	12

Снежана Поповић

ОДГОВОР.....	13
ТУГА.....	13

Данијела Павичић

ОСАМА.....	14
------------	----

Иван Спасић – Спале

ЦРНА РУПА.....	15
----------------	----

Александар Ротаревић

НЕМОЈ.....	16
------------	----

Миодраг Даниловић

АКО И САМО АКО.....	17
ВЕЛИКО ОТАПАЊЕ.....	17
ЕПИФАНИЈА.....	18

Кристина Точаковић

НА ЂОШКУ.....	19
СУНЧАНА СТРАНА УЛИЦЕ.....	19
***.....	20
***.....	20

Милош Петковић

***.....	21
***.....	21
УСАМЉЕНОСТ ЗИДА.....	22
УСРЕД ЈУТРА.....	22

Миодраг Златковић

ПЕСНИЦИЗАМ.....	23
ПРЕДНОСТ.....	23
ПРИСУТНОСТ.....	23
ДАРИВАЊЕ.....	23
XXX.....	24

Милица Милошевић	
ИНВОЛУЦИЈА.....	25
ДЕМОС.....	26
***.....	26

Зоран Пешић Сигма	
DICK LAURENT JE MPTAV	27
ПЛАВЕ СЕНКЕ.....	28
ПОДЗЕМНЕ ВОДЕ.....	28

МРЕЖА

Мира Јуришић	
ЗАКРПА.....	29
УКОСНИЦА СВЕТЛОСТИ.....	29
Стеван Станчевић	
ВОТКА.....	30

ПРЕВОДИ

Саша Скалушевић Скала	
МИШЕЛ УЕЛБЕК ИЛИТИ	
МАГИЧНА ПРИВЛАЧНОСТ КЊИЖЕВНОСТИ.....	33
Мишел Уелбек	
ПОСЛЕДЊИ БЕДЕМ ПРОТИВ ЛИБЕРАЛИЗМА	36
МАРТИНИКАНСКИ СЕКСУАЛНИ СИСТЕМ.....	37
(КОСМОЛОШКИ ТРЕНУТАК).....	38
***.....	38
МУШКАРЦИ	38
***.....	39
СУЧЕЉАВАЊА.....	39

ПРОЗА (К)

Тамара Луцић Динић	
СТАНИШТЕ.....	41
ПО ИСТИНИТОМ ДОГАЂАЈУ	42
Исидора Секулић	
СРНА.....	43
СТЕПСКА ВУЧИЦА	44
Саша Стојановић – Чарли	
КРАЈ РЕВОЛУЦИЈЕ	45
Никола Ранковић	
ГОДИШЊИ ОДМОР (ГАЗИЈАНТЕП У МОМ СРЦУ).....	54
Борис Лазич	
ИЗЛЕТ У НИКЕЈУ	59
***.....	59
***.....	60

СНОВИ	60
***	60
Јовица Аћин	
ОМАЂИЈАНИ БРУНО ШУЛЦ.....	61
 И Н Т Е Р В Ј У	
Радојка Плавшић Ранковић	
РАЗГОВОР СА ПОВОДОМ: ВЕСНА ПРВУЛОВИЋ.....	79
 Е С Е Ј И И К Р И Т И К Е	
Весна Стаменковић	
РУПЕ (УТИСАК СА ИЗЛОЖБЕ ФОТОГРАФИЈЕ)	83
Милена Кулић	
КАДА БИ АЈКУЛЕ БИЛЕ ЉУДИ.....	86
Јадранка Миленковић	
„ЖАБЕ“ ИЛИ КАКО НАПИСАТИ ОДУ ЖИВОТУ	89
Миљан Ристић	
ОТУЂЕНОСТ МУРАКАМИЈЕВИХ ЛИКОВА	98
Радмило Крачуновић - Лале	
12+1 ЧИЊЕНИЦА КОЈЕ МОЖДА НИСТЕ ЗНАЛИ	105
О ЖИВОТИЊСКОЈ ФАРМИ	105
 АУТОРИ	 111

Буктиња“ се појавила као лист средњошколских литерарних дружина 1954. године (четири броја), а 1955. године као часопис за уметност и културу (један број).

Обновљена је 1985. године као часопис за књижевност, уметност и културу и излазила је у издању „Књижевне омладине општине Неготин“.

Од 2008. године „Буктиња“ излази у издању „Крајинског књижевног клуба“ из Неготина као часопис за књижевност, уметност и културу.

**CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд**

008(497.11)

БУКТИЊА: часопис за књижевност, уметност и културу / уредник Миљан Ристић. - Год. 1, бр. 1 (1954)-год. 2, бр. 1 (1955) ; 1985 (мај)- . - Неготин : Крајински књижевни клуб, 1954-1955; 1985- (Зајечар: Нарру). - 24 cm

Тромесечно. - Има суплемент или прилог:
Пламичак = ISSN 1820-9041

ISSN 1450-8141 = Буктиња
COBISS.SR-ID 65253890

